

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aleš Kunstelj

**Pogum –
Njegovo zaznavanje, razvoj in vrednotenje v Slovenski vojski**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aleš Kunstelj

Mentorica: doc. dr. Maja Garb

**Pogum –
Njegovo zaznavanje, razvoj in vrednotenje v Slovenski vojski**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

***»Ena je pot, da smo dobri, a sto je poti,
da smo slabi.«***

Neznani avtor (Aristotel 2002, 85)

IZJAVA O AVTORSTVU magistrskega dela

Podpisani Aleš Kunstelj, z vpisno številko 21110735, sem avtor magistrskega dela z naslovom Pogum – njegovo zaznavanje, razvoj in vrednotenje v slovenski vojski.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oziroma citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to tudi jasno zapisal v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oziroma ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 16/07–UPB3, 68/08, 85/10 Skl. US: U-I-191/09-7, UP-916/09-16)), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko magistrskega dela ter soglašam z objavo magistrskega dela v zbirki Dela FDV.

V Ljubljani,

Podpis avtorja:.....

POVZETEK

Pogum – njegovo zaznavanje, razvoj in vrednotenje v Slovenski vojski

Odličnost sodobnih vojaških organizacij temelji na homogenih kolektivih, ki imajo enake ideale in so visoko motivirani za doseg poslanstva organizacije. Vojaške organizacije so zaradi svojih tradicionalnih okvirjev in zlasti svojega osnovnega namena povsem specifično okolje, ki zahteva od posameznika več. Sodobni posameznik, ki se želi uspešno integrirati v vojaško organizacijo in v njej delovati v duhu poslanstva, se mora preoblikovati in pred lastne interese postaviti interese organizacije, poleg tega mora biti pripravljen žrtvovati vse za cilje organizacije. Ker je to s stališča posameznika nenaravno, tega ne more storiti sam, zato mora v to preoblikovanje poseči organizacija. To magistrsko delo je študija vrednote poguma v Slovenski vojski, ki nakazuje, da pogum celo na lestvici »manj pomembnih« vrednot ne zavzema najbolj uglednega mesta. Najbolj zaznane oblike poguma so ravno najmanj verjetne, vendar očitne in ekstremne, ki izhajajo zlasti iz fizičnega žrtvovanja in tveganja. Najbolj vsakdanje oblike poguma, ki se nanašajo predvsem na pravična socialno orientirana dejanja, pa so zaznane celo kot negativne oblike obnašanja. Vzpostavitev okolja in oblikovanje razmer, v katerih bi lahko posameznik pred družbene vrednote postavil vrednote svoje organizacije, zahteva visoko profesionalnost in ekstremne napore, saj mora organizacija zamenjati vlogo »družbe«.

Ključne besede: vrednota, vrlina, organizacijska vrednota, pogum.

SUMMARY

Courage – Its perception, development and evaluation in Slovenian Armed Forces

Excellency of modern military organisations is based on homogenous teams that share common ideals and are highly motivated to achieve a mission of the organisation. Largely because of their traditional frame and basic purpose military organisations are specific environments that take more than just an individual. Contemporary individual who wants to be successfully integrated in to a military organisation and act as a mission oriented member has to transform and put aims of the organisation in front of his own interests, besides that one has to be prepared to sacrifice all for the aims of the organisation. That is unnatural from the individual point of view, so one is not able to transform himself, and organisation has to offer some assistance in that process. This Master work is a Study of value of courage in the Slovenian Armed Forces which implies that value of courage even amongst "less important" values isn't the most respected one. The most perceived kinds of courage are actually less possible but obvious and extreme, which derive especially from physical sacrifice and risk. Most needed kinds of courage in everyday life, which relate to just socially oriented acts, are perceived even as a negative kind of behaviour. Forming up an environment and conditions in which an individual can substitute his social values with his organisational values demands high levels of professionalism and extreme effort because organisation has to take over the role of »society«.

Key words: value, virtue, organisational value, courage

VSEBINA

1 UVOD	9
2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR	11
2.1 Opredelitev predmeta preučevanja	11
2.2 Opredelitev ciljev preučevanja	11
2.3 Opredelitev pomena naloge	11
2.4 Hipoteze	12
2.5 Raziskovalne metode	13
2.6 Opredelitev temeljnih pojmov	14
2.6.1 Vrednota	14
2.6.2 Vrlina	15
2.6.3 Pogum	15
3 POGUM – DRUŽBENA VREDNOTA	16
3.1 Vrednote	16
3.1.1 Kaj so vrednote	16
3.1.2 Kako se vrednote oblikujejo	17
3.1.3 Pomembnost in odločilnost človeškega dejavnika	18
3.2 Vrednota poguma v preteklosti	20
3.2.1 Antika	20
3.2.2 Krščanstvo	23
3.2.3 Vzhodne tradicije	24
3.2.4 Moderna doba na Zahodu	24
3.3 Vrednota poguma danes	25
3.3.1 Vrste poguma	25
3.3.1.1 Fizični pogum	26
3.3.1.2 Socialni pogum	27
3.3.1.3 Čustveni pogum	27
3.3.1.4 Moralni pogum	28
3.3.1.5 Intelektualni pogum	28
3.3.1.6 Duhovni pogum	29
3.3.2 Pojavne oblike poguma	29
3.3.2.1 Fizični pogum	30
3.3.2.2 Socialni pogum	31
3.3.2.3 Čustveni pogum	32
3.3.2.4 Moralni pogum	33
3.3.2.5 Intelektualni pogum	34

3.3.2.6 Duhovni pogum	35
3.3.2.7 Drugačna klasifikacija	36
4 POGUM V VOJAŠKIH DOKTRINAH	39
4.1 Pogum – temeljna vrednota vojaških organizacij	39
4.1.1 Pogum v vojski ZDA	40
4.1.2 Pogum v avstralski vojski	41
4.1.3 Pogum v vojski Velike Britanije	42
5 RAZVOJ IN VREDNOTENJE POGUMA	43
5.1 Razvoj poguma	43
5.1.1 Vloga vzgoje in izobraževanja pri razvoju poguma	43
5.1.2 Vloga indoktrinacije pri razvoju poguma	46
5.1.3 Ustvarjanje pogojev za razvoj poguma	51
5.1.4 Pogum v procesu doseganja socialnih ciljev vojaške organizacije	52
5.2 Vrednotenje poguma	52
5.2.1 Znanstveno vrednotenje poguma	53
5.2.2 Nagrade za pogumna dejanja	53
6 POGUM V SLOVENSKI VOJSKI	55
6.1 Pogum – organizacijska vrednota SV	55
6.2 Razvoj vrednote poguma v SV	57
6.3 Vrednotenje poguma v SV	60
7 ANKETNA RAZISKAVA	61
7.1 Cilji raziskave	61
7.2 Osnovno izhodišče raziskave	61
7.3 Populacija in enota raziskave	61
7.4 Spremenljivke	61
7.5 Vzorec	62
7.6 Vprašalnik	62
7.7 Interpretacija rezultatov	62
7.7.1 Anketna raziskava zaznavanja poguma pri pripadnikih Slovenske vojske	62
7.7.2 Anketa 2 raziskava o pomembnosti vrednot za pripadnike Slovenske vojske	74
8 SKLEP	83
8.1 Hipoteza H1	83
8.2 Hipoteza H2	85

8.3 Hipoteza H3	86
8.4 Predlogi	86
9 LITERATURA IN VIRI	89
Priloga: Anketni vprašalnik	94

KAZALO TABEL IN SLIK

Slika 3.1: Motivacija privlačnosti (Musek 1993, 134)	17
Slika 3.2: Vrednote (Musek 2000, 275)	18
Slika 3.3: Vojskovalna moč (Vojaška doktrina 2006, 15)	19
Tabela 4.1: Vojaške vrednote po državah	39
Tabela 7.1: Faktorji, podlaga za človeške implicitne koncepcije poguma ..	63
Tabela 7.2: Odgovori anketirancev na vprašanja o zaznavanju poguma, oblikovani v petstopenjsko ocenjevalno lestvico	64
Slika 7.1: Zaznavanje poguma glede na starost anketirancev, kategorije A, B, C in D	67
Slika 7.2: Zaznavanje poguma glede na vojaški status anketirancev, kategorije A, B, C in D	68
Slika 7.3: Zaznavanje poguma glede na okolje izvora anketirancev, kategorije A, B, C in D	69
Slika 7.4: Zaznavanje poguma glede na religioznost anketirancev, kategorije A, B, C in D	70
Tabela 7.5: Povprečne vrednosti pomembnosti vrednot za anketirance ..	76
Slika 7.5: Povprečne vrednosti pomembnosti vrednot za anketirance ..	76
Slika 7.6: Pomembnost vrednot glede na starost anketirancev	77
Slika 7.7: Pomembnost vrednot glede na status anketirancev	78
Slika 7.8: Pomembnost vrednot glede na okolje izvora anketirancev.....	79
Slika 7.9: Pomembnost vrednot glede na religioznost anketirancev.....	80

1 UVOD

V sodobnem svetu se pomena dejavne integracije vrednot zavedajo predvsem delovne organizacije in institucije. Najučinkovitejše in najuspešnejše so prav tiste, ki jim je uspelo izoblikovati jasno poslanstvo, utemeljeno na vrednotah (Bezjak 1999, 63). S tem izzivom se tako kot druge vojaške organizacije sooča tudi Slovenska vojska (SV) in skuša s predpisovanjem lastnih organizacijskih vrednot v svojih doktrinarnih dokumentih spodbuditi ustrezno obnašanje svojih pripadnikov. Ključna dilema sodobnih vojaških organizacij je, ali dopustiti, da se vojska podruži in se na tak način približa miselnim vzorcem civilne populacije ter posledično postane za družbo bolj sprejemljiva, ali pa naj se s prevzgojo svojih pripadnikov, ki je pogojena z rigorozno indoktrinacijo, loči od družbe in v vojaškem smislu doseže tako imenovano odličnost.

Prava mera je verjetno nekje med obema možnostma, zato je jasno, da je na področju uvedbe »novih« vrednot, ki jih sicer v naši družbi ne postavljamo v ospredje, zelo težko doseči rezultate z deklarativnim pristopom. Zaželeno končno stanje v vsaki organizaciji je, da bi njene organizacijske vrednote postale vrline njenih pripadnikov, vendar ne vrednote ne vrline niso absolutne, pač pa imajo toliko obrazov, kot je ljudi.

Področje družbenih in vojaških vrednot je zelo obsežno, zato sem za predmet preučevanja izbral le eno izmed njih. Po primerjavi doktrinarnih publikacij štirih vojsk, sem ugotovil, da je le pogum tista vojaška vrednota, ki je stalnica v vseh štirih sistemih, in ponekod menijo celo, da je pogum tisti, iz katerega izhajajo vse ostale vrednote.¹ Pogum spada med klasične etične vrednote oziroma vrline, definirane že v antiki, ki pa so se nanašale predvsem na vojskovanje. Zato sem si zastavil naslednja vprašanja: Kako pripadniki SV zaznavajo pogum? Kako bi ga organizacija lahko razvijala? Kako bi ga lahko vrednotila?

Raziskave o pogumu v SV še ni bilo, razen v sklopu večjih splošnih raziskav vrednot. Za pripadnike vojaške organizacije, ki se jim pogum pripisuje že stereotipno in predpisuje tudi formalno, bi bila raziskava o pogumu v času, ko priložnosti za klasični herojski pogum ni veliko, zelo dobrodošla, saj tudi danes potrebujemo heroje, ki se pojavljajo

¹ Primerjal sem doktrinarne publikacije ZDA (FM 6-22, Army Leadership), Velike Britanije (Values and Standards of the British Army, 2008), Avstralije (LWD 0-2 Leadership, 2002) in Slovenije (Vojaška doktrina SV, 2006).

v različnih oblikah, kot mladi ali stari, moški ali ženske, kot navadni, vsakdanji ljudje, ki zavestno služijo ljudem ali zastopajo moralna načela in pri tem tvegajo neprijetne posledice zase in za svoje najbližje (Zimbardo 2011).

2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Opredelitev predmeta preučevanja

Predmet preučevanja je pogum in njegova specifičnost v SV. Preučevanje poguma v SV bom razdelil na tri dele:

1. zaznavanje poguma pri pripadnikih SV,
2. problem razvoja vrednote poguma v SV,
3. pogum kot element ocenjevanja in napredovanja v SV.

2.2 Opredelitev ciljev preučevanja

Odgovoriti na vprašanja:

- Kako so pogum razumeli v preteklosti in kako ga razumemo danes?
- Kako pogum definirajo v vojski ZDA, Velike Britanije in Avstralije?
- Kako je pogum definiran v SV?
- Ali SV razvija pogum in kakšne metode so ji na voljo?
- Ali so implicitne teorije poguma pripadnikov SV skladne s predpisano definicijo poguma v Vojaški doktrini SV?
- Kako definirati pogum, da bi ga lažje približali množici zaposlenih v različnih poklicih v SV v miru in vojni?
- Ali je individualno ocenjevanje poguma sploh mogoče, če ni ustreznih definicij in standardov, s katerimi bi lahko pri posamezniku pogum prepoznali?
- Ali so za pripadnike SV družbene vrednote pomembnejše od organizacijskih?

2.3 Opredelitev pomena naloge

Vprašanje vrednot je zelo pomembno, ker ni družbe, družbenega sistema in kulture brez značilnega sistema vrednot. Ta sistem usmerja in osmišlja ohranjanje, reprodukcijo in napredek družbe ali kulture (Musek 2003).

Ker o doktrinarnih določbah Vojaške doktrine SV praktično ni širše strokovne razprave, čeprav so bile leta 2006, ko je ta doktrina nastala, določene določbe enostavno prevedene iz doktrine ZDA in Velike Britanije, bom s teoretičnim in empiričnim pristopom skušal pridobiti podatke, ki bi podprli razmišljanje, da so tudi na področju doktrinarnih določb potrebne nekatere spremembe, ki bi organizacijo približale ljudem in jo zato naredile učinkovitejšo.

Poleg tega bi lahko bile ugotovitve moje naloge uporabne pri načrtovanju, koordinaciji in izvedbi vojaških selekcijskih in izobraževalnih programov.

Ker se od pripadnikov SV pogum pričakuje, moramo vedeti, kakšne oblike obnašanja predstavlja pogum, da ga bomo lahko prepoznali in tudi vrednotili.

2.4 Hipoteze

1. Na podlagi opredelitve vrednot, ki sta jo predlagala Schwartz in Bilsky (Musek 1993b, 148), »da so vrednote pojmovanja ali prepričanja o zaželenih končnih stanjih ali vedenjih ...«, in na podlagi ugotovitve, ki so jo v svoji raziskavi o Implicitnih teorijah poguma podali Rate in sodelavci, da enotna definicija poguma ne obstaja, ker se praktično o nobenem dejanju, ki bi ga lahko označili kot pogumno, ljudje ne morejo zediniti, ali je to res pogum ali kaj drugega, da kljub analizam številnih definicij in pojavov niso izolirali niti elementov in komponent poguma (Rate in sodelavci 2007, 81), postavljam naslednjo hipotezo:

H1

Definicija poguma v Vojaški doktrini odraža zaželeno končno stanje vrednote poguma pri pripadnikih SV, implicitne teorije poguma pripadnikov SV s predpisano definicijo niso skladne.

2. Med slovenskimi družbenimi vrednotami, ki med posameznimi vrednotami že več desetletij na prva mesta postavljajo zdravje, ljubezen, mir, družinsko srečo, svobodo (Musek 2003), ter vojaškimi vrednotami SV, ki za temeljno vrednoto postavlja domoljubje, razvija pa vrednote časti, poguma, lojalnosti, tovarštva in predanosti (Vojaška doktrina SV 2006, 18–19), zija velik razkorak. Že Platon v Lahesovih dialogih (2002, 111–149) ugotavlja, da je pogum poznavanje dobrega in slabega v vsakem trenutku, tudi v prihodnosti. Ker se vrednote lahko nanašajo na predstavo o vedenju, ki omogoča doseganje zaželenega (instrumentalne vrednote – poštenost, pogum) (Musek 1993b, 148–149), in ker se potreba po indoktrinaciji stopnjuje s potrebo po spremembi vedenja po vstopu v organizacijo (McGurk 2006, 14), postavljam naslednjo hipotezo:

H2

Če želi SV zmanjšati potrebo po vojaški indoktrinaciji, mora zmanjšati potrebo po spremembi vedenja po vstopu v SV tako, da redefinira pogum in da njegovo orientacijo s premagovanja strahu in nevarnosti preusmeri na dobra in plemenita dejanja, »ki so pravilna«.

3. Vrednotenja poguma so se znanstveniki lotevali na različne načine, od fizičnih poskusov merjenja srčnega utripa ter anketnih metod do intervjujev. Vendar je na tak način mogoče ugotoviti le, kako nekdo reagira v neki situaciji oziroma kako nekdo pojmuje pogum v danem trenutku. Brez ustreznih prepoznavnih elementov ali standardov poguma pa je nekoga težko določiti za pogumnega, zlasti če primanjkuje priložnosti za izkazovanje poguma. Še večji problem nastane, ko upoštevamo več različnih situacij, saj lahko nekdo zaradi izkušenosti v neki situaciji funkcionira odlično in deluje pogumno, v drugi situaciji pa povsem odpove. Na podlagi ugotovitve, ki so jo podali Rate in drugi avtorji (Rate in sodelavci 2007, 81) članka o Implicitnih teorijah poguma, da formalna oblika testa poguma ne obstaja in da ljudje ocenjujejo pogum drug drugega na podlagi implicitnih teorij o tem, kaj pogum pomeni, postavljam naslednjo hipotezo:

H3

Službena ocena spoštovanja Kodeksa vojaške etike SV in s tem tudi poguma pripadnika SV je zaradi predvsem na fizični pogum orientirane definicije poguma v Vojaški doktrini SV, ki je le izjemoma preverljiv, in zaradi pomanjkanja standardov v obliki opredeljenih oblik obnašanja, ki ga prepoznavamo kot pogumnega, predvsem subjektivno mnenje nadrejenih.

2.5 Raziskovalne metode

Magistrska naloga z naslovom »Pogum – njegovo zaznavanje, razvoj in vrednotenje v Slovenski vojski« bo zasnovana kot empirično delo, ki bo deloma plod lastne raziskave in deloma plod analize primarnih in sekundarnih virov.

Metode raziskovanja bodo kombinirane:

- podatke o pogumu v preteklosti, o vrstah poguma ter o njegovih manifestacijah bom pridobil z analizo in primerjavo sekundarnih pisnih virov, knjig, člankov;

- podatke o definicijah poguma v vojskah ZDA, Velike Britanije, Avstralije in Slovenije bom pridobil z analizo in primerjavo primarnih pisnih virov oziroma doktrinarnih publikacij posameznih vojska;
- podatke o razvoju in metodah razvoja bom dobil z analizo primarnih in sekundarnih pisnih virov;
- podatke o tem, ali so implicitne teorije poguma pripadnikov SV skladne s predpisano definicijo poguma v Vojaški doktrini SV, bom dobil z anketno kvalitativno raziskavo;
- podatke o tem, ali so za pripadnike SV družbene vrednote pomembnejše od organizacijskih, bom dobil z anketno kvantitativno raziskavo;
- podatke o tem, kako definirati pogum, da bi ga lažje približali množici zaposlenih v različnih poklicih v SV v miru in vojni, bom dobil z anketno kvalitativno raziskavo;
- ugotovitev o tem, ali je službeno ocenjevanje poguma objektivno, če ni ustreznih definicij in standardov, s katerimi bi lahko pri posamezniku pogum prepoznali, bom postavil z deduktivnim sklepanjem na podlagi analize in primerjave primarnih in sekundarnih pisnih virov ter anketne raziskave.

2.6 Opredelitev temeljnih pojmov

2.6.1 Vrednota

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ 2000) opredeljuje vrednote kot nekaj, čemur priznava kdo veliko načelno vrednost in mu zato daje prednost.

Vrednote so posplošena in relativno trajna pojmovanja o ciljih in pojavih, ki jih visoko cenimo, ki se nanašajo na široke kategorije podrejenih objektov in odnosov in ki usmerjajo naše interese in naše vedenje (Musek 1993, 148).

Hierarhija vrednot, ki jo je postavil Janek Musek (1993, 171), je naslednja:

- izpolnitvene (religijske, aktualizacijske, spoznavne in kulturne vrednote),
- moralne (tradicionalno moralne, patriotske in demokratične vrednote),
- potenčne (statusne vrednote),
- hedonske (senzualne vrednote).

Hedonske in potenčne vrednote imenujemo skupaj *dionizične* (po bogu vina in zabave Dionizu), moralne in izpolnitvene pa *apolonske* (po bogu lepote in popolnosti Apolonu).

2.6.2 Vrlina

SSKJ (2000) opredeljuje vrlino kot moralno, značajsko pozitivno lastnost, pozitivno lastnost, značilnost koga sploh.

Vrlina je moralna kakovost osebnosti, izraz izhaja iz latinskega »virtus«. Izvor latinske besede virtus nas vodi nazaj do besede »vir«, ki je pomenila »moža«. Skupni seznam atributov, povezanih z virtus, so v bistvu tipično moške zaznane prednosti, kar lahko pojasnjuje izvor besede same. Izvirno se je beseda virtus uporabljala za opis vojaškega poguma, sčasoma pa je prerasla v izraz, ki je opisoval celo vrsto rimskih vrlin. Virtus so pogosto delili na različne kvalitete, kot so na primer preudarnost, pravičnost, samokontrola in pogum. To vodi k prepričanju, da se je pomen besede virtus nekoč razširil na širok spekter pomenov, ki so zajemali splošni etični ideal (McDonnell 2006, 128). Uporaba besede virtus se je začela širiti in prilagajati novemu konceptu pomena možatosti (McDonnell 2006, 141). Beseda virtus ni več pomenila le, da je posameznik hraber bojevnik, ampak lahko tudi, da je dober človek, nekdo, ki je naredil nekaj, kar je prav. Sčasoma, ko je rimska elita izgubljala svoj vpliv, je tudi beseda virtus spreminjala svoj pomen, elita se na primer ni imela več za nemožato, če ni služila vojske (McDonnell 2006, 257).

2.6.3 Pogum

»Umetnik, ki ima pogum, se povsem prepusti svojim nagnjenjem. Le tisti, ki se prepusti svojim nagnjenjem, ima pogum, in le, kdor je pogumen, je umetnik.« Maurice Ravel

Pojem pogum, s katerim se pogosto povezujejo tudi pojmi, kot so hrabrost, drznost in neustrašnost, označuje sposobnost soočanja s strahom, bolečino, nevarnostjo, negotovostjo ali ustrahovanjem. SSKJ (2000) označuje pogum kot pripravljenost storiti kaj kljub težavam, nevarnosti.

Najpogostejša delitev poguma razlikuje fizični pogum, ki predstavlja kljubovanje fizični bolečini, stiski, smrti ali grožnji s smrtjo, ter moralni pogum, ki na drugi strani predstavlja sposobnost pravilnega ravnanja navkljub popularni opoziciji, sramoti, škandalu ali odvrčanju. V sodobnem času pa se jima je pridružil tudi tako imenovani socialni ali civilni pogum, ki predstavlja civilna dejanja proti nepravilnosti in s tem tveganje neprijetnih posledic.

3 POGUM – DRUŽBENA VREDNOTA

3.1 Vrednote

S preučevanjem vrednot se v glavnem ukvarjata dve vedi, filozofija in psihologija. Filozofijo oziroma filozofsko psihologijo, iz katere izhaja tudi aksiologija oziroma teorija vrednot, zanimajo predvsem splošne in temeljne značilnosti vrednot, pogoji njihovega nastajanja in njihovi odnosi, medtem ko psihologijo na drugi strani zanima predvsem empirični, izkustveni vidik vrednot (Musek 2000, 3).

Preučevanje vrednot v filozofiji in psihologiji se torej razlikuje, skupna pa jima je opredelitev, kaj so vrednote. Torej, da so vrednote nekaj, kar nam nekaj pomeni, kar cenimo, kar je nekaj vredno. Objektivni vidik vrednote je to, kar hočemo, medtem ko je subjektivni vidik bolj zapleten, saj se na eni strani kaže kot predstava o tem, kaj hočemo, na drugi strani pa se kaže v tem, zakaj to hočemo ali tega nočemo. Ravno zato so vrednote mnogo bolj subjektivno tolmačene kot predmetna dejstva (Musek 2000, 7).

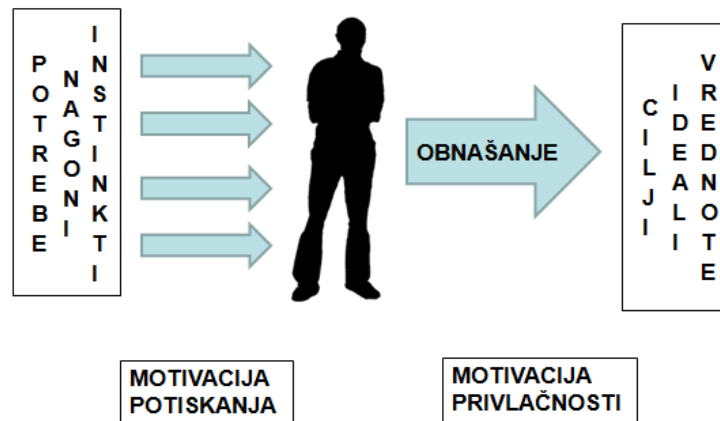
3.1.1 Kaj so vrednote

Ne moremo se zadovoljiti z odgovorom, da so vrednote pač nekaj, kar nam nekaj pomeni. Zanimivo je zlasti vprašanje, zakaj nas tako fascinirajo in zakaj se z njimi tako zlahka poistovetimo.

Vrednote so posplošena in relativno trajna pojmovanja o ciljih in pojavih, ki jih visoko cenimo in se nanašajo na široke kategorije podrejenih objektov in odnosov, ki usmerjajo naše interese in naše vedenje. Torej so vrednote posebna vrsta motivacijskih ciljev. Lahko se nanašajo na predstavo o zaželenih končnih stanjih (terminalne vrednote – svoboda, nacionalna enakopravnost, lepota) ali pa na predstavo o vedenju, ki omogoča doseganje zaželenega (instrumentalne vrednote – poštenost, pogum) (Musek 1993, 148–149).

Na spodaj prikazanem modelu (glej sliko 3.1), skladno s teorijo motivacije, vrednote delujejo kot motivacija privlačnosti oziroma sekundarna motivacija. Na podlagi tega bi lahko ugotovili, da nas na primer določeni poklici privlačijo tudi zaradi organizacijskih vrednot, ki jih predstavljajo, ker se s temi vrednotami lahko poistovetimo in so nam blizu.

Slika 3.1: Motivacija privlačnosti

Vir: Musek (1993, 134)

Zato bi se moral bodoči pripadnik katere koli vojske prepoznati v njenih vrednotah. Vendar najverjetneje tudi to ni dovolj, v vrednotah organizacije se morajo prepoznati pravi posamezniki. Torej, če bi bile vrednote vojaške organizacije zelo blizu družbenim, bi se z njimi poistovetil lahko vsak posameznik, če pa se vrednote vojaške organizacije zelo razlikujejo od družbenih, se v njih prepozna le peščica posameznikov. Razumljivo je, da mora biti razmerje med kvantiteto in kvaliteto ustrezno, zato mora vojaška organizacija poskrbeti, da se v sistemu ustrezno preoblikujejo vsi posamezniki, ki vanj vstopijo in sprejmejo nove vrednote, ki so skupne vsem, ne glede na narodnost, spol, veroizpoved in socialni status.

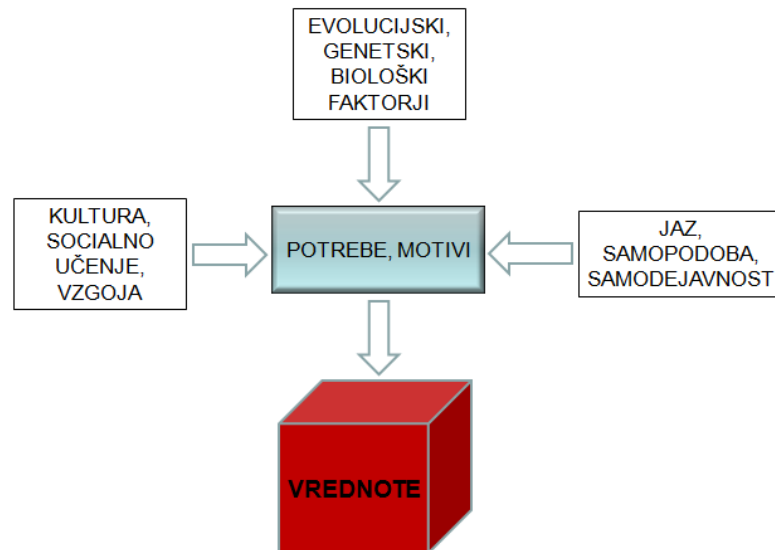
3.1.2 Kako se vrednote oblikujejo

Musek (2000, 276) ugotavlja, da se vrednote oblikujejo pod vplivom večjega števila dejavnikov, med katerimi so tako biološki, genetski in evolucijski na eni strani kot socialni, vzgojni in kulturni na drugi strani.

Po spodnjem modelu (glej sliko 3.2) se vrednote oblikujejo kot pomemben del človekove motivacije. Potrebe in motivi, ki jih generirajo biološki faktorji, se pod vplivom okolja in našega jaza »prelomijo« v notranje reprezentacije, socialne motive in nazadnje njihove najbolj generalne motivacijske cilje, torej vrednote. V skladu s tem modelom so vrednote povezane s temeljno motivacijsko strukturo, vendar niso njen neposredni odraz, ampak njihova transformacija, ki jo oblikujejo socialne silnice in silnice jaza. Ne gre za primarne potisne motive, ampak za kategorije privlačnostne motivacije in ne nazadnje za manifestacijo

človekovih motivov na duhovni ravni. V tem smislu so vrednote motivacijski cilji, ki so osamosvojeni od svojih bioloških korenin in živijo svoje življenje, v skladu ali nasprotju z njimi (Musek 2000, 276).

Slika 3.2: Vrednote

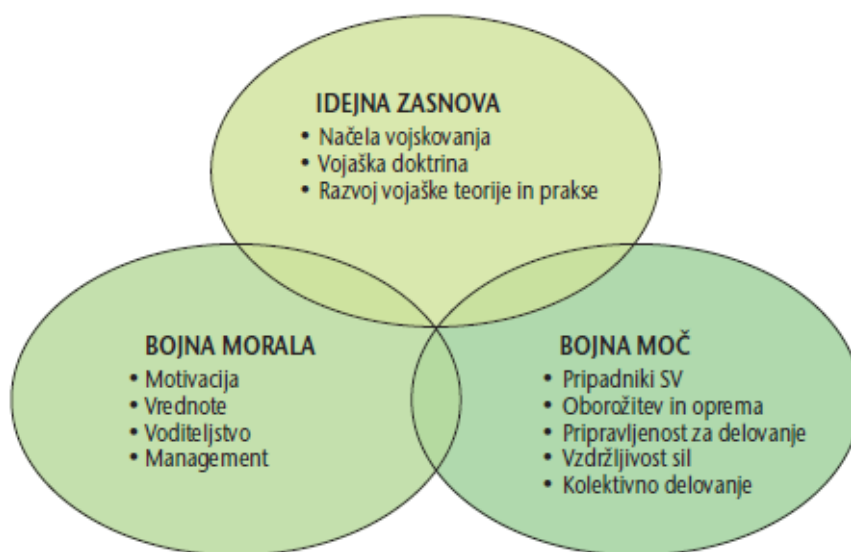
Vir: Musek (2000, 275)

3.1.3 Pomembnost in odločilnost človeškega dejavnika

V slovenski Vojaški doktrini je vojskovalna moč (glej sliko 3.3) sestavljena iz konceptualne moči teorije in prakse, fizične moči kadrov in sredstev ter moralne moči. Realni primeri, na primer v današnjem Afganistanu, dokazujejo, da se lahko fizično šibki uporniki zelo učinkovito upirajo z žilavo konceptualno in moralno močjo, ki izvira iz tradicij, vrednot in prepričanj. To so dejavniki, ki se jih ne da prijati, ujeti, zapreti ali ubiti in zato igrajo v vojnah odločilno vlogo.

To je prepoznal tudi Clausewitz (2004), ki je v svojem delu »O vojni« navedel zelo močan strateški koncept, ki ga imenuje »friction« – trenje. Povedano z drugimi besedami, stvari gredo pač svojo pot ali načrti propadajo, seveda iz različnih vzrokov, vendar eden izmed njih je ključen, človeški dejavnik. Ta se nanaša tako na fizične kot na psihične omejitve človeka, ki lahko zaradi izčrpanosti ali nemoralnosti popusti pod pritiski razmer.

Slika 3.3: Vojskovalna moč

Vir: Vojaška doktrina (2006, 15)

Vrednote so umeščene v koncept organizacijske kulture. Pojem organizacijska kultura predstavlja celovit sistem vrednot, norm, predstav, prepričanj in simbolov, ki določajo način obnašanja in odzivanja na težave vseh zaposlenih in s tem oblikujejo neko organizacijo (Bezjak 1999, 63). Organizacijska kultura je osebnost organizacije, pomeni skupne vrednote, prepričanja in obnašanje skupine. Je simbolična, celovita, poenotena, stabilna in jo je težko spremeniti. Je način, kako se v organizaciji stvari delajo. Kultura upravlja dejanja v organizaciji, vodi zaposlene pri razmišljanju, čutenju in delovanju. Je celota predpostavk, ki določajo vsakodnevno obnašanje zaposlenih (Mowat 2002).

S preučevanjem vrednot se ukvarjata dve vedi, filozofija in psihologija. Teorija vrednot oziroma aksiologija izhaja iz filozofije in filozofske psihologije. V filozofski aksiologiji prevladujejo vprašanja, ki zadevajo splošne in temeljne značilnosti vrednot, pogoje njihovega nastajanja in njihove odnose. Filozofske in filozofsko psihološke aksiologije empirično pojavljanje vrednot ne zanima tako kot njihovo razlikovanje od drugih pojavov in prepričanj. Psihologijo pa zanima predvsem empirični, izkustveni vidik vrednot, kako vrednote vplivajo na obnašanje, kako jih ljudje doživljajo in ocenjujejo (Musek 2000, 3).

Filozofska aksiologija se je prva povzdignila nad nereflektirano sprejemanje moralnih norm in vrednot; tako se je začelo iskanje vrednot in morale, ki temeljijo na razumskih argumentih. Na samih začetkih naletimo na poskuse, da bi aksiologijo utemeljili na zunanjih okoliščinah. Nekateri zgodnji antični filozofi so skušali najti oporo za moralo in etiko v naravnih zakonitostih. To jih je vodilo v moralni in vrednostni hedonizem, senzualizem, utilitarizem in v zagovarjanje »morale močnejšega«. To pojmovanje so sprejemali zlasti sofist, ki v Platonovih dialogih nasprotujejo Sokratu, zagovorniku višje morale. Dobro je torej tisto, kar je v skladu z naravo, in to je v bistvu tisto, kar je močnejše, sposobnejše in koristnejše. Od tu dalje vodi tradicija hedonistične in utilitaristične etike vse do Nietzscheja, evolucionizma, funkcionalizma, pragmatistične etike in drugih, vse do danes. Vendar v ospredje pred naravno močjo vedno bolj stopa razum (Musek 2000, 3).

V svoji drugi kritiki, posvečeni praktični filozofiji oziroma etiki, Kant razvije stališče, po katerem za etiko niso pomembni niti cilji delovanja niti Dobro, temveč možnost univerzalizacije maksime delovanja. Kategorični imperativ, o katerem govori Kant, nalaga etično delovanje ne glede na posamični kontekst (Kant 2003).

3.2 Vrednota poguma v preteklosti

3.2.1 Antika

Sokratov učenec Platon je iskal oporo za etiko znotraj nje same in jo našel, sklicujoč se na svoj svet idej. Spraševal se je po najvišji ideji v hierarhiji transcendentnega sveta in med najvišjimi, med katere je uvrstil ideje resničnega, lepega in dobrega, izbral za najvišjo idejo dobrega (Platon 1976, 21). Platon je razčlenjeval tudi praktične vrline in ustvaril kategorizacijo praktičnih vrednot, ki pa so spet podrejene najvišjim vrednostnim idejam in posebej ideji dobrega. Praktične individualne vrline Platon razdeli na preudarnost, hrabrost in modrost. Na nadindividualni ravni pa se jim pridruži še njihova integracija pravičnosti (Musek 2000, 4).

Že Platon (2002, 111–149) v Lahesovih dialogih ugotavlja, da pogumni niso samo vojaki v vojni, ampak tudi tisti v nevarnostih na morju, v boleznih, revščini in političnih zadevah, ter ne samo tisti, ki so pogumni spričo bolečin in strahov, ampak tudi tisti, ki se obnesejo v boju proti poželenju in užitku, najsi vztrajajo ali se umikajo (Platon 2002, 133, 191 d). Platon

ugotavlja, da pogum ni predrznost, ampak poznavanje dobrega in slabega v vsakem trenutku, tudi v prihodnosti.

Tudi Platonov učenec Aristotel je etičnim vprašanjem posvetil veliko pozornosti. Od Platona se razlikuje predvsem v prepričanju, da moramo postavljati etična vprašanja ne samo zato, da bi ugotovili, kaj je dobro in kaj vrlina, ampak da bi etično ravnali (Musek 2000, 5). »Ne razpravljamo zato, da bi ugotovili, kaj je vrlina, ampak da bi postali dobri« (Aristotel 2002, 77). Za Aristotela niso ideje bistvene, ampak njihovi smotri, njihov smisel. Tako obstaja vrhovna ideja, ki si jo želimo zaradi nje same, in to je sreča. Na poti do sreče pridejo pri Aristotelu do izraza tudi druge vrline, ki jih deli na umske (dianoetične) in nravstvene (značajske, moralne, etične). Dianoične vrline so um, veda, modrost, umetnost in praktični razum. Etične vrline pa so pogum, umerjenost, obvladanost, radodarnost, visoka miselnost, blagost, dostojnost, prijateljstvo in pravičnost. Najvišjo vrednost Aristotel pripisuje pravičnosti, vsaka od vrlin pa pomeni harmonično sredino med skrajnostmi, ki jih zavrača (Musek 2000, 5). Aristotel (2002, 110) je definiral pogum – hrabrost (grško andreia – vojaški pogum) kot nagnjenje k temu, da se ustrezno reagira v situacijah, ki vključujejo strah in zaupanje, kot sredino med strahom in predrznostjo. Torej pomenijo etične vrline obvladano čutnost, ravnanje, ki je v skladu z delovanjem najvišje, umske plasti duševnosti. Razumsko obvladovanje čutnosti je ključ do vrline in do sreče (Musek 2000, 5).

Aristotel (2002, 113) opiše pogum takole: »Hrabrost je prava mera v dejanjih, ki vzbujajo drznost ali strah; hrabri se za nekaj odloči in vztraja in kljubuje, če je to lepo in če je nasprotje tega grdo.«

Razlikuje pa več vrst hrabrosti: državljansko hrabrost, hrabrost zaradi izkušnosti, hrabrost, povezano s srdom, samozavestno hrabrost in hrabrost zaradi odsotnosti strahu (Aristotel 2002, 114–118).

– Državljska hrabrost – Državljeni tvegajo nevarnost zaradi kazni, ki jih določajo zakoni, zaradi sramote in časti. Zato za najbolj hrabra ljudstva veljajo tista, pri katerih so bojzljivci zasramovani in junaki v največjih časteh. Tako hrabrost opeva tudi Homer, ko govori o Hektorju (Aristotel 2002, 114):

»Hektor bo v krogu Trojancev poslej košato razglašal: Sin Tidea, pred mano bežeč, jo je brisal do ladij« (Homer 1992, 150, 145).

– Hrabrost kot izkušnost oziroma neke vrste znanje, na primer v boju, ko tisti, ki imajo že več izkušenj, bolje in lažje opravijo svoje delo.

V vojni je mnogo praznih strahov, na katere se ravno vojaki najboljše spoznajo. Zato veljajo za hrabre, ker drugi ne vedo, kaj za tem tiči. Poklicni vojaki pa se splašijo, kadar nevarnost prekipi, če po številčni moči ali oborožitvi zaostajajo, takrat se prvi spustijo v beg, medtem ko vojska državljanov vztraja in obleži na bojišču, kot se je to zgodilo v bitki pri Hermesovem svetišču. Za državljana je beg nekaj sramotnega, zato si raje izbere smrt (Aristotel 2002, 115).

– Hrabrost kot srd oziroma bes lahko neposredno povežemo s pogumom kot čustvom, vendar Aristotel to vidi ravno nasprotno.

«Hrabri dela iz plemenitih vzgibov, srd ga k temu le še podžiga. Hrabrost, ki jo neti srd, je naravna, vendar je prava hrabrost le, če jo spremlja zavestna in razumna odločitev, ne pa strast, strah, poželenje» (Hrabrost definira po Aristotelu plemenitost in razumnost; Aristotel 2002, 116).

– Samozavestneži niso hrabri, saj so v nevarnosti drzni le zaradi izkušnosti. Zares hrabri so tisti, ki se ne bojijo in ne vznemirjajo celo ob nepričakovani nevarnosti, in to je odvisno od nravi (Aristotel 2002, 115).

– Hrabrost tistih, ki ne poznajo nevarnosti, ki so neustrašni, prav tako lahko povežemo z osebnostnimi lastnostmi. Tisti, ki ne poznajo nevarnosti so še slabši od samozavestnežev, ker nimajo zaupanja vase in se spustijo v beg takoj, ko sprevidijo, da so prevarani, da je situacija drugačna, kot so pričakovali (Aristotel 2002, 115).

Seveda se lahko takoj vprašamo, koliko pomena, ki ga je Aristotel pripisoval »hrabrosti«, je bilo izgubljenega v prevodih. Hrabrost oziroma grško »andreia« naj bi dejansko pomenila močatost, vrlino oziroma osebnostno lastnost, ki ni primerna za ženske (Aristotel 2002, 383). In če si podrobneje ogledamo zgornje definicije hrabrosti, ugotovimo, da se prav vse ne nanašajo na osebnostne lastnosti. Na primer državljanska hrabrost, ki je pogojena s kaznimi, vsekakor ni osebnostna lastnost, temveč družbeno, lahko bi celo rekli, organizacijsko zaželena vrlina posameznikov. Državljanstvo hrabri naj bi bili tisti, ki jih pri opravljanju dolžnosti za državo vodi čast, ker naj bi bilo to plemenito, tisti, ki jih spodbuja le strah pred kaznijo, pa so manj hrabri, saj jih ne žene strah pred sramoto, ampak le strah pred bolečino. Aristotel to razlaga na naslednji način: »Vrline so združene z dejanji in strastmi, vsako dejanje in vsako strast pa spremlja neko ugodje ali neugodje. Tudi iz tega razloga je nujno, da je vsaka vrlina združena z občutkom ugodja ali neugodja. To potrjujejo tudi kazni, ki temeljijo na teh

občutkih: kajti kazni so nekakšna zdravila, zdravila pa delujejo ravno z nasprotnim učinkom.« (Aristotel 2002, 79).

Aristotel meni, da je hrabrost nekje vmes med strahom in predrznostjo (Aristotel 2002, 110), hrabri so tisti, ki znajo kljubovati bolečini. Ni rečeno, da bi morali biti hrabri možje ravno najboljši poklicni vojaki, to so lahko tudi manj hrabri možje, ki ne premorejo drugih vrlin, taki so se najprej pripravljene spustiti v nevarnost in svoje življenje prodati za smešno ceno. Kljub temu pa Aristotel ugotavlja, da je hrabrost bolj povezana s strahom kakor s predrznostjo (Aristotel 2002, 110–113).

Zanimivo je, da dolgotrajna debata o vlogi strahu pri pogumu še vedno ostaja aktualna. Dve glavni zgodovinski figuri v tej debati sta Aristotel in Platon. Aristotel (2002, 110–113) je pogum videl kot nagnjenje k temu, da se pravilno reagira v situacijah, ki vključujejo »občutek« strahu. Na drugi strani pa je Platon na podlagi Protagore opisoval pogum kot »znanje o tem, česa se je in ni potrebno bati«. Platon je kot komponento poguma raje opisoval racionalno razumevanje strahu kakor pa emocionalno/afektivno čustvo (Rate in sodelavci 2007, 95).

3.2.2 Krščanstvo

V rimskem katolicizmu je pogum, ki ga imenujejo »fortitudo«, prav tako ena od kardinalnih vrlin, skupaj s preudarnostjo, pravičnostjo in zmernostjo. Ena od ključnih vrlin je zato, ker če hoče človek vzdržati v težavah in ohraniti druge vrline, mora biti pogumen (Avramenko, 2011).

Tako v katolicizmu kot v anglikanizmu je pogum oziroma »fortitudo« eden od sedmih darov svetega duha. Tomaž Akvinski v Summa Theologia takole opisuje pogum: »Z darom poguma premagamo naš strah in smo pripravljene tvegati kot sledilci Jezusa Kristusa. Pogumen človek se je pripravljen postaviti za tisto, kar je prav pred obličjem Boga, čeprav bi to pomenilo sprejeti zavrnitev, verbalno zlorabo ali fizično poškodbo. Dar poguma ljudem omogoča trdnost misli, ki je potrebna tako za dobra dela kot za soočanje s trajnim zlom« (Summa Theologia 2010).

3.2.3 Vzhodne tradicije

Kitajska

Tao Te Ching oziroma Lao Ce navaja, da pogum izhaja iz ljubezni, in razloži: »Nekdo, ki je pogumen in predrzen, bo ubijal. Nekdo, ki je pogumen, vendar vljuden, bo s smrtjo prizanesel. Iz teh dveh vrst poguma zrasteta krivica in dobro« (Ganson, poglavji 67 in 73).

Japonska

Inazo Nitobe (1900) razlaga misli Konfucija in ugotavlja, da izražamo pogum takrat, ko naredimo tisto, kar je prav. Prevečkrat naj bi častili posameznike, ki so izgubili življenja, ker so hiteli v smrt brez pomena. Princ iz Mita imenuje tako smrt »pasja smrt«. »Pravi pogum pa je živeti, ko je prav, da živimo, in umreti le, ko je prav, da umremo.« Nitobe ugotavlja, da je bila na Japonskem delitev na moralni in fizični pogum, ki so jo naredile kulture na Zahodu, znana že dolgo časa.

3.2.4 Moderna doba na Zahodu

Skupaj z drugimi misleci razsvetljenstva je Immanuel Kant (1724–1804) prispeval epohalni prispevek k zatonu mračnjaštva, ki se je celo tisočletje nalagalo v vseh porah življenja. Temu nasproti je Kant postavljajl princip polnoletnosti človeštva, ki ga je opisal v svojem znamenitem tekstu pod naslovom Odgovor na vprašanje: Kaj je razsvetljenstvo? »Razsvetljenstvo je človekov izhod iz nedoletnosti, ki je je kriv sam. Nedoletnost je nezmožnost posluževati se svojega razuma brez vodstva pod kom drugim. Krivda za to nedoletnost pa je lastna, če vzrok zanjo ne zadeva pomanjkanja razuma, temveč odločnosti in poguma, da bi se ga človek posluževal brez tujega vodstva. Sapere aude! Bodi pogumen, poslužuj se svojega lastnega razuma, je torej geslo razsvetljenstva« (Kant 1987, 9–13).

Eksistencialist, nihilist in postmodernist Friedrich Nietzsche (1844–1900) je napadel navezanost na obstoječ sistem vrednot, ki izvira iz stare Grčije in iz judovsko-krščanske tradicije, se pravi iz družb, ki so popolnoma drugačne od današnje. Krščanska tradicija namreč poudarja suženjsko moralo, ponižnost, šibkost, tolerantnost kot vrednote, kar je v nasprotju s tistim, kar opazamo v naravi, in tudi v nasprotju s karakteristikami, potrebnimi za uspeh. Menil je, da moramo poiskati primernejši sistem vrednot. Zakaj ne bi raje spoštovali pogum, nadarjenost, drznost, junaštvo, domiselnost in kljubovalnost, ki označujejo

»nadčloveka« z »voljo do moči«? Človek bi si moral »upati postati to, kar je« (Nietzsche 2004).

3.3 Vrednota poguma danes

Tako kot v preteklosti bi se tudi danes težko izognili konceptom vrednot, ki bolj ali manj služijo aktualnim ideologijam. Tudi danes si pogosto prilastimo le tisto, kar nam koristi, popolnoma utilitaristično, manj ljudi pa se ukvarja z vprašanjem, kaj je prav. Lahko bi rekel tudi, da je razmišljanje o tem, kaj je prav, neke vrste prestiž, ki ga nimajo na voljo vsi ljudje.

Zaradi spremembe načina življenja je klasični pogum herojev izgubil svoj pomen, vsaj za večino ljudi, saj se danes ljudje spopadajo z drugačnimi izzivi, ki so vedno manj fizični. To lahko povemo tudi drugače, določene družbe, zlasti manj razvite, še vedno delujejo na povsem fizični ravni, medtem ko bolj razvite družbe živijo že povsem avtomatizirano življenje, tako da fizični napor pomeni že dolgotrajno sedenje na stolu ali pa vzpenjanje po stopnicah v prvo nadstropje stanovanjskega bloka. Seveda ljudje, glede na družbo in sloj, ki jima pripadajo, podajajo tudi vrednostne sodbe o posameznih vrednotah. Tudi znotraj vojaške organizacije častnik in vojak ne živita istega življenja, zato ju ženejo tudi različni interesi in navdihujejo različne vrednote. Zato niso redke vojaške organizacije, kjer ima častniški kader svoj etični kodeks, vojaki pa svojega.

3.3.1 Vrste poguma

Rate in sodelavci (2007, 80) v svoji raziskavi o Implicitnih teorijah poguma med drugim ugotavljajo, da kljub prepričanju, da se je v preteklih desetletjih v ameriški družbi izoblikovala splošna definicija poguma, to ne drži. Na eno stran se postavljajo tisti, ki trdijo, da se pogum pripisuje raznim vrstam dejanj, ki so dejansko lahko občudovanja vredna, vendar se težko primerjajo z zavestnim samožrtvovanjem za nekaj, kar je večje od lastnega interesa (McCain in Salter 2004, 13). Na drugi strani pa so tisti, ki trdijo, da se pogum ne more pripisovati le posameznim primerom reševanja ali samožrtvovanja, ampak tudi vsakodnevnim dejanjem (Evans in White 1981, Putman 2001, Woodard 2004).

Pozitivna psihologija skuša pogum definirati kot karakterne kreposti (hrabrost, vztrajnost, integriteto in vitalnost) človekove dobrote in odličnosti. Pozitivna psihologija si prizadeva, da bi pogum videli skozi prizmo pozitivnega subjektivnega izkustva, pozitivnih subjektivnih

kvalitet in institucij, ki omogočajo pozitivne izkušnje in kvalitete (Peterson in Seligman 2004, Seligman in Csikszentmihalyi 2000).

Rate in sodelavci (2007, 81) v raziskavi primerjajo devetindvajset različnih definicij poguma in ugotavljajo, da se ne zmorejo zediniti in oblikovati enotne definicije poguma. Čeprav so razčlenili različne vrste poguma, so bili manj uspešni pri določanju elementov ali komponent poguma. Torej je še vedno nejasno, kaj je skupno vsem vrstam poguma. Rate in sodelavci so uspeli razlikovati med naslednjimi vrstami poguma (2007, 90):

- a. sredstva za doseg plemenitih ciljev, ki jih delijo na fizično tveganje in žrtvovanje ter nefizična socialno orientirana dejanja;
- b. nase ali na druge usmerjena motivacija za dejanja;
- c. prevzemanje odgovornosti in vztrajnost.

Najpogostejši vrsti oziroma obliki poguma, na kateri bomo sicer naleteli v literaturi, sta fizični in moralni pogum, ob tem se občasno pojavlja tudi tako imenovani socialni oziroma civilni pogum. Najobširnejša klasifikacija različnih vrst poguma, na katero sem naletel, deli pogum na fizični, socialni, čustveni, moralni, intelektualni in duhovni pogum (Dungate 2011).

3.3.1.1 Fizični pogum

»Če te je strah, da boš padel s kolesa, se ne boš nikoli povzpел nanj.«

Lance Armstrong

To je vrsta poguma, na katero ljudje najprej pomislimo. Pri fizičnem pogumu tvegamo neudobje, poškodbe, bolečine ali celo življenje. Bolečina je tista, ki nam pove, kje so naše meje, zato smo pri tem zelo previdni. Obstajajo pa stvari, ki so pomembnejše od bolečine, in naš fizični strah postane meja, ki jo je treba prestopiti. Strah pred bolečino je pogosto napihljen čez vse meje, zato pogosto postane nepremostljiva ovira za doseg naših ciljev.

3.3.1.2 Socialni pogum

»Pogum potrebujete, da vstanete in spregovorite, vendar pogum potrebujete tudi, da sedite in poslušate.«

Winston Churchill

»Vsak človek ima svoj pogum, ki je vedno izdan, ker v sebi išče pogum drugih oseb.«

Ralph Waldo Emerson

Socialni pogum je, da se s svetom soočate z dvignjeno glavo, da se počutite dobro v svoji lastni koži. Socialni pogum pomeni, da se ne prilagajate pričakovanjem drugih, da ste pripravljeni pokazati svoj pravi jaz tudi, ko tvegate družbeno neodobravanje ali celo kazen. Pomeni sposobnost, da izražate mnenja in nagnjenosti, ne da bi preverjali, ali so skladna z mnenji vseh drugih. Pomaga nam pri tem, da smo se sposobni opravičiti, da ne hrepenimo po pozornosti in da poleg svojih lastnih potreb prepoznamo tudi potrebe drugih.

3.3.1.3 Čustveni pogum

»Nasprotje od ljubezni ni sovraštvo, pač pa brezbržnost.«

Elie Wiesel

Raziskovalca Paul Ekman (1994) in Antonio Damasio (1994) navajata približno deset ključnih čustev: jezo, strah, žalost, užitek, gnus, presenečenje, zadovoljstvo, sramoto, krivdo, zadrego in strahospoštovanje. Nekatera čustva so genetsko pogojena, druga, kot na primer sočutje, občudovanje, čast, so socialne adaptacije, temelječe na potencialnosti genoma. Najbolj univerzalna čustva so sreča, žalost, jeza, strah in gnus. Vsa pa so povezana z biološko inteligenco in nagonom po preživetju.

Čustveni pogum je pripravljenost biti ranljiv in iskren ter zavedati se zavestnega izkustva ključnih čustev, o katerih razmišljamo in jih pogosto izražamo. Ko izberemo možnost, da ignoriramo, potlačimo ali zanikamo svoja čustva, tvegamo zmanjšanje razumevanja, ki vodi do napačnih odločitev, nenatančnih mentalnih reprezentacij naših izkušenj in ali celo do nezmožnosti preživetja. Čustveni pogum pomeni tudi, da se imamo radi, da smo ponosni nase in da verjamemo, da smo vredni ljubezni in sreče. V bistvu je povezan s samosprejemanjem in samorealizacijo, zahteva kopanje predvsem po neotipljivih virih strahu, ki se kažejo v tesnobi, skrbih in depresiji in ki lahko zastrupijo pregovorni izvir sreče.

3.3.1.4 Moralni pogum

»Tisti, ki ne kaznuje zla, ukazuje, da je zlo storjeno.«

Leonardo Da Vinci

»Žalostna resnica je, da največ zla povzročijo ljudje, ki se niso nikoli odločili, da bodo dobri ali slabi.«

Hanna Arendt

Moralni pogum pomeni narediti pravo stvar kljub tveganju neprijetnosti, zasmehovanja, kazni, izgube službe, varnosti ali socialnega statusa ... Moralni pogum zahteva od nas, da se vzdignemo nad apatijo, samozadovoljstvo, sovraštvo, cinizem in podpihovanje strahu v naših političnih, socialno-ekonomskih ter kulturnih in religioznih razlikah. Narediti pravo stvar pomeni prisluhniti naši vesti. Ignoriranje tega notranjega glasu nas vodi v občutek neustreznosti, krivde in zmanjšane osebne integritete. Moralni pogum nas primora, da presojamo o tem, katera dejanja podpirajo naše najvišje ideale in katera so destruktivna, sili nas k prepoznavanju naših odgovornosti in prepoznavanju posledic naših dejanj.

3.3.1.5 Intelektualni pogum

»Ničesar v življenju se ni potrebno bati, potrebno je le razumeti.«

Marie Curie

»Če verjameš vse, kar prebereš, raje ne beri.«

Japonski pregovor

Intelektualni pogum pomeni pripravljenost, da se spoprimate s težkimi in zapletenimi koncepti in se sprašujete, da bi lažje razumeli, ter tvegate napake. Včasih to, kar odkrijemo, izziva že obstoječe sprejete ideje. Intelektualni pogum bo v prihodnosti vedno bolj potreben, saj je človeštvo postavljeno pred zahtevne strukturne probleme okolja, ekonomije in družbe. Integriteta in verodostojnost se prepletata z intelektualnim pogumom. To pomeni povedati resnico, če je še tako neprijetna. Dober zgodovinski primer takega poguma je Galileo Galilej s svojim rekom: »Eppur si muove.«

3.3.1.6 Duhovni pogum

»To je moja preprosta religija. Ni nikakršne potrebe po templjih, nobene potrebe po komplicirani filozofiji. Naši lastni možgani, naše srce je naš tempelj, filozofija je dobrota.«

Dalajlama

»Tukaj je test, s katerim odkrijete, ali je vaš cilj v življenju dosežen: če ste živi, še ni.«

Richard Bach

Duhovni pogum nas utrjuje pri spraševanju o smislu in pomenu. Večina ljudi najde temelje tega poguma v okviru organiziranih religij, vendar obstajajo tudi druge poti za razvoj duhovnega poguma. Duhovni pogum pomeni, da ste se pripravljene soočiti z najglobljimi eksistencialnimi vprašanji, ki so lahko prav strašljiva. Ker ljudje stremijo za definitivnimi odgovori na ta vprašanja, podležejo raznim ideologijam, ki ponujajo rešitev naši negotovosti. Duhovni pogum pomeni sprejeti dejstvo, da verjetno ne bomo našli odgovorov, vendar kljub temu zastavljamo vprašanja.

3.3.2 Pojavne oblike poguma

V tem podglavju želim prikazati različne vrste dejanj in obnašanj, ki bi lahko služila kot temelj za vzpostavitev standarda za prepoznavanje pogumnega obnašanja. Vsekakor lahko kateri koli klasifikaciji očitamo, da je nepopolna, vendar gre za prepoznavanje osnovnih oblik pogumnega obnašanja.

Povzel bom osnovne oblike pogumnega obnašanja, kot jih navajata Lisa Dungate (2011) ter Christopher Rate in sodelavci (2007), ki so očitno predstavniki različnih šol. Dungatova na eni strani kot pogumna predstavlja povsem vsakdanja dejanja, ki jih marsikdo med nami niti ne opazi, Rate in sodelavci pa se na drugi strani posvečajo bolj radikalnim oblikam poguma, kot so samožrtvovanje, nasprotovanje večinski opoziciji, prevzemanje odgovornosti in tako dalje.

Kot sem že napisal, Dungatova (2011) deli pogum na šest vrst: fizični, socialni, čustveni, moralni, intelektualni in duhovni. Izražali naj bi se na naslednje načine.

3.3.2.1 Fizični pogum

Fizični pogum se kaže s tem, da:

- se poberete, ko padete;
- vstopite v temen prostor ali spite v temnem prostoru;
- se pripravljate in trenirate za tekmovanje, redno vadite;
- redno obiskujete zobozdravnika;
- preizkušate nova fizična doživetja (hrana, aktivnosti, igre);
- uživate v naravi, ne glede na vreme.

Pomanjkanje fizičnega poguma se kaže s tem, da:

- se zadržujete v ozadju ali skrivate;
- obupate po prvem poskusu;
- ste nagnjeni k nezdravim navadam;
- se izogibate fizičnim izzivom;
- ne upoštevate zdravnikovega nasveta, da morate spremeniti svoje navade;
- se izogibate novim fizičnim izkušnjam (hrana, aktivnosti, igre).

Fizično pogumni govorijo:

- »Jaz bom poskusil!«
- »Jaz lahko to storim!«
- »Poglej mene!«
- »Pojdimo ven!«
- »Poglej, kaj lahko naredim!«
- »Ne hvala, ne pijem!«

Tisti, ki jim primanjkuje fizičnega poguma, govorijo:

- »Tega ne zmorem!«
- »Lahko se poškodujem!«
- »Ne naredi tega! Zlomil si boš roko!«
- »Preveč je mrzlo/vroče/mokro/ ..!«
- »Fantje ne plešemo!«
- »Imel sem slab dan, potrebujem čokolado, alkohol, cigareto.«

3.3.2.2 Socialni pogum

Socialni pogum se kaže s tem, da:

- imate lasten osebni stil in pri njem vztrajate;
- nastopite v predstavi ali pred množico;
- povabite osebo, ki je pogosto izključena, na zabavo;
- izstopite iz družbe, ki postane nezdrava;
- ste pravočasni;
- se opravičite.

Pomanjkanje socialnega poguma se kaže s tem, da:

- sledite modnim trendom;
- dovoljete drugim, da v vašem imenu sprejemajo odločitve;
- ste na skupinski sliki vedno v ozadju;
- opravljate in širite govorice;
- nadlegujete druge ali ste pasivni opazovalec;
- čakate, da vidite, kaj bodo storili drugi.

Socialno pogumni govorijo:

- »Dober dan, moje ime je ...«
- »Pa kaj, če jim ni všeč, meni je!«
- »Jaz sem gej!«
- »Odločil sem se, da bom ... povabil na zmenek!«
- »Pripravljam se za predstavo/ekipo/tekmovanje!«
- »Rad bi ti predstavil svojo družino!«

Tisti, ki jim primanjkuje socialnega poguma, govorijo:

- »Saj jih imajo vsi!«
- »Ne želim spoznavati novih ljudi!«
- »Sramotiš me!«
- »Takah ljudi ne maram!«
- »Tega nisem naredil!«
- »Če ne grem na to zabavo, me bodo vsi imeli za zgubo!«

3.3.2.3 Čustveni pogum

Čustveni pogum se kaže s tem, da:

- pomagata prijatelju preboleti izgubo;
- člana družine soočite z zlorabo ali odvisnostjo;
- navežete tesna prijateljstva z ljudmi, ki jih morda ne boste več videli;
- odpustite nekemu, ki ga ljubite;
- izrazite hvaležnost;
- ohranjate očesni stik in se smejite.

Pomanjkanje čustvenega poguma se kaže s tem, da:

- gledate stran in se izogibate očesnemu stiku;
- prikrivate čustveni odziv, kot na primer jok;
- prevzimate vlogo žrtve;
- izgubite nadzor in se znašate nad drugimi;
- se izogibate realnosti z obsesivnim vedenjem, kot sta gledanje TV in nakupovanje;
- niste nikoli pripravljeni biti sami.

Čustveno pogumni govorijo:

- »Čestitam! Tako vesel sem za tvoj uspeh!«
- »Tako jezen sem, vendar vem, da ne bo trajalo večno!«
- »Dovoli mi, da ti pomagam!«
- »Ti si neverjeten!«
- »Ljubim te!«
- »Ali si v redu! Se želiš pogovoriti?«

Tisti, ki jim primanjkuje čustvenega poguma, govorijo:

- »Ne želim se pogovarjati o svojih čustvih!«
- »Fantje ne jokajo.«
- »Nikoli se ne razjezim.«
- »Dolgočasim se.«
- »Odrasti že.«
- »Spet te je zaneslo, kot po navadi!«

3.3.2.4 Moralni pogum

Moralni pogum se kaže s tem, da:

- pomagata nekomu izvleči avto iz snega, tudi če boste zato zamudili;
- se zoperstavite nekomu, ki nadleguje druge;
- vrnete izgubljeno denarnico lastniku;
- prijavite zločin;
- se do ljudi vseh narodnosti, veroizpovedi in prepričanj obnašate enako;
- ne sodelujete v opravljanju in širjenju govoric.

Pomanjkanje moralnega poguma se kaže s tem, da:

- obrnete hrbet nekomu, ki potrebuje pomoč;
- vzamete več, kot vam pripada;
- se smejite nesreči nekoga drugega;
- ste tiho, čeprav se godi krivica;
- prelomite obljubo;
- lažete ali goljufate.

Moralno pogumni govorijo:

- »Močno verjamem v ...!«
- »Ta šala je bila žaljiva do žensk/muslimanov/prizadetih ...!«
- »Oče, težave imam!«
- »Jaz sem to zlomil!«
- »Ne bi smel govoriti za njenim hrbtom!«
- »Lahko se zaneseš name!«

Tisti, ki jim primanjkuje moralnega poguma, govorijo:

- »To ni moja stvar!«
- »Dobil je to, kar je zaslužil!«
- »Kako si mi moral to narediti?«
- »Prepusti se toku!«
- »Nima smisla spreminjati sistema, premočan je!«
- »Nihče drug ne naredi nič, zakaj bi moral jaz?«

3.3.2.5 Intelektualni pogum

Intelektualni pogum se kaže s tem, da:

- sprašujete;
- poslušate vprašanja;
- rešujete zapletene probleme;
- berete prepovedane knjige;
- se učite tujega jezika;
- poslušate mnenja drugih.

Pomanjkanje intelektualnega poguma se kaže s tem, da:

- ne sprašujete;
- ne poslušate vprašanj;
- hitro obupate nad novimi idejami;
- ste praznoverni;
- sprejmete prvi odgovor;
- se pretvarjate, da ne veste, kar dejansko veste.

Intelektualno pogumni govorijo:

- »Ali mi lahko to še enkrat pojasnite!«
- »Premislil sem si!«
- »Kako veste, da je to res?«
- »Kje lahko najdem več informacij?«
- »Kaj pa vi mislite?«
- »Imam sijajno idejo!«

Tisti, ki jim primanjkuje intelektualnega poguma, govorijo:

- »Ne sprašuj preveč!«
- »Sovražim šolo in teste!«
- »Svoje mnenje obdrži zase!«
- »Zakaj se moramo to učiti?«
- »Kako naj bi jaz to vedel?«
- »Nikogar ne zanima, kar imaš za povedati.«

3.3.2.6 Duhovni pogum

Duhovni pogum se kaže s tem, da:

- se z otroki odkrito pogovarjate o smrti;
- imate za prijatelje ljudi, ki so drugačne veroizpovedi kot vi;
- opustite potrebo po nadzorovanju popolnoma vsega v življenju;
- prosite za pomoč, kadar jo potrebujete;
- prisluhnete tudi drugim verskim tradicijam;
- v svoje življenje vpeljete pomembne rituale.

Pomanjkanje duhovnega poguma se kaže s tem, da:

- obsojate na podlagi religioznih identifikacij;
- zavrnete povabilo na poroko zaradi verske netolerance;
- se niste pripravljene pogovarjati o svojih trdnih prepričanjih;
- izražate pomanjkanje spoštovanja do drugih, njihove veroizpovedi, kulture;
- ne spoštujete želje bližnjega, ki se sooča s smrtno diagnozo;
- ne sprejemate, da duhovnost obstaja tudi zunaj zidov verskih institucij.

Duhovno pogumni govorijo:

- »Grem lahko kdaj s tabo v tvojo cerkev, mošejo, sinagogo!«
- »V kaj ti verjameš?«
- »Tega verovanja ne poznam, mi lahko poveš kaj več o tem?«
- »V življenju bi rad nekaj spremenil.«
- »Hvaležen sem za ...«
- »Preden umrem, bi želel ...«

Tisti, ki jim primanjkuje duhovnega poguma, govorijo:

- »Ne razmišljaj o tako morbidnih zadevah!«
- »Oni so zli.«
- »Ne grem se več.«
- »To sem naredil v imenu ...«
- »S tabo ne morem govoriti o tem, ker nisi moje vere.«
- »Ali res verjameš vse to?«

Povzel in navedel sem samo nekaj primerov in načinov izražanja različnih vrst poguma, katerih namen seveda ni iskanje popolne definicije poguma, ampak zgolj osnovno prepoznavanje poguma kot takega.

3.3.2.7 Drugačna klasifikacija

Navajam še klasifikacijo, ki so jo naredili Rate in sodelavci (2007, 90).

a. *Sredstva za doseg plemenitih ciljev:*

1. Fizično tveganje in žrtvovanje:

- tvega lastno življenje za ...;
- tvega lastno varnost za ...;
- tvega lastno zdravje ...

2. Nefizična socialno orientirana dejanja:

- obnaša se skladno s svojimi prepričanji, tudi če to ni popularno;
- postavi se za svoja prepričanja zoper močno opozicijo;
- zoperstavi se nepravilnim socialnim praksam, ker je tako prav.

b. *Nase ali na druge usmerjena motivacija za dejanja:*

1. Nase usmerjena:

- naredi, kar je prav, ne glede na lastne posledice;
- žrtvuje sebe za dobro stvar;
- pove resnico kljub negativnim posledicam.

2. *Na druge usmerjena:*

- se ne preda;
- premaguje izzive;
- nadaljuje, čeprav ga je strah.

c. *Prevzemanje odgovornosti in vztrajnost:*

1. prevzemanje odgovornosti za dejanja:

- prevzame odgovornost za dejanja,
- prevzame odgovornost za napake,
- prevzame odgovornost;

2. vztrajnost:

- ne odneha, ko postane težko;
- vztraja v težkih situacijah;
- pred pomembnimi stvarmi se ne umakne.

Delitev, ki so jo naredili Rate in sodelavci, sem le vzorčno predstavil, vendar je očitno, da se ukvarjajo s fizičnim in moralnim pogumom v skrajnih razmerah, kar je za vsakdanjo uporabo bistveno manj primerno, poleg tega pa so praktično vsa dejanja obravnavana v okviru dobrega, plemenitega, tistega, kar je prav, ne glede na ceno, ki jo moramo za to plačati. Dungatova pa poudarja kot pogumna dejanja tudi tista manj pompozna, s katerimi se lahko soočimo vsak dan in niso nujno plemenita, dobra ali pravilna. Na primer to, da se učimo tuje jezike ali da na predavanjih zastavljamo vprašanja, v bistvu ni niti plemenito niti nujno dobro ali prav, to je pač izbira posameznika. Še boljši je primer intelektualnega poguma, ko beremo prepovedane knjige. To je lahko prav za tistega, ki bere, in zelo narobe za tistega, ki to prepoveduje. Torej so tudi plemenitost, dobro in prav odvisni predvsem od producenta smisla, družbe in kulture ter končno posameznika. To, kar je za nas kultura, je lahko za koga drugega barbarstvo, in obratno. To, kar je za nekoga radovednost na predavanjih, ki jo izraža z neprestanim spraševanjem, je za koga drugega lahko nevljudno prekinjanje profesorja; čeprav profesor zaradi tega ne more ustrezno izvesti svojega predavanja, učenec, ki sprašuje, s tem izraža zvedavost, željo po znanju, neke vrste pogum. Torej nekaj, kar je lahko pogumno, ne more biti vedno in absolutno plemenito, dobro in prav.

V tem smislu so vprašljiva zlasti dejanja, ki jih človek ne naredi v imenu večinske ali manjšinske skupnosti, ampak v svojem lastnem imenu. Na primer to, da je nekdo radoveden, vedno sprašuje, rad odkriva nove stvari, je za to osebo kot posameznika lahko pozitivno in dobro, za njegovo okolico pa je lahko moteče ali celo napačno, saj moti njene tradicionalne predstave o vedenju in svetu. Galileo Galilej je postavil trditev, da se zemlja vrti okoli sonca, in ne obratno, vendar je njegova trditev obveljala kot absolutno pogumna šele v sodobnem času, ko dejansko vemo, da je to res. V njegovem času je bila za večino ljudi njegova trditev nesmisel, kršitev vseh obstoječih norm in predstav in zato zelo težko dobra, plemenita in pravilna. Sam zase je Galileo Galilej gotovo delal prav, če ne že dobro in plemenito, ne glede na to, da ga je družba zavrnila. Očitno obstaja družbeno sprejemljiv in družbeno nesprejemljiv pogum, čeprav take delitve nisem zasledil še nikjer. Veliko slavo in priznanje uživajo junaki,

ki naredijo družbeno sprejemljivo pogumna dejanja, medtem ko so ljudje, ki so družbeno nesprejemljivo pogumni, individualisti, marginalci in celo čudaki.

To ugotovitev lahko takoj prenesemo tudi na vojaško organizacijo in družbeno sprejemljiv pogum zamenjamo z organizacijsko sprejemljivim pogumom. Ugotovimo lahko, da so doktrinarno predpisane oblike poguma lahko zelo pomembne, saj pripadnikom organizacije sporočajo, katere vrste poguma so bolj zaželeni od drugih, ker absolutni pogum v vseh pogledih ni sprejemljiv. V naslednjem poglavju bom predstavil, kako se s tem problemom soočajo vojske ZDA, Velike Britanije, Avstralije in tudi Slovenije.

4 POGUM V VOJAŠKIH DOKTRINAH

»V vojnah se borimo z orožji, vendar zmaga se z ljudmi.«

General George S. Patton Jr.

Primerjal sem vojaške doktrinarne določbe ZDA (FM 1 – The Army 2005), Velike Britanije (Values and Standards of the British Army 2008), Avstralije (LWD 0-2 Leadership, 2–4) in Slovenije (Vojaška doktrina 2006, 18), ki se nanašajo na vrednote. Ugotovim lahko, da kljub temu, da so si podobne, odražajo zelo specifične posebnosti. Pričakoval sem več podobnosti zlasti med Veliko Britanijo in Avstralijo ter konec koncev tudi ZDA. Slovenija je seveda specifičen primer, saj je koncept vojaških vrednot deloma zasnovala na zgledovanju po britanski in ameriški doktrini ter dodala svojo specifiko, domoljubje, ki naj bi bilo posledica našega večnega boja za obstanek in neskončne ljubezni do domovine. Vendar se je presenetljivo izkazalo, da si vsi primerjani sistemi delijo le eno samo vojaško vrednoto, in to je pogum (glej tabelo 4.1). Če bi v avstralskem obrambnem sistemu upoštevali širši okvir vrednot za častnike, bi lahko dodali še lojalnost.

Tabela 4.1: Vojaške vrednote po državah

VOJAŠKE VREDNOTE PO DRŽAVAH				
z.š.	Slovenija	ZDA	Avstralija	Velika Britanija
1	Domoljubje	Lojalnost	Pogum	Nesebična predanost
2	Čast	Dolžnost	Iniciativa	Pogum
3	Pogum	Spoštovanje	Timsko delo	Disciplina
4	Lojalnost	Nesebično služenje		Integriteta
5	Tovarištvo	Čast		Lojalnost
6	Predanost	Integriteta		Spoštovanje drugih
7		Osebni pogum		

4.1 Pogum – temeljna vrednota vojaških organizacij

Zakaj je pogum tako zelo pomemben, je odlično ilustriral feldmaršal sir William Slim v delu »Courage and other broadcasts« (ADP Vol. 5. 2000. The Military Covenant. *Soldiering*, 3–6).

V britanski doktrini so te njegove misli opredeljene kot definicija, ki še vedno velja:

Pogum ni le vrlina, ampak je glavna vrlina. Brez nje ni drugih vrlin. Vera, upanje, usmiljenje in vse druge ne postanejo vrline, če nimate poguma, da bi jih izvajali. Pogum ni le temelj vseh vrlin, ampak njihov izraz. Dejstvo je, da ste lahko hudobni in pogumni, vendar ne morete biti dobri, ne da bi bili pogumni. Pogum je stanje uma in duha, torej se njegova moč napaja iz duhovnih in intelektualnih virov. Mislim, da način, kako se ti intelektualni in duhovni elementi pomešajo, oblikuje na grobo dve vrsti poguma.

Prvo čustveno stanje, ki žene človeka, da tvega poškodbe ali smrt, je fizični pogum. Drugo, bolj razumski odnos, ki mu omogoča, da zastavi svojo kariero, svojo celotno prihodnost za to, kar misli, da je prav ali vredno, je moralni pogum. Ta dva tipa poguma sta si zelo različna. Poznal sem veliko ljudi, ki so izkazovali fizični pogum, vendar jim je primanjkovalo moralnega. Nekateri so bili na visokih položajih, vendar niso uspeli biti veliki v sebi, ker jim je primanjkovalo poguma. Na drugi strani sem videl ljudi, ki so bili nedvomno moralno pogumni, vendar zelo previdni pri fizičnih tveganjih.

Vendar nikoli nisem srečal človeka z moralnim pogumom, ki se ne bi bil sposoben, ko je bilo to res potrebno, soočiti z nevarnostjo za lastno življenje. Moralni pogum je višja in bolj redka oblika kot fizični pogum. Vsi ljudje so do neke stopnje fizično pogumni, presenetljivo veliko jih je. Kakor veste, je pogum kot denar na banki. Začnemo z določenim kapitalom poguma, nekateri z majhnim, drugi z večjim, in nadaljujemo s poskusi vzpostavitve ravnotežja, vendar ne smemo pozabiti, da je pogum potrošna kvaliteta. Lahko jo porabimo. Če si sledijo močni, in kar je še bolj resno, neprestani klici po našem pogumu, se začenjamo umikati. In če nadaljujemo z umikom, bankrotiramo – se sesujemo.

4.1.1 Pogum v vojski ZDA

ZDA imajo vrednoto osebnega poguma bolj natančno definirano (FM 6-22 Army Leadership 2006, 4–8). V drugem poglavju, ki opisuje, kaj vodja mora biti, so vrednote na prvem mestu. Osebnega poguma ne definirajo kot odsotnost strahu, ampak kot sposobnost, da se strahovi potisnejo na stran in da se naredi, kar je pač potrebno. Razlikujejo dve obliki poguma: fizični in moralni.

Fizični pogum pomeni premagovanje strahu pred telesnimi poškodbami in izvajanje nalog, to je pogum, ki omogoča vojaku sprejemati tveganje, kljub strahu pred smrtjo in ranami. Zanimivo je predvsem to, da z nazornimi primeri ponazorijo, kakšna dejanja predstavljajo pogum. Kot na primer: »Fizični pogum je tisto, kar pripravi vojake v padalski šoli, da skočijo z letala, in kar pripravi pehotne vojake, da napadejo bunker, da bi rešili svoje soborce.«

V nasprotju s fizičnim pogumom je moralni pogum pripravljenost, da vztrajamo pri svojih vrednotah, načelih in prepričanjih, tudi kadar smo ogroženi. Moralni pogum omogoča voditelju, da prevzame odgovornost za svoja dejanja, tudi ko gre kaj narobe. Pogumni voditelji so pripravljeni kritično presojati svoje odločitve, presojati nove ideje in uvajati spremembe, kjer je to potrebno.

Zanimiva je ugotovitev, da je priložnosti, da bi izkazali fizični pogum, razmeroma malo, medtem ko se situacije, ki zahtevajo moralni pogum, pojavljajo neprestano. Zato je moralni pogum popolnoma enakovreden fizičnemu, če ne pomembnejši. Moralni pogum je bistven zato, da lahko vsak dan živimo vrednote integritete in časti.

Moralni pogum se pogosto izraža kot odkritosrčnost in iskrenost, brez predsodkov in slabih namenov. Moralni pogum pomeni reči bobu bob, tudi če je neprijetno in če menite, da bi bilo bolje, če bi bili tiho. Pomeni, da ne smete vpletati svojih čustev v to, kar rečete o osebi ali situaciji. Na primer, odkritosrčni poveljnik čete na umirjen način izpostavi napako prvega podčastnika, in obratno, prvi podčastnik spoštljivo izpostavi, da priljubljeni projekt poveljnika ne deluje in da je treba nekaj spremeniti. Odkritosrčnost med podrejenimi in nadrejenimi je bistvena za obstoj zaupanja. Brez tega podrejeni ne bodo vedeli, ali so dosegli standarde, nadrejeni pa ne bodo vedeli, kaj se dogaja.

4.1.2 Pogum v avstralski vojski

V avstralski vojaški publikaciji (Land Warfare Doctrine 0-2, 2-4) je pogum definiran na naslednji način:

*Pogum je moč, s katero naredimo, kar je prav, ne glede na fizične in moralne izzive.
Pogum je več kot le zastavljanje življenj in okončin za državo, poslanstvo in tovariše.
Pogum je potreben tudi, ko je treba pošteno in z integriteto sprejeti težke odločitve.
Pogum je delovanje v interesu države in vojske, v doseganju določenega poslanstva,*

ne glede na osebne posledice. Pogum je tudi moralna moč za uravnavanje želje po zmagi in sočutja ter dolžnosti in tovarištva.

4.1.3 Pogum v vojski Velike Britanije

Vsi vojaki morajo biti pripravljene na naloge, ki vključujejo uporabo kontrolirane smrtonosne sile. Od njih se lahko zahteva, da drugim odvzamejo življenja in zavestno tvegajo svoja, kar vključuje osebno ogroženost, in da nadaljujejo nalogo ob poškodbah in smrtih tovarišev. To zahteva fizični pogum in od njega bodo vojaki medsebojno odvisni.

Prav tako pomemben pa je moralni pogum. To je pogum, ko naredimo, kar je prav, tudi če to ni popularno, ali vključuje tveganje zasmehovanja ali nevarnosti, ko vztrajamo pri najvišjih standardih spodobnosti in vedenja v vsakem trenutku in okoliščinah. Na koncu tako ravnanje vedno obrodi spoštovanje in goji zaupanje.

Pogum, tako fizični kot moralni, ustvari moč, od katere sta odvisna bojni duh in uspeh bojnih delovanj. To je kvaliteta, ki jo potrebuje vsak vojak, zlasti pa je pomembna za tiste, ki so na vodilnih položajih, ker so drugi odvisni od njihovega vodenja in se nanj odzivajo (ADP Vol. 5. 2000. *The Military Covenant. Soldiering*, 3–5).

Že če samo bežno preletimo besedilo v britanski doktrinarni publikaciji »Soldiering«, hitro najdemo veliko podobnosti z navedbami v slovenski Vojaški doktrini. Tako postane jasno, od kod smo v našo doktrino prenašali koncepte.

5 RAZVOJ IN VREDNOTENJE POGUMA

5.1 Razvoj poguma

Slovenska Vojaška doktrina (2006, 17–18) navaja:

Vrednote SV so gonilna sila uresničevanja poslanstva SV. Izhajajo iz splošnih civilizacijskih vrednot, vrednot slovenske družbe in narave delovanja vojske. Vrednote SV dajejo okvirje za delovanje in vedenje posameznikov samostojno in v skupini. Vrednote se udejanjajo s standardi vedenja v SV, za katere se njeni pripadniki zavzemajo, jih cenijo in se poučujejo na vseh ravneh izobraževanja in usposabljanja. Vrednote niso le seznam kvalit, ki jih dosega posameznik, temveč skupna odgovornost SV in vsake enote. Uveljavljajo in krepijo se z voditeljstvom in usposabljanjem. Vsi pripadniki SV z osebnim zgledom in ravnanjem uveljavljajo njene vrednote, nadrejeni pa skrbijo, da jih podrejeni upoštevajo pri svojem delu.

V zgornjem odstavku iz slovenske Vojaške doktrine je očitno, da SV pri procesu prenašanja organizacijskih vrednot na svoje pripadnike v prvo vrsto postavlja proces izobraževanja in vodenja. Toda ali je SV s tem že popolnoma izčrpala možnosti za uspešen prenos vrednot na svoje pripadnike? Velik pomen pri prenosu vrednot imata tudi procesa vzgoje in indoktrinacije.

5.1.1 Vloga vzgoje in izobraževanja pri razvoju poguma

Rielle Miller (Miller 2005, 20–23) povzema trditve Platona in Aristotela, da je treba moralni pogum privzgojiti in se ga privaditi. Vzgoja igra ključno vlogo v Platonovi teoriji moralnega razvoja. Sokrat v Državi na dolgo in široko razpravlja, kakšna vzgoja bi bila potrebna, da bi vzgojili državljane za njegovo utopijo. Poudarja tudi, da bi se njegova vzgoja razlikovala od tiste, ki se trenutno izvaja v Atenah, saj bi se osredotočila na dušo in ne na telo. Da bi hranili dušo, pa je državljanom treba najprej privzgojiti vrline (Platon 1976, 91–93).

Aristotel je prepričan, da bi človek moral doseči odličnost v svoji naravi, tako da bi živel v skladu z vrednotami – vrlinami (Aristotel 2002, 82–83). Aristotel ne verjame, da so vrline človeku prirojene, temveč meni, da je človek rojen s sposobnostjo, da moralne vrline sprejema, zato se mora posameznik moralnih vrednot učiti, da bi jih ponotranjil (Aristotel 2002, 75–76).

Otroci morajo razviti dobre navade, Aristotel je bil prepričan, da če se otroci ne privadijo dobrega, se privadijo slabega, saj ne glede na vzgojo in izobraževanje razvijejo navade. Zato je vloga vzgoje in izobraževanja v tem, da formira ustrezne navade (Aristotel 2002, 76–77). In ko so formirane ustrezne navade, lahko otroci začnejo novo fazo vzgoje in izobraževanja, učenje vrednot – vrlin na intelektualni ravni (Crittenden 1990, 112–113).

Roberts (1984, 245–246) v svojem članku pravi, da je pogum veščina, in kot takega se ga lahko naučimo. Poleg tega je po navedbah Roberta pogum v svojem bistvu strateški. Roberts navaja dve strategiji, s katerima lahko posameznik nadzoruje strah s pogumom: impulz odpora in preoblikovalno čustvo. Pogumna oseba nudi odpor impulzom, ki bi jo odvrnili od tega, da ohrani svoje lastne vrline. Pogumna oseba tudi preoblikuje svoj strah v konstruktivna čustva, ki ne bodo ovirala njenih dejanj. Strategije, ki jih predlaga Roberts, je treba vaditi in ponotranjiti.

Roberts (1984, 238) trdi tudi, da je mogoče vrline moči volje avtomatizirati, glede na to, da so tako podobne veščinam. Avtomatizacija takih strategij naj bi pomagala pogumnim posameznikom še naprej uporabljati pogum. Uporabljati pogum za razvoj poguma, za kar potrebujemo pogum, se zdi protislovno. Vendar je tudi Aristotel pisal ravno o tem, ko je napisal: »Česar se moramo najprej naučiti, preden se lahko v tem udejstvujemo, tega se ravno z udejstvovanjem naučimo.« (Aristotel 2002, 76.) Torej, če hočemo biti pogumni, moramo uporabljati pogum in izvajati pogumna dejanja. Poiskati moramo tiste situacije, v katerih so naše vrline na preizkušnji. Z vajo se moramo pripraviti, da se hitro oprimemo svojih vrednot. Poguma nikoli ne srečajo tisti, ki čakajo nanj.

Pomembno vlogo vzgoji pripisuje tudi Platon v drugi knjigi *Države* (1976, 91). Zlasti pomembno vlogo pri vzgoji mladih naj bi imele zgodbe – miti, kajti ti, čeprav so izmišljeni, v sebi nosijo moralni nauk. Sokrat svojim sogovornikom pojasnjuje: »Kakor veš, pa je začetek pri vsaki stvari najpomembnejši, zlasti če gre za mlado in nežno bitje. Kajti v tem času mu je moč vtisniti in izoblikovati tak značaj, kakršnega želimo, da bi imelo.« Sokrat se je zavedal, da otroci ob poslušanju zgodb razvijajo svoje vrline, zato naj bi bile zgodbe predvsem dobre, da bi otroci lahko razvili dobre lastnosti.

V tretji knjigi *Platonove Države* (1976, 100) Sokrat nadaljuje razpravo o tem, kakšne vrste zgodb potrebujemo, da bi pri mladini razvili pogum. »Če hočemo, da postanejo hrabri, potem

jim še prav posebno ne smemo pripovedovati ničesar, kar bi jim lahko vcepilo strah pred smrtjo. Ali meniš, da je lahko nekdo pogumen, če nosi v sebi tak strah? Ali bo nekdo, ki veruje v strahote podzemlja, gledal smrti pogumno v oči in si v boju izbral smrt namesto suženjstva in poraza? Nikakor ne.«

Rielle Miller (2005, 24) navaja, da so mnogi sodobni avtorji povzeli Platonovo teorijo vpliva zgodb na mladino; eden takih je William Kilpatrick, ki je prepričan, da moralne zgodbe, ki jih pripovedujemo otrokom, pomagajo pri učenju vrlin (Kilpatrick 1992, 129–143). Kilpatrick je prepričan, da bi morale moralne zgodbe poudarjati samožrtvovanje in ne samorazvoja, ki se zdi Kilpatricku preveč vezan na egoizem. Zgodbe o herojih so odličen način pripovedovanja o samožrtvovanju: »Heroj je nesebičen. Njegove energije so usmerjene v dobro v korist družbe.« (Kilpatrick 1992, 135–164.)

Zgodbe, ki jih pripovedujemo odraslim, ne smejo biti enake zgodbam za otroke, saj si otroci in odrasli herojev ne predstavljajo na enak način. Otroci občudujejo heroje, ki jih ne vežejo ali obremenjujejo razne obveznosti, kot na primer družina. Odrasli pa ravno nasprotno iščejo heroje v realnosti, navadne heroje, ki svoje dogodivščine doživljajo doma. Heroji odraslih morajo sprejemati obveznosti, ki jim jih nalaga realnost (Kilpatrick 1992, 199–201).

Kilpatrickove trditve je v svojih raziskavah potrdila Gisela Szagun, psihologinja na Univerzi v Oldenburgu. Szagunova (1992, 405–420) ugotavlja, da se razumevanje poguma z odraščanjem spreminja. Mlajši otroci razumejo pogum kot tvegano aktivnost in definirajo pogumno osebo kot neustrašno. Starejši otroci pa že začenjajo opazovati subjektivna tveganja in spoznajo, da je pogum premagovanje strahu. Od enajstega oziroma dvanajstega leta pričnejo otroci razumevati pogum kot moralno dobra tveganja in ne moralno slaba tveganja.

V naslednji študiji Szagun in Schäuble (1997, 291–306) opredelita razliko med razumevanjem poguma pri odraslih in otrocih. Otroci v njuni študiji vidijo pogum predvsem kot akcijo, medtem ko odrasli vidijo pogum kot izpostavljanje nekoga tveganju in poškodbam. Omenjanje strahu kot elementa poguma naj bi se povečevalo s starostjo, poleg tega pa se s starostjo vedno bolj razume tudi notranji vidik poguma.

Otroški heroji bi morali biti enodimenzionalni in za otroke lahko razumljivi, medtem ko bi morali biti heroji odraslih bolj kompleksni, vendar enostavni za identifikacijo z njimi. Zgodbe

o herojih so torej učno orodje, ki pomaga otroke učiti bistvene vrline in hkrati zagotavlja primere obnašanja, po katerih se lahko zgledujejo tako otroci kot odrasli (Miller 2005, 25).

Poudariti je treba, da slovenska Vojaška doktrina praktično ne uporablja kratkih poučnih zgodb o vrednotah, ki so značilne na primer za vojaško doktrino ZDA, zato si pripadniki SV toliko težje predstavljajo, kako naj bi demonstrirali določeno vrednoto oziroma vrlino. Zelo značilno za SV je tudi, da njeni pripadniki praktično ne prepevajo vojaških pesmi. Razen slovenske himne, in še to zgolj po ukazu na določenih slovesnostih in postrojih, v SV pesmi praktično ni. Take zgodbe in pesmi so lahko v določenem času bolj ali manj aktualne in ideološko obarvane, zato je treba vedno skrbeti za nove primere, ki osmišljajo obstoj vojaških vrednot.

Da ne bi pretirano povzdigovali samo zgodb in pesmi kot vzgojnega elementa, je treba poudariti tudi element vodenja z zgledom v težkih razmerah. V ta namen so si vojske izmislile tako imenovane centre za osnovno ali specialno usposabljanje, kjer v skoraj ekstremnih razmerah vzgajajo bodoče pripadnike svojih organizacij. Zelo dober primer takega centra, ki je deloval v devetdesetih letih prejšnjega stoletja na Hrvaškem, je bilo »Visoko učilište hrabrosti« v Šepurinah; tedanja hrvaška vlada ga je ustanovila s pomočjo francoske vojske, ki je za ta center posodila nekaj svojih inštruktorjev, da so usposobili prvo generacijo hrvaških inštruktorjev za usposabljanje voditeljev, predvsem podčastnikov. V takih centrih poleg neposredne vzgoje poteka predvsem indoktrinacija bodočih pripadnikov oboroženih sil države.

5.1.2 Vloga indoktrinacije pri razvoju poguma

»Štirje pogumni ljudje, ki se ne poznajo, si ne bodo upali napasti leva. Štirje manj pogumni, ki se poznajo in verjamejo v svoje sposobnosti in medsebojno pomoč, bodo odločno napadli.« (du Picq, 1870.)

Bistvo vojaške indoktrinacije je ravno v tem, da »manj pogumne« posameznike v procesu urjenja pripravimo do tega, da se spoznajo in si zaupajo, da bi lahko skupaj napadli sovražnika (McGurk in sodelavci 2006, 13).

Indoktrinirati dejansko pomeni poučevati v doktrini, načelih ali ideologiji; navdušiti nekoga za določena navdihujoča ali pristranska stališča ali prepričanja (Nichols 2001).

V oboroženih silah ZDA gre vojaška indoktrinacija daleč preko tega pri spreminjanju civilistov v vojaške osebe. Vojake indoktrinirajo na osnovnih urjenjih, ki trajajo od 7 do 12 tednov, častniške indoktrinacije pa potekajo več kot štiri leta. Kljub vsemu ima indoktrinacija enak cilj, izuriti rekrute/kadete fizično in mentalno ter v njih utrditi razumevanje in prepričanje, da živijo v skladu z vrednotami, ki so značilne za vsako zvrst vojske (TRADOC Regulation 350-6, 2003). Indoktrinacija spremeni civiliste v del nečesa večjega, kolektivno skupino, ki si deli edinstveno identiteto.

Vojaška indoktrinacija ima tri specifične cilje (McGurk in sodelavci 2006, 14):

- odstraniti značilnosti, ki so škodljive za vojaško življenje, oziroma podrediti osebni interes spoštovanju ukazov,
- izuriti posameznike, da ubijajo, kadar je to potrebno,
- omogočiti rekrutom, da se vidijo kot del kolektiva.

Intenzivna indoktrinacija je potrebna, ko pričakovano obnašanje članov skupine ali organizacije močno odstopa od obnašanja posameznika pred vstopom v organizacijo. V večini organizacij tak proces socializacije ni potreben, saj manj intenzivne oziroma »mehke« tehnike, kot so povezovanje skupin, povsem zadostujejo. V vojaškem kontekstu je mehkejši proces socializacije najučinkovitejši pri ponotranjenju vrednot, za katere pripadniki vojske že verjamejo, da so smiselne, moralne in zaželene, kot na primer integriteta, poštenost, predanost (McGurk in sodelavci 2006, 14).

Kljub temu bo potrebna intenzivna indoktrinacija, ki bo pripadnikom vojske omogočila, da prevzamejo vzorce obnašanja, ki bolj radikalno odstopajo od njihovega pogleda na svet pred vstopom v vojsko. V vojski obstajata dva razreda takega obnašanja:

- ubiti nekoga pri opravljanju službe s poslanstvom zaščite domovine;
- pripravljenost podrediti lastni interes, vključno s preživetjem, za cilje skupine (McGurk in sodelavci 2006, 15).

Vojaška indoktrinacija pripravlja posameznike, da lahko ubijajo in/ali žrtvujejo svoja življenja, medtem ko razvijajo bolj tradicionalno sprejete standarde obnašanja in družbeno sprejete vrednote. Vrednote, kot sta integriteta in čast, v kombinaciji s standardi, da se lahko ubijejo samo sovražnikovi bojavniki, so oblikovane, da bi preprečile pripadnikom vojske, da

bi postali avtomati, ki bi sledili kakršnim koli ukazom, ne glede na moralne posledice (McGurk in sodelavci 2006, 15).

Vojakov ne usposabljammo samo za ubijanje ali žrtvovanje njihovih življenj, kadar je to potrebno. Čeprav to predstavlja kritični aspekt njihovega urjenja in je lahko med bojnim delovanjem tudi potrebno, je treba pripadnike vojske pripraviti tudi na bolj kompleksen proces sprejemanja odločitev, ki zagotavlja dosego poslanstva. V sodobnem operativnem okolju pripadniki vojske delujejo vedno bolj avtonomno in morajo združevati vedno več veččin. Za izvedbo teh raznolikih nalog bo moral pripadnik vojske uspešno izvajati kompleksne procese odločanja, ki bo potekalo v kontekstu profesionalnega in etičnega okvirja (McGurk in sodelavci 2006, 15).

Kljub vedno večjemu vplivu tehnologije posameznik še vedno ostaja odgovoren za dosego poslanstva, zato osredotočenost na razvoj individualnih vojaških vrednot še vedno ostaja nujna prioriteta (Walsh 2000). Vojaške vrednote usmerjajo vojaške odločitve (FM 7-21.13 The Soldiers Guide) in so temelj vsake vojaške organizacije.

Cilj vojaške indoktrinacije je ustvariti pripadnike vojske, ki so ponotranjili vrednote vojske; te pa bodo posameznike vodile z obnašanjem pri obrambi domovine, ki lahko vključuje ubijanje ali žrtvovanje lastnega življenja ter reševanje problemov v kompleksnih razmerah (Baron 2000).

Temeljne stopnje indoktrinacije so stopnja mehčanja, stopnja privolitve, stopnja ponotranjenja in stopnja ustalitve (Baron 2000, 240).

Prva stopnja mehčanja loči posameznika od njegovega prejšnjega okolja in ga izpostavi stresu. Poleg tega ta stopnja tudi zmanjšuje poudarjanje posebnosti individualne identitete ter poudarja ključna doktrinarna načela skupine. Ko se posamezniki soočijo s stresorji, kot sta pomanjkanje spanja in neprestana intenzivna fizična aktivnost, se njihova sposobnost pozornosti zmanjša in tako nudijo manj odpora pri poskusih prepričevanja (Baron 2000). Stahelski (2004) na tej stopnji govori tudi o depluralizaciji in samodeindividualizaciji. Temu pogosto rečemo tudi rušenje in ponovna gradnja ali »pranje možganov«. Tipičen primer tega je praksa, ko novih rekrutov ne kličemo več po imenu, ampak po priimku ali celo samo s številko. Ekstremno obliko tega nudijo marinci, kjer morajo rekruti sebe imenovati v tretji

osebi. Poleg tega so vsi enako oblečeni in postrizeni, da so si čim bolj podobni in se lažje stopijo v skupino (Diener 1975).

V stopnji privolitve prične posamezni vojak preizkušati na novo naučena obnašanja, ki jih zahteva skupina (Baron 2000, 241). Vojaki v bistvu modelirajo za kar verjamejo, da se od njih pričakuje, da bi se izognili kazni in povračilom, brez prilagajanja zaradi ponotranjenega interesa, ki podpira skupino. Običaji, kot so petje pesmi med marširanjem, skupinske vaje ali naslavljanje inštruktorjev, vojaki sprva izvajajo zaradi bojazni pred kaznijo ali neodobranjem, kasneje pa to ob podpori skupine in inštruktorjev preraste v ustrezno vojaško obnašanje (Cialdini 1993).

Tretja stopnja indoktrinacije – ponotranjenja je bolj aktivna vloga vključevanja skupinskih aktivnosti, vrednot in standardov v posameznikov pogled na svet, kar je omogočeno z neprestano socialno konfirmacijo in poudarjanjem skupinskih norm in aktivnosti (Baron 2000). Na tej stopnji vojak sprejme skupinske norme za svoje lastne tudi zasebno, in članstvo v skupini postane bistvenega pomena (Schein 1961). Posamezniki, ki so za vojaško službo motivirani predvsem z zunanjimi razlogi, kot so denarne nagrade ali odobranje staršev, pogosto ne uspejo napredovati do privolitve k ponotranjenju, tisti, ki jim to uspe, pa se spremenijo kot posamezniki in so bolj notranje motivirani, da se obnašajo skladno z vojaškimi vrednotami (Ryan in Deci 2000).

Na zadnji stopnji indoktrinacije – ustalitev – posamezniki okrepijo svojo identiteto kot člani skupine in izražajo nedvoumno predanost skupinskim ciljem in aktivnostim (Baron 2000). Vojaki na tej stopnji si poenostavijo življenje, tako da druge ljudi ločujejo na »naše« in »nenaše«. Včasih se posamezniki brez vprašanj odzivajo na zahteve skupine in celo izkrivijo realno sliko o skupini, da bi o njej ohranili pozitivno podobo.

Na tej stopnji se lahko sovražniku pripisujejo negativne lastnosti in sovražnik se celo dehumanizira, primerja z živalmi, označi za nevernika in demonizira (Stahelski 2004). Na tej stopnji se ponujajo tudi nagrade, ki so za teroriste device v raju, za ameriške vojake pa častna smrt z obutimi vojaškimi škornji.

Indoktrinacija uri posameznike v obnašanju, ki je potrebno za ubijanje. Civilisti, ki vstopijo v vojsko, imajo do ubijanja odpor, s procesi depluralizacije, deindividualizacije, dehumanizacije

in neobčutljivosti za proženje orožja se oblikuje odnos do ubijanja. Čeprav posamezniki tudi po teh procesih ohranijo odpor do ubijanja (Grossman 2004a), to še vedno ostaja cilj vojaške indoktrinacije. Če razvijamo identitete, ki vključujejo organizacijske vrednote, ali razvijamo odnose, ki so skladni s potrebami organizacije, indoktrinacija vključuje niz sistematičnih stopenj. Te stopnje oblikujejo vzorec, ki mu posamezniki po vstopu v organizacijo sledijo. Mehanizem, ki leži pod temi stopnjami, usmerja aktivne metode prepričevanja in tudi vpliva na skupine in spreminja identiteto posameznika.

Za razumevanje procesa lahko uporabimo številne socialnopsihološke teorije; tri ključne teorije so prepričevanje, skupinska dinamika in razvoj identitete (McGurk in sodelavci 2006, 22).

V nekem smislu je indoktrinacija ekstremna oblika prepričevanja, ki ima za cilj obnašanje posameznika, ki bi bilo pred indoktrinacijo nesmiselno. Zaradi velikih naporov in pomanjkanja spanja posamezniku preostane samo zanašanje na prepričevalne namige, kot sta stopnja strokovnosti in/ali avtoriteta vira (Baron 1986), saj se ne more osredotočati na presojanje kvalitete sporočil in je bolj verjetno, da ga bosta prepričali vojaška avtoriteta in strokovnost.

Intenzivna indoktrinacija se za rekruta vedno dogaja v zelo močnem socialnem kontekstu (Baron 2000). Novi rekruti se soočajo z velikim socialnim pritiskom, saj skupina želi, da sprejmejo njene vrednote, v nasprotnem primeru pa se lahko soočijo s psihološkimi ali celo fizičnimi posledicami. Posamezniki imajo osnovno potrebo, da pripadajo pomembnim skupinam (Baumeister in Leary 1995). Očiten način za izogibanje izključenosti iz skupine je prilagoditev skupini (Cialdini 1993). Raziskovalci so odkrili, da se posamezniki bolje prilagajajo obstoječim normam skupine, ko so soočeni s časovnim pritiskom (priganjanje), glasnim hrupom (dretje inštruktorjev) ali grožnjo s fizično kaznijo (sklece) (Kruglanski in Webster 1991). V vojski prilagajanje med indoktrinacijo poteka na več ravneh:

- prilagajanje aktivnostim svojih tovarišev,
- prilagajanje zahtevam avtoritet,
- prilagajanje bolj abstraktnim vrednotam, ki jih poudarja določena zvrst vojske.

Teorija socialne identifikacije lahko zajame notranji del vojaške indoktrinacije: poudarek na izboljšanju samega sebe. Proces vojaške indoktrinacije naj bi domnevno izboljšal

posameznika, ker ga naredi za del pomembne skupine (na primer »prvi, ponosni, marinci«). Za motiviranje in vzdrževanje take transformacije je potrebna primerjava navzdol, na primer inštruktorji padalcev poudarjajo, da so padalci boljši od »navadne« pehote (pogosto jih imenujejo »umazane noge«), ker skačejo z letal, medtem ko pehota napreduje peš (McGurk in sodelavci 2006, 23).

Na področju socialne identifikacije so problematični zlasti kulturni faktorji v procesu vojaške indoktrinacije. Razlike se kažejo zlasti med individualističnimi kulturami, ki poudarjajo razlike posameznika do drugih, in kolektivističnimi kulturami, ki poudarjajo soodvisnost posameznika od drugih. Vplivi vojaške indoktrinacije na posamezne pripadnike ene ali druge kulture še niso preučeni. V ZDA bi se lahko spraševali, koga pritegnejo slogani, kot sta »ponosni, marinci ...« ali pa »vojska enega« (McGurk in sodelavci 2006, 23).

Ključna je torej ugotovitev, kako najučinkoviteje indoktrinirati posameznike v vojaškem kontekstu. Zlasti v državah z močno demokratično tradicijo, kjer mora vojska uravnovežiti potrebo po prilagajanju posameznikov specifičnim pogledom na svet, ki vključuje na eni strani sledenje ukazom in ubijanje, kadar je to potrebno, in na drugi strani potrebo po oceni zakonitosti ukazov ter etičnosti situacije. Razvoj posameznika v pripadnika vojske v vojaških strukturah, ki hkrati izpolnjuje ukaze, razmišlja neodvisno in ocenjuje legalnost ukazov, je težka naloga. Ali je sploh mogoča, še vedno ni sistematično raziskano (McGurk in sodelavci 2006, 28).

5.1.3 Ustvarjanje pogojev za razvoj poguma

Iz navedenega lahko povzamemo, da pogoje za razvoj poguma lahko ustvarimo na treh ravneh:

- fizični (seleksijski postopki, izolacija v prostoru in času, kjer v skrajnih pogojih bivanja in dela vojaški kolektiv z vsemi svojimi vrednotami in zgledi zamenja primarno socialno celico),
- vzgojni (izšolani in indoktrinirani voditelji, ki lahko vzgajajo s primerom, nagrajevanje s priznanji za pogumna dejanja),
- izobraževalni (izobraževalni proces, utemeljen na doktrini, ki z nazornimi zgodovinskimi primeri tudi vzgaja).

»Človeka je moč bodisi dresirati, uriti, mehanično poučiti ali pa dejansko razsvetliti. Dresiramo pse, konje, in dresiramo lahko tudi ljudi. Z dresiranjem pa stvar še ni opravljena, temveč gre predvsem za to, da se otroci naučijo misliti.« To seveda ne meri na to, kaj ta ali oni odrasli misli, da pomeni misliti, temveč »na principe, iz katerih izvirajo vsa ravnanja« (Kant, 1988, str. 155).

5.1.4 Pogum v procesu doseganja socialnih ciljev vojaške organizacije

Primarni socialni cilj vojaške organizacije je lojalna, homogena in neomajna organizacija, ki na podlagi svojih vrednot služi državljanom tudi v najtežjih razmerah. Sekundarni socialni cilji pa so povezani s pomočjo pri graditvi nacije ter širjenjem pozitivnih vrednot v družbo.

Ker ima vojska tudi pomembno družbeno vlogo pri graditvi nacije z združevanjem mladih iz različnih delov države, z možnostjo pridobitve zaposlitve tistim z omejenimi možnostmi in pomočjo civilni upravi v oddaljenih predelih države (Born 2003, 56), menim, da bi bilo tukaj treba dodati, da vojska tudi vzgojno vpliva oziroma bi morala vplivati s posredovanjem svojih vrednot na pripadnike, od formulacije in uspešnosti prenosa teh vrednot pa je odvisno, v kolikšni meri je vojska ogledalo družbe ali pa celo vzor za družbo, kakšen ugled uživajo njeni pripadniki v družbi in kako cenjeni so njeni nekdanji pripadniki na trgu delovne sile. Na primer v ZDA so nekdanji pripadniki ameriške vojske in marincev na trgu delovne sile cenjeni predvsem zaradi voditeljskih sposobnosti, ki pa so, glede na to, kaj voditelj mora biti, neposredno povezane z vrednotami (FM 6-22 2006, 4–2).

5.2 Vrednotenje poguma

Ko so enkrat razvite metode za graditev vrednot, se je praktično nemogoče izogniti vprašanju, kako uspešni smo bili pri tej graditvi. Kako oceniti in vrednotiti naše rezultate? Ali je to sploh mogoče?

Ko moramo oceniti homogenost skupine, se nam zdi, da poznamo odgovor, tudi pri posameznikih pogosto vemo, ali so pogumni ali niso. Vendar ali to res lahko storimo brez ustrezne raziskave?

5.2.1 Znanstveno vrednotenje poguma

V preteklosti so se strokovnjaki lotevali poskusov vrednotenja poguma na različne načine. Cogle (2008, 8–12) v svoji doktorski disertaciji o preučevanju pogumnega obnašanja navaja različne primere raziskav, ki se nanašajo na pogum. Cox in sodelavci (1983) so, na primer, eksperimentalno preučevali neustrašnost in pogum na podlagi definicije, da je za pogum treba premagati strah. Pogum so preučevali na podlagi razlike med v boju odlikovanimi in neodlikovanimi bombnimi tehnikami z merjenjem srčnega utripa pri izvajanju nalog v stresnih pogojih. Izkazalo se je, da se skupini nista razlikovali v doseženih rezultatih ali v poročilih o subjektivni stiski, temveč v tem, da so imeli odlikovani bombni tehniki pri izvajanju nalog nižji srčni utrip od neodlikovanih.

Walk (1956) je preučeval premagovanje strahu pri posameznikih, ki so izvajali padalske skoke, in ugotovil, da se s ponavljanjem skokov strah pred skoki zmanjšuje ter da so usposabljanje uspešno zaključili tisti z večjo samozavestjo. Schmidt in Koselka (2000) sta raziskovala pogum z metodo ankete, ki je temeljila na samoocenjevanju. Na podlagi lestvic določenih spremenljivk sta izpeljala vprašanja, na primer: »Ali ste pogumna oseba?« Szagun in Schäuble (1997) sta uporabljala metodo intervjuja pri otrocih in odraslih ter ugotovila, da otroci pogum bolj povezujejo z neustrašnostjo, odrasli pa, nasprotno, vidijo pogum kot multidimenzionalno doživetje, katerega sestavni del sta strah in potreba po premagovanju strahu.

Razmeroma neuspešne rezultate vseh teh raziskav povzemajo Rate in sodelavci v članku *Implicitne teorije poguma*. Ugotavljajo, da formalna oblika testa poguma ne obstaja in da ljudje ocenjujejo pogum drug drugega na podlagi implicitnih teorij o tem, kaj pogum pomeni (Rate in sodelavci 2007, 81), torej na podlagi lastnih individualnih predstav, ki temeljijo na vrednostni lestvici vsakega posameznika posebej.

5.2.2 Nagrade za pogumna dejanja

Kljub velikim težavam pri vrednotenju odtenkov pogumnega obnašanja očitno ljudje nikoli nismo imeli težav pri prepoznavanju in nagrajevanju izjemno pogumnih oziroma hrabrih dejanj, saj v ta namen na svetu obstaja cela vrsta različnih nagrad. Naj jih naštejemo samo nekaj (Courage Awards. http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Courage_awards):

- nagrada za hrabrost Arthurja Asha je del letnih nagrad za odličnost pri športnih dosežkih. Čeprav je nagrada športno naravnana, ni omejena le na športnike ali dejanja, ki so povezana s športom;
- komisija Carnegijevega fonda herojev je bila ustanovljena, da bi nagrajevala osebe, ki so izvedle izjemno herojska dejanja v civilnem življenju v ZDA in Kanadi, ter da bi zagotovila finančno pomoč za prizadete in odvisne od tistih, ki so umrli pri tem, ko so skušali rešiti druge;
- nagrada za civilni pogum je nagrada za boj za človekove pravice in se podeljuje tistim, ki so se uprli zlu navkljub velikemu osebnemu tveganju. Vsako leto jo podelijo pooblaščenci fundacije Train, podeljena pa je lahko posthumno;
- mednarodna nagrada pogumnim ženskam je ameriška nagrada, ki jo vsako leto podeljuje zunanje ministrstvo ZDA ženskam po svetu, ki so izkazale voditeljske sposobnosti, pogum, iznajdljivost in požrtvovalnost za druge, zlasti za promocijo ženskih pravic;
- medalja za pogum je izraelsko vojaško odlikovanje, ki se podeljuje za hrabra dejanja s tveganjem življenja med bojem. Medaljo so ustanovili leta 1970 in jo podeljujejo za nazaj z zakonom, ki ga sprejme Kneset;
- Viktorijin križec je najvišje vojaško odlikovanje, ki se podeljuje pripadnikom oboroženih sil Commonwealtha in nekdanjih ozemelj britanskega imperija za hrabrost v boju s sovražnikom;
- kongresna medalja časti je najvišje vojaško odlikovanje, ki ga podeljuje vlada ZDA. Pripadnikom oboroženih sil ZDA jo podeli predsednik v imenu kongresa za izjemen pogum in neustrašnost s tveganjem lastnega življenja, ki je presegalo klic dolžnosti v boju zoper sovražnike ZDA. Ta medalja je, glede na naravo kriterijev za njeno podelitev, pogosto podeljena posthumno, od leta 1941 jih je bila več kot polovica podeljenih posthumno;
- medalja za hrabrost Republike Slovenije je visoko državno odlikovanje Republike Slovenije, ki ga podeljuje predsednik Republike Slovenije državljanom Slovenije »za osebno hrabrost in požrtvovalnost pri reševanju človeških življenj in materialnih dobrin«. Obstajajo tri različice tega odlikovanja:
 - medalja za hrabrost na civilnem področju;
 - medalja za hrabrost na diplomatskem mednarodnem področju in
 - medalja za hrabrost na vojaškem oziroma varnostnem področju.

Priložnosti za dejanja, ki bi ustrezala kriterijem za podelitev enega od navedenih priznanj, nima vsak človek v svojem življenju, vendar to ne pomeni, da praktično vsak človek ne skriva v sebi poguma.

6 POGUM V SLOVENSKI VOJSKI

Slovenska vojska je v Vojaški doktrini opredelila glavne sestavne dele koncepta vojskovalne moči, ki ga sestavljajo idejna zasnova, bojna morala in bojna moč (2006, 15). Sestavni del bojne morale so tudi vrednote, in pogum je ena od njih.

Kljub temu SV svoje organizacijske vrednote definira zelo nekonsistentno, saj v različnih dokumentih, ki so seveda nastajali v različnih časovnih obdobjih, napisali pa so jih različni avtorji, definira različne vrednote na različne načine.

Organizacijske vrednote SV so opredeljene v Vojaški doktrini (2006), Konceptu vojaškega voditeljstva (2007), Kodeksu vojaške etike (2009), Pravilih službe v Slovenski vojski (2009) in Priročniku za usposabljanje poveljstev in enot Slovenske vojske (2011).

6.1 Pogum – organizacijska vrednota SV

Če za primerjavo vzamemo samo dve definiciji poguma v SV, takoj naletimo na precejšnja neskladja. Slovenska Vojaška doktrina definira pogum na zelo podoben način kot vojaška doktrina Velike Britanije (2006, 18):

Pripadnik SV je pri izvajanju nalog pripravljen uporabiti orožje s skrajnim namenom odvzeti življenje. Zaveda se, da je lahko pri uresničevanju poslanstva enote ogroženo njegovo življenje, življenje njegovih soborcev in podrejenih. Nadaljuje z izvajanjem nalog, čeprav so njegovi soborci ranjeni ali so izgubili življenje. Izraža iniciativo in vztraja na visokih standardih ne glede na čas trajanja naloge, intenzivnost naporov ali morebitno negativno sprejemanje njegovih naporov v javnosti.

Kodeks vojaške etike SV (2009) pa pogum definira bolj zgledujoč se po dokumentih, ki utemeljujejo človekove pravice, Ustanovni listini združenih narodov in Ustavi Republike Slovenije:

Pripadniki SV so pogumni, pogum pričakujejo tudi od drugih. So vztrajni in odločni. Pred tveganji, grožnjami in izzvi ne klonejo, ne glede na okoliščine. Zavedajo se, da je življenje in dostojanstvo človeka najvišja vrednota. Pogumni so zlasti takrat, ko je treba pomagati tovarišem ali drugim ljudem v stiski.

Zgoraj navedeni definiciji izhajata iz dveh popolnoma različnih pristopov, ki sem ju v prejšnjih poglavjih že omenjal. Prva definicija poguma, ki je opredeljena v Vojaški doktrini SV, izhaja iz predpostavke, da je vojska organizacija, ki ni povsem enaka družbi, zato tudi njeni pripadniki gojijo drugačne vrednote, kot so na primer pripravljenost uporabiti orožje za višje cilje in zato celo odvzeti življenje ter tvegati lastno življenje za višje cilje.

Druga definicija poguma, ki je opredeljena v Kodeksu vojaške etike, pa temelji na konceptu podružbljene vojske, kjer naj bi se vojaška organizacija odprla in se zaradi večje sprejemljivosti v družbi z družbo stopila. Hkrati je zanimivo, da Kodeks vojaške etike SV zapoveduje, kdaj so vojaki pogumni, ne navaja pa, zakaj in kako izražajo ta pogum. Vrednot se ne da ukazati ali jih samo predpisati. Že na začetku sem pisal o tem, da vrednote delujejo kot motivacija privlačnosti, zato jih moramo kot take tudi predstaviti, vsečne in privlačne, na tak način, da se v njih najde čim več pripadnikov sistema.

Poleg vsega tega je treba ponovno poudariti, da ima v povprečju le majhen odstotek pripadnikov vojske priložnost sodelovati v oboroženem spopadu in v teh okoliščinah izkazati svoje sposobnosti in vrednote. Zato bi bilo bolj primerno, če bi navedli tudi nekaj primerov, kako lahko vojak, podčastnik ali častnik izkazuje svoje vrednote tudi v vsakdanjem življenju v mirnem času. Tako britanska kot ameriška doktrina navajata, da je izraz moralnega poguma tudi to, da nadrejenemu ali podrejenemu na spoštljiv način odkrito poveš, kaj si misliš. Ali je to lahko vrednota tudi za pripadnika SV, bi morali še odkriti.

Zanimivo je, da Slovar slovenskega knjižnega jezika definira pogum kot pripravljenost storiti kaj kljub težavam, nevarnosti (SSKJ 2000). Iz tega bi lahko sklepali, da so pogumna tudi slaba dejanja, ki nas pri izvedbi silijo v premagovanje težav in nevarnosti. Lahko pa pogum definiramo tudi drugače, kot pripravljenost storiti, kar je prav, ne glede na okoliščine in osebno ceno, ki jo pri tem plačamo. O tem govori že Platon v Lahesovih dialogih (2002, 111–149), ko ugotavlja, da pogum ni predrznost, ampak poznavanje dobrega in slabega v vsakem trenutku, tudi v prihodnosti. Obvladovanje strahu je le ena od sestavin poguma. Druga, enako pomembna, je delati dobro oziroma storiti, kar je prav. Tu se pojavijo velike razlike med ljudmi, saj ima vsakdo med nami svojo lastno vrednostno lestvico. In ta ni niti pri dveh ljudeh popolnoma enaka.

Tu običajno nastopi družba ali organizacija, ki skuša posameznikom predpisati, kaj je v vsakem konkretnem primeru pomembno ali najpomembnejše, in kdor vrednoti drugače, je za družbo oziroma organizacijo nesprejemljiv. Cena za drugačnost je lahko visoka, kot na primer izločitev ali zasmehovanje. Torej je že vrednotiti drugače kot večina dejanje poguma.

Ker naj bi bil mitološki pogum preživet, smo ga stereotipno pripisali določenim poklicem, ki se nam zdijo za to primerni, na primer gasilcem, policistom in vojakom. Vendar ali so vojaki zares bolj pogumni od drugih ljudi že samo zato, ker so vojaki? Aristotel ugotavlja, da poklicni vojaki zaradi svojih izkušenj z vojskovanjem lažje presodijo, kaj je nevarno in kaj ne, zato v očeh drugih veljajo za pogumne, ko pa nevarnost preraste določene okvire, se poklicni vojaki prvi poženejo v beg, medtem ko navadni državljani vztrajajo in obležijo na bojišču, ker se sramujejo umika (Aristotel, 2002, 115).

6.2 Razvoj vrednote poguma v SV

Kot sem že povzel, ima vojaška indoktrinacija tri specifične cilje (McGurk in sodelavci 2006, 14), ker mora pripraviti pripadnike vojaške organizacije na delo v vojaški organizaciji, ki deluje drugače kot organizacije v civilnem okolju:

- odstraniti mora značilnosti, ki so škodljive za vojaško življenje, oziroma podrediti osebni interes spoštovanju ukazov;
- izuriti mora posameznike, da ubijajo, ko je to potrebno;
- omogočiti mora rekrutom, da se počutijo kot del kolektiva.

Glede na tri ravni pogojev za razvoj poguma, ki sem jih navedel že v enem od prejšnjih poglavij, ugotavljam, da SV le deloma izpolnjuje pogoje za razvoj poguma. Eden od glavnih razlogov za to je, da v SV še ni razvidne odločitve, kakšna bo ta organizacija v prihodnosti. Ali bo popolnoma podružbljena, ali pa bo organizacija, ki bo svoje sposobnosti in zmožnosti gradila na ciljnih, utemeljenih s poslanstvom. Podružbljena vojska, ki želi doseči povsem vojaško poslanstvo, verjetno ne bo uspešna.

- Na tako imenovani fizični ravni, kjer je treba selekcijsko izbrati ustrezní kader in zagotoviti izolacijo v prostoru in času ter v skrajnih pogojih bivanja in dela indoktrinirati vojaški kolektiv z vsemi svojimi vrednotami in zgledi, SV ni ustvarila ustreznih pogojev. V praktično nobeni enoti SV delo ne poteka dlje kot 8 ur oziroma

izjemoma 12 ur, ob tem, da so vojaki v enotah ali na šolanjih ob koncih tedna prosti. Petdnevna usposabljanja s prostimi popoldnevi in vikendi ter neprestan stik z zunanjim svetom po številnih medijih so enostavno premalo, da bi se vojaški kolektiv zazrl sam vase in lahko prerastel v homogeno enoto z ustreznimi vrednotami.

- Na vzgojni ravni SV primanjkuje dobro izšolanega kadra, ki bi bil z indoktrinacijo že vzgojen v voditelje. Precejšnjo težavo pri tem predstavlja še nezgrajena doktrinarna podlaga SV, ki se še vedno napaja iz različnih virov, primanjkuje pa ji lastne identitete. Dodaten problem predstavlja kader, ki je sicer kvalitetno šolan ter indoktriniran v tujini, vendar je njegovo znanje težko združljivo z obstoječim sistemom. Eden od pogojev, ki ga SV izpolnjuje, je nagrajevanje s priznanji za pogumna dejanja, vendar vzgojni cilji s tem kljub temu ne bi bili doseženi. Ta priznanja so namreč po navadi podeljena tako, da pripadniki organizacije o tem niso obveščeni, razen iz javnih medijev. Poleg tega se pogum pripadnikov SV ne opisuje v nobeni doktrinarni publikaciji, kjer bi služil kot primer ostalim.
- Izobraževalna raven pogojev za razvoj poguma je, gledano s stališča izobraževalnih programov, dobro zasnovana in v marsikaterem pogledu celo primerljiva s programi v tujini, šepa pa izvedba teh programov, saj je zelo pomembno, kdo take programe izvaja; to bi morala biti oseba, ki tudi sama uteleša pogum. Pomembno je tudi, na podlagi kakšne doktrine se ti programi izvajajo. Če imamo doktrinarne publikacije, ki na različne načine opredeljujejo pogum, potem naravnost prosimo pripadnike, da si jih razlaga vsak po svoje. Poleg tega pa je v našem izobraževalnem procesu premalo učenja na resničnih slovenskih zgodovinskih primerih, ki bi mlajšim generacijam pomagali pri graditvi vojaške identitete.

Da bodo vrednote eden od ključnih problemov prehoda na poklicno sestavo SV, so se strokovnjaki zavedali že leta 2002 (Garb 2010), in glede na hitrost razvoja vojaške organizacije v Sloveniji, še vedno ostajajo problematične. Razvoj vrednot v SV je zaradi specifične ureditve, kjer so poklicni pripadniki v bistvu javni uslužbenci, ki svojo delovno obveznost opravljajo večinoma v okviru osemurnega delovnika in večino prostega časa preživijo v domačem okolju, poseben izziv. Nerealno je pričakovati, da bodo pripadniki v

okviru svojega rednega delovnega časa ponotranjili specifične vrednote organizacije, ki se v precejšnji meri razlikujejo od prevladujočih družbenih vrednot.²

Vojaška doktrina navaja, da SV poleg drugih vrednot razvija tudi vrednoto poguma (2006, 18), kljub temu pa že osnovna definicija zaostaja za doktrinami na primer ZDA ali Velike Britanije, ki organizacijo približujejo njenim pripadnikom in ponujajo širšo definicijo poguma zlasti z dodatkom moralnega poguma, ki omogoča identifikacijo najširšemu delu pripadnikov.

Musek (1993a, 134) ugotavlja, da vrednote delujejo kot motivacija privlačnosti in ne kot motivacija potiskanja. Tudi zato si izbiramo poklice, ki nas s svojimi idejami in koncepti privlačijo. Če želi biti organizacija uspešna, mora ponuditi svojim pripadnikom sistem vrednot, ki na eni strani odražajo njeno naravo, na drugi strani pa mora omogočati, da se lahko njeni pripadniki poistovetijo z njimi in jih živijo.

Pogum se lahko pojavlja v različnih oblikah, kot čustvo, kot osebna lastnost in kot družbena vrednota (Musek 1993b, 136, 150, 200), zato je treba poudariti, da vsaka pojavnost oblika poguma ne nudi enakih možnosti razvoja, saj na primer na čustva, ki so rezultat najzgodnejših faz človekovega razvoja, ali na družbene konstrukte, ki jih opredeljujemo kot družbene vrednote, zelo težko vplivamo. Še največ potenciala za razvoj kaže pogum kot osebna lastnost – vrlina, na katero lahko vplivamo med procesom vzgoje in socializacije. Musek (2003) pripisuje velik pomen vzgojnemu in izobraževalnemu procesu, saj na podlagi vrednot potekajo socializacija, vzgoja in izobraževanje posameznika. Prav tako ugotavlja, da je vzgoja brez vsakega smisla, če ne temelji na vrednotah, in vendar se ravno na področju vzgoje vrednote le s težavo integrirajo v življenje in delovanje posameznika.

Večji ko je razkorak med obnašanjem posameznika pred vstopom v organizacijo in želenim obnašanjem v organizaciji, bolj sta v organizaciji potrebni selekcija in indoktrinacija (McGurk 2006, 14). Temu bi lahko rekli tudi proces razvoja in ponotranjenja organizacijskih vrednot pri posamezniku in v kolektivu. Razvoj vrednot je zelo težaven in omejen proces, saj gre pri

² Več podatkov o razkoraku med družbenimi in organizacijskimi vrednotami lahko najdemo v Garb, Maja. Ljubica Jelušič. 2005. The Cultural Gap Between The Military And The Parent Society in Slovenia. *Military Missions and their Implications Reconsidered: The Aftermath of September 11th. Contributions to Conflict Management, Peace Economics and Development*, Volume 2. Elsevier.

vrednotah za posplošena in relativno trajna pojmovanja o ciljih in pojavih, ki jih visoko cenimo in se nanašajo na široke kategorije podrejenih objektov in odnosov, ki usmerjajo naše interese in naše vedenje. Torej so vrednote posebna vrsta motivacijskih ciljev. Lahko se nanašajo na predstavo o zaželenih končnih stanjih (terminalne vrednote – svoboda, nacionalna enakopravnost, lepota) ali pa na predstavo o vedenju, ki omogoča doseganje zaželenega (instrumentalne vrednote – poštenost, pogum) (Musek 1993b, 148–149). Vrednote torej lahko razvijamo z izobraževanjem, vzgojo in indoktrinacijo.

6.3 Vrednotenje poguma v SV

Zato je toliko bolj zanimiv poskus službenega ocenjevanja pripadnikov SV (Pravilnik o službeni oceni 2010, 10. člen), ki ga vsako leto izvajajo nadrejeni poveljniki za svoje podrejene in je pomemben element kariernega napredovanja. To ocenjevanje vključuje tudi oceno etičnosti pripadnika oziroma spoštovanja Kodeksa vojaške etike, ki temelji na vrednotah SV, kar posledično pomeni, da se ocenjujejo vrednote posameznega pripadnika SV in s tem tudi pogum. Takoj se lahko vprašamo, kako je sploh mogoče ocenjevati pogum ali katero koli drugo vrednoto, če ni ustvarjenih osnovnih pogojev za to, in ali ni ocena etičnosti podrejenega le subjektivna ocena, ki bi se z drugim ocenjevalcem spremenila.

V vojski pogosto radi govorimo o standardizaciji, zato bi želeli tudi na področju vrednot urediti probleme z dolgim seznamom določb, ki bi nam razlagale, katere vrednote moramo imeti in kako se moramo obnašati, da jih bomo izražali. Tak sistem se do zdaj ni izkazal za preveč uspešnega, saj ljudje svoje vrednotne predstave prinesejo iz civilnega okolja, in če jim v vojaški organizaciji niso zastavljeni novi izzivi, jih preprosto ohranijo. Standardizirane vrednote bi morale zastaviti kot cilje vojaških vzgojno-izobraževalnih ustanov, ki bi morale svoje programe prilagoditi novim ciljem.

Uspešnost vrednotenja etičnosti v vojski in vojaških vrednot je težaven in zahteven proces, katerega rezultati so lahko izkrivljeni z racionalnim pristopom ali povsem subjektivnimi predstavami. Pravega in dokončnega odgovora na ta problem še nimamo, vendar ga kljub temu skušamo reševati na način, ki prinaša dvomljive rezultate.

7 EMPIRIČNA RAZISKAVA: ZAZNAVANJE VREDNOT PRI PRIPADNIKIH SV

7.1 Cilji raziskave

Cilji raziskave so:

- raziskati zaznavanje vrednote poguma pri pripadnikih SV ter ugotoviti, ali je katera koli oblika pogumnega obnašanja bolj oziroma manj cenjena od drugih in kaj na to vpliva;
- raziskati, katere vrednote, družbene ali organizacijske, so pri pripadnikih SV bolj cenjene in katere manj.

7.2 Osnovno izhodišče raziskave

Raziskavo sem zasnoval kot skupinsko anketno raziskavo z enim anketnim vprašalnikom, ki je razdeljen na dve anketi:

- Osnovno izhodišče prve ankete je moje predvidevanje, da pripadniki SV prepoznavajo in cenijo predvsem fizične oblike poguma. Zanima me predvsem, kako pripadniki SV zaznavajo različne vrste poguma in kakšno vrednost jim pripisujejo.
- Osnovno izhodišče druge ankete je moje predvidevanje, da pripadnikom SV več pomenijo družbene vrednote kakor pa organizacijske.

7.3 Populacija in enota raziskave

Populacija raziskovanja je SV kot celota, medtem ko je enota raziskave sestavljena iz vzorca pripadnikov, ki izhajajo iz organizacijskih enot SV, in sicer iz 1. brigade in Poveljstva za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.

7.4 Spremenljivke

Uporabil sem naslednje spremenljivke:

- starost: skupine od 20 do 35 let, od 36 do 50 let in od 51 do 65 let;
- vojaški status: vojak/-inja, podčastnik/-ica, častnik/-ica;
- okolje izvora: vaško, mestno;
- religioznost: verni, ki ne obiskujejo obredov; verni, ki obiskujejo obrede, in neverni.

7.5 Vzorec

Vzorec sem praktično definiral sam, ko sem se za sodelovanje obrnil na nekatere enote SV. Da bi zagotovil naključnost vzorca, bi moral vključiti predstavnike iz vseh enot SV, kar je v tako kratkem času praktično nemogoče, vendar zagovarjam stališče, da so ravno enote 1. BRSV s svojim mladim potencialom tiste, ki bodo v prihodnjih letih predstavljale jedro SV.

Vzorec je poleg tega oblikovan na podlagi preferenc posameznih poveljnikov, ki so ankete poslali v nekatere podenote. Končni vzorec je oblikovan iz 102 pripadnikov 1. brigade SV in Poveljstva za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.

7.6 Vprašalnik

Obe anketi sem združil v en vprašalnik.

- V prvi anketi uporabljam vprašanja odprtega tipa. Za osnovo anketnih vprašanj sem vzel faktorje, ki so podlaga za človeške implicitne koncepcije poguma. Te faktorje so v raziskavi klasificirali Rate in sodelavci (Rate in sodelavci 2007, 87). Na podlagi teh faktorjev sem oblikoval scenarije, ki so v vojaškem okolju mogoči. Anketiranci so lahko na vprašanja odgovorili povsem poljubno. Analiza vprašanj v prvi anketi je bila kvalitativna.
- V drugi anketi sem oblikoval eno vprašanje zaprtega tipa. Za osnovo anketnega vprašanja sem vzel vojaške vrednote, ki so opredeljene v Vojaški doktrini SV (2006, 18), in prevladujoče vrednote med Slovenci (DELO, Anketa 2012). Anketiranci so morali razvrstiti vrednote po pomembnosti od 1 do 12. Analiza vprašanj v drugi anketi je bila kvantitativna.

7.7 Interpretacija rezultatov

7.7.1 Anketa 1: Zaznavanje poguma pri pripadnikih Slovenske vojske

V prvi anketi zaznavanja poguma pri pripadnikih SV sem za osnovo za oblikovanje scenarijev, na katerih temeljijo vprašanja, vzel faktorje, ki so podlaga za človeške implicitne koncepcije poguma (Rate in sodelavci 2007, 87). Izmed vseh faktorjev, ki so navedeni, sem izbral le nekaj najvišje uvrščenih. Faktorji so razdeljeni na tri kategorije, dodal sem kategorijo prevzemanja odgovornosti ter tako oblikoval skupaj štiri kategorije.

Na podlagi faktorjev (glej tabelo 7.1) sem izdelal scenarije, ki so v vojaškem okolju mogoči, čeprav niso nujno tudi vsakdanji. Pričakoval sem, da se bodo pripadniki SV lahko poistovetili z oblikovanimi scenariji in se do njih ustrezno opredelili s poljubnimi odgovori, na podlagi katerih bom lahko sklepal o njihovem zaznavanju poguma.

Z zaznavanjem poguma želim raziskati, katere vrste in oblike poguma so prepoznane kot resnično pogumne, katere le kot pozitivne, katere kot povsem vsakdanje in katere kot neprimerne ali celo napačne.

Tabela 7.1: Faktorji, podlaga za človeške implicitne koncepcije poguma (prirejeno po Rate in sodelavci 2007, 87)

KATEGORIJA	KODA DEJANJA	FAKTOR – DEJANJE
A – Nase usmerjen odziv, da bi vplival na zunanje okoliščine	A1/1	Vztraja v težkih situacijah.
	A2/5	Obvlada težke situacije, polne pritiska.
	A3/7	Vzdrži navkljub oviram.
	A4/10	Ostane miren v nevarnih situacijah.
	A5/13	Ostane neomajen, tudi ko naloga zahteva neprijetne aktivnosti.
	A6/17	Se ne prestraši, ko je potrebna akcija.
	A7/24	Bori se kljub bolečinam in trpljenju.
	A8/27	Deluje tudi, ko ga je strah.
	A9/18	Sooča se s tistim, kar povzroča strah.
	A10/30	Ne odneha.
B – Nefizična/socialno orientirana dejanja – notranja motivacija	B1/4	Zoperstavi se nepravilnim socialnim praksam, ker je tako prav.
	B2/8	Zoper opozicijo se postavi za tisto, kar je prav.
	B3/14	Ostane pošten, ne glede na to, kar mislijo drugi.
	B4/19	Demonstrira integriteto.
	B5/25	Naredi, kar je prav, tudi če nihče ne ve zato.
	B6/20	Postavi se za to, kar je prav, tudi če se večina s tem ne strinja.
	B7/28	Deluje bolj na podlagi moralnih načel kot za lastni interes.
	B8/31	Naredi, kar je prav, tudi če je to nepopularno.
	B9/36	Naredi, kar je prav.
	B10/38	Živi v skladu z osebnimi ideali.
	B11/37	Postavi se za pravice drugih.
	B12/32	Postavi se za to, kar verjame, da je prav.
C – Nesebična požrtvovalnost/tveganje – zunanja motivacija	C1/3	Tvega življenje, da bi zaščitil druge.
	C2/9	Žrtvuje sebe, da bi rešil drugega.
	C3/15	Tvega lastno življenje, da bi rešil drugega, ki to potrebuje.
	C4/21	Žrtvuje življenje za varnost druge osebe.
	C5/26	Žrtvuje sebe za dobro nekoga drugega.
	C6/11	Žrtvuje življenje za preživetje nekoga drugega.

C – Nesebična požrtvovalnost/tveganje – zunanja motivacija	C7/29	Žrtvuje zdravje za preživetje nekoga drugega.
	C8/22	Tvega življenje, da bi naredil nekaj, kar je nujno.
	C9/34	Tvega življenje za višje dobro.
D – Prevezanje odgovornosti za dejanja	D1/12	Prevzame odgovornost za dejanja tudi, ko je težko.
	D2/6	Prevzame odgovornost za napake.
	D3/23	Prevzame odgovornost.

Na podlagi 34 faktorjev sem oblikoval 34 scenarijev, ki so neposredno povezani s pogumom, zato sem dodal še štiri scenarije, ki so nasprotje poguma, da vprašanja niso preveč predvidljiva. Zato je v prvi anketi 38 vprašanj. Vprašanja so na anketnem listu, ki je v prilogi A magistrske naloge.

Ker so anketiranci na vprašanja odgovarjali zelo različno, sem za rezultat odgovora štel prvi odgovor oziroma prvo asociacijo anketiranca ob zastavljenem vprašanju. Na podlagi odgovorov anketirancev, ki so bili povsem poljubni, sem oblikoval lastno petstopenjsko lestvico za vrednotenje rezultatov (glej tabelo 7.2), na podlagi katere sem izračunal povprečne vrednosti za posamezne faktorje in spremenljivke. Lestvica ima pet stopenj odgovorov:

1. pogumno obnašanje,
2. pozitivno obnašanje,
3. pričakovano obnašanje,
4. negativno obnašanje,
0. neznano ali nedoločeno obnašanje.

Tabela 7.2: Odgovori anketirancev na vprašanja o zaznavanju poguma, oblikovani v petstopenjsko ocenjevalno lestvico.

Z/Š	ODGOVORI	STOPNJA/KODA ODGOVORA
1.	HEROJSKO	1 POGUMNO OBNAŠANJE
2.	JUNAŠKO	
3.	POGUMNO	
4.	BOJEVITO	
5.	POŽRTOVALNO	
6.	AMBICIOZNO	2 POZITIVNO OBNAŠANJE
7.	ČLOVEŠKO	
8.	DOBRO	
9.	DOMOLJUBNO	
10.	INSTINKTIVNO	
11.	IZURJENO	

12.	KOLEGIALNO	2 POZITIVNO OBNAŠANJE
13.	LEPO	
14.	LOJALNO	
15.	MOČNO	
16.	MORALNO	
17.	NAČELNO	
18.	ODGOVORNO	
19.	ODKRITO	
20.	ODLIČNO	
21.	ODLOČNO	
22.	PAMETNO	
23.	POMAGA	
24.	POŠTENO	
25.	POTRPEŽLJIVO	
26.	POVELJNIŠKO	
27.	PREDANO	
28.	PRIJATELJSKO	
29.	PRIJAZNO	
30.	PRISEBNO	
31.	PROFESIONALNO	
32.	SAMOINICATIVNO	
33.	SKRBNO	
34.	SPOŠTOVANJE	
35.	TOVARIŠKO	
36.	TRMASTO	
37.	UMIRJENO	
38.	VOJAŠKO	
39.	SPODBUDNO	
40.	VZTRAJNO	
41.	ZAGRIZENO	
42.	ZAUPANJE	
43.	ZBRANO	
44.	DRUGO MU NE PREOSTANE	
45.	KOREKTNO	
46.	JASNO	
47.	NORMALNO	
48.	PRAVILNO	
49.	REALNO	
50.	USTREZNO	
51.	ŽIVLJENJSKO	
52.	HINAVSKO	4 NEGATIVNO OBNAŠANJE
53.	IDIOTSKO	
54.	IZDAJALSKO	
55.	LUZERSKO	

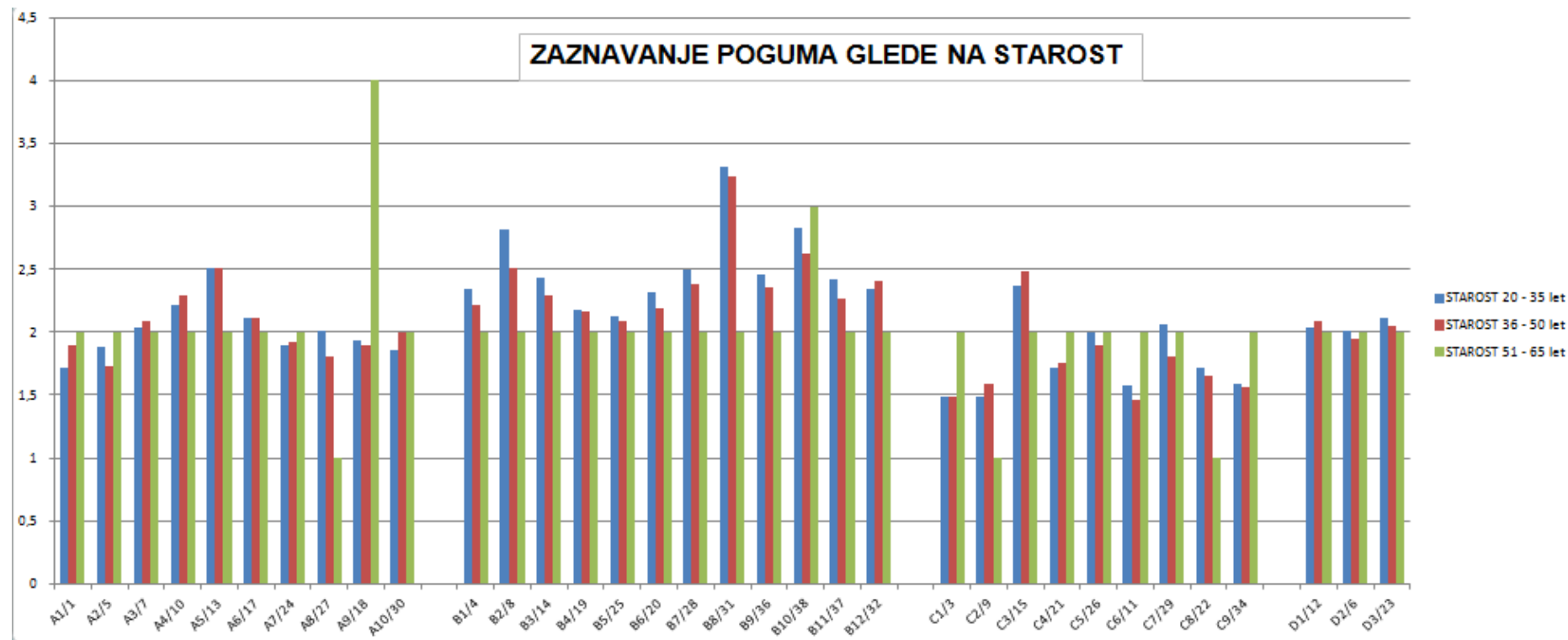
56.	NEHUMANO	4 NEGATIVNO OBNAŠANJE
57.	NEODGOVORNO	
58.	NEPOSLUŠNO	
59.	NEPRAVILNO	
60.	NEPREMIŠLJENO	
61.	NEPRIMERNO	
62.	NEREALNO	
63.	NETOVARIŠKO	
64.	NEUMNO	
65.	PEDER	
66.	PRILIZNJENOST	
67.	RITOLIZNIŠKO	
68.	SAMOVOLJNO	
69.	SLABO	
70.	STRAHOPETNO	0 NEZNANO ALI NEDOLOČENO OBNAŠANJE
71.	NE MOREM OCENITI	
72.	?	

Pri raziskavi o zaznavanju poguma sta bili zbrani sto dve anketi, od katerih je bilo štiriindvajset neveljavnih. Neveljavne ankete so bile tiste, ki so bile neizpolnjene ali le delno izpolnjene ali pa so bile izpolnjene nesmiselno, tako da odgovorov nisem mogel razvrstiti.

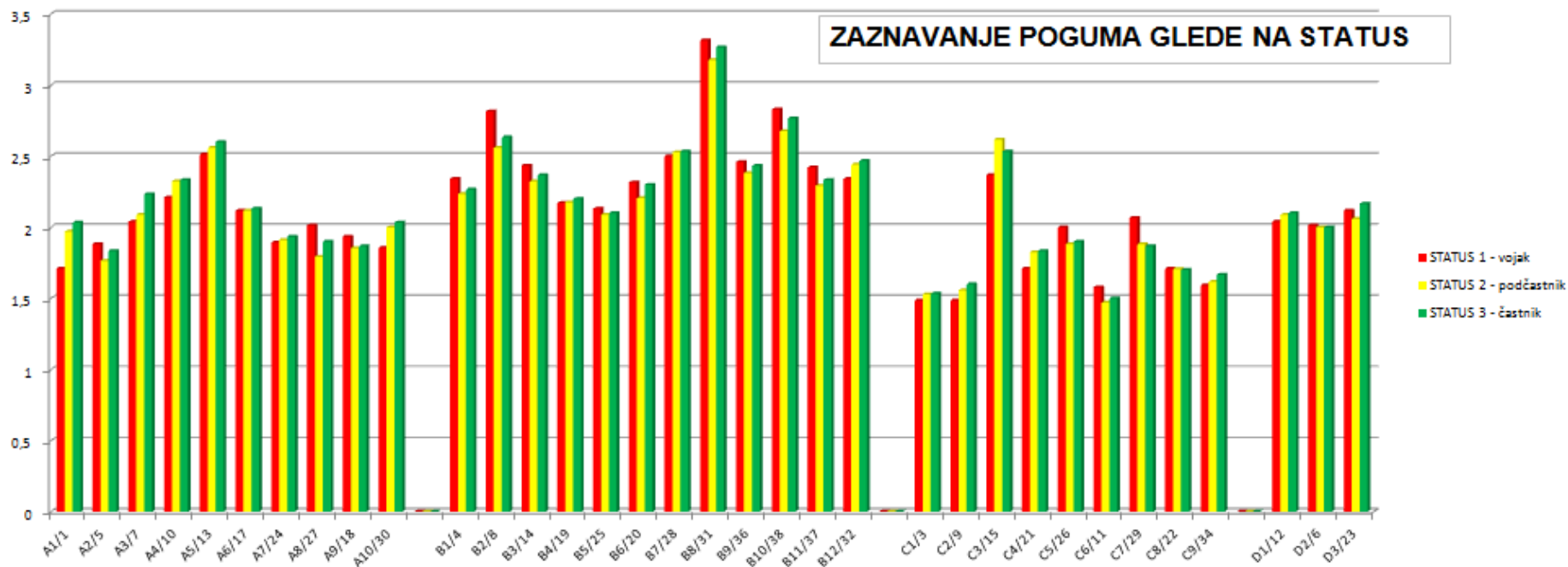
Rezultati kvalitativne analize anketne raziskave o zaznavanju vrednote poguma so naslednji:

1. kot najbolj pogumna anketiranci zaznavajo dejanja, povezana z nesebično požrtvovalnostjo in tveganjem, ter dejanja, povezana z nase usmerjenim odzivom, da bi vplivala na zunanje okoliščine;
2. dejanja prevzemanja odgovornosti so zaznana predvsem kot pozitivna oziroma normalna, vsakdanja;
3. kot najmanj pogumna dejanja so zaznana nefizična socialno orientirana dejanja, spodbujena z notranjo motivacijo;
4. zaznavanje vrednote poguma je zelo subjektivno, saj povsem enotnih odgovorov praktično ni.

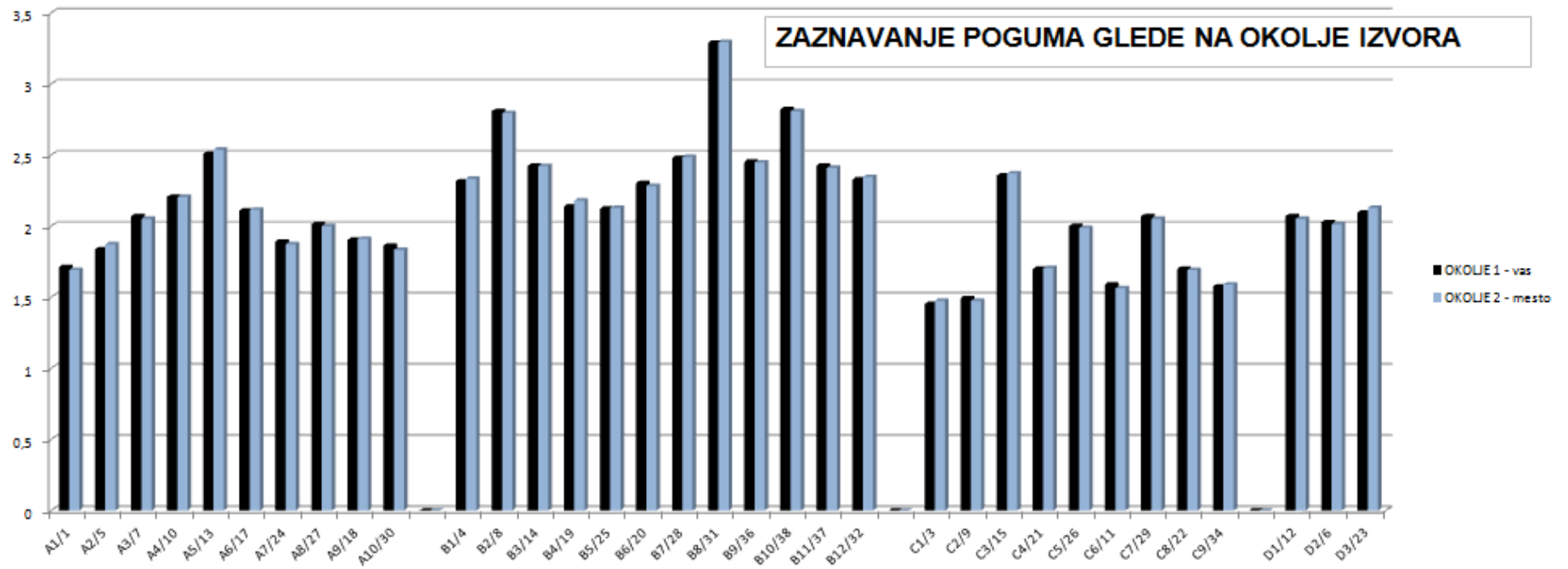
Slika 7.1: Zaznavanje poguma glede na starost anketirancev, kategorije A, B, C in D, (nižja vrednost pomeni večjo stopnjo zaznavanja)

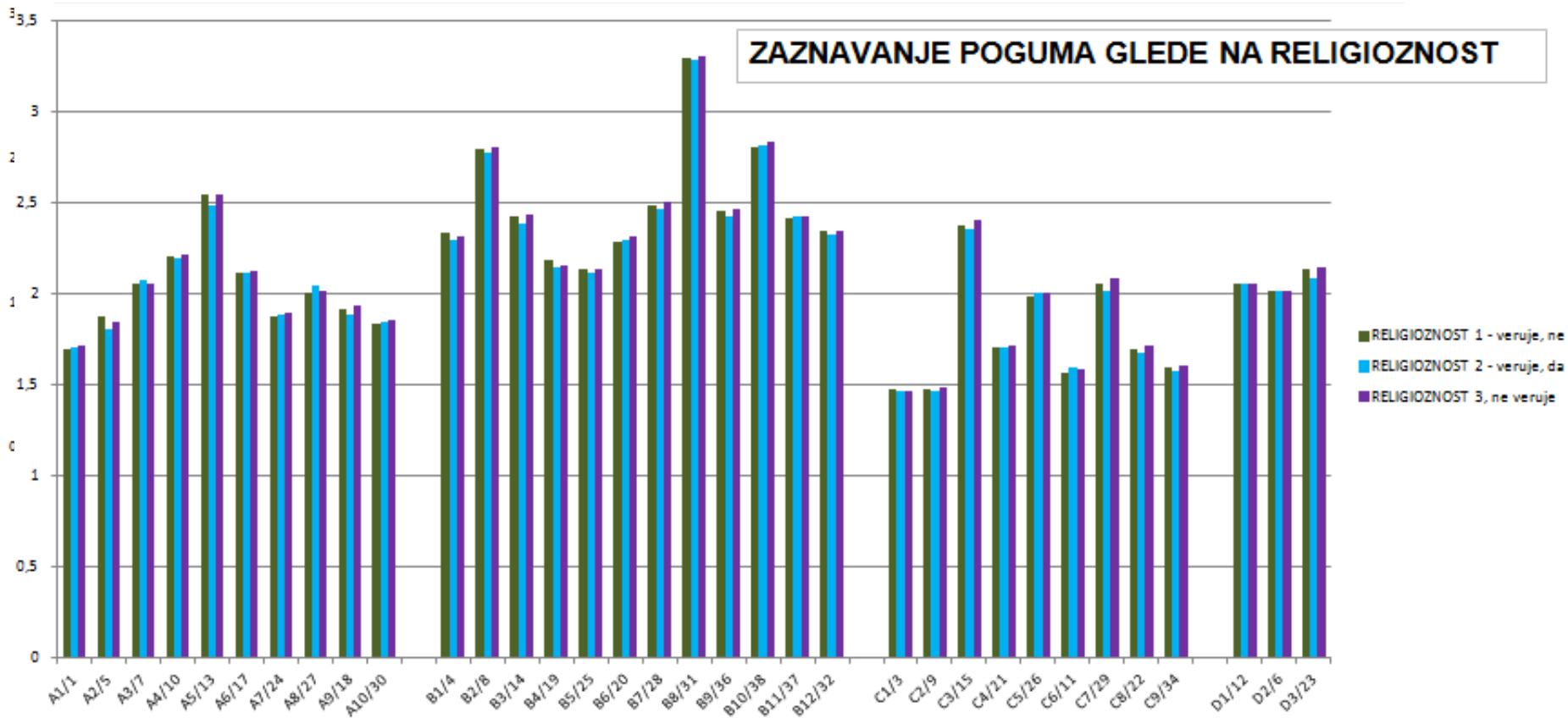
Slika 7.2: Zaznavanje poguma glede na vojaški status anketirancev, kategorije A, B, C in D, (nižja vrednost pomeni večjo stopnjo zaznavanja)

Slika 7.3: Zaznavanje poguma glede na okolje izvora anketirancev, kategorije A, B, C in D, (nižja vrednost pomeni večjo stopnjo zaznavanja)

Slika 7.4: Zaznavanje poguma glede na religioznost anketirancev, kategorije A, B, C in D, (nižja vrednost pomeni večjo stopnjo zaznavanja)

Kot problem raziskave lahko izpostavim vzorec, ki je sestavljen pretežno iz vojakov mlajše starostne kategorije, saj so v enotah, kamor sem anketo poslal, častniki in podčastniki zelo redko sodelovali. V veljavnem vzorcu anket je sodelovalo 69 vojakov, 4 podčastniki in 5 častnikov. Na to, v katero enoto so nadrejena poveljstva poslala ankete, nisem imel vpliva. Zato bi lahko bilo posploševanje rezultatov na celotno SV problematično, kljub temu pa je vzorec veljavnih anket tako velik, da predstavlja praktično 1 odstotek pripadnikov SV. Poleg tega moram dodati tudi, da je iz najstarejše starostne skupine SV sodeloval samo en pripadnik, kar je vidno tudi na diagramu, kjer ta starostna skupina izstopa z visokimi povprečnimi vrednostmi.

Dodati pa je tudi treba, da so povprečne vrednosti, na podlagi katerih so izračunani odgovori, praktično v vsakem primeru rezultat razmeroma enotnih odgovorov, čeprav skoraj pri vsakem vprašanju najdemo tudi skrajne odgovore.

Iz zgoraj prikazanih diagramov (glej slike 7.1, 7.2, 7.3 in 7.4) je razvidno, da kot najbolj pogumna dejanja anketirani pripadniki zaznavajo dejanja iz kategorije C – Nesebična požrtvovalnost/tveganje – zunanja motivacija, in sicer C2/9 – Žrtvuje sebe, da bi rešil drugega (58 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); C6/11 – Žrtvuje življenje za preživetje nekoga drugega (52 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); C1/3 – Tvega življenje, da bi zaščitil druge (49 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); C9/34 – Tvega življenje za višje dobro (42 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno). Na izračun povprečnih vrednosti odgovorov pri posameznih vprašanjih zelo vplivajo tudi negativni odgovori, ki nekatera, za posamezne pripadnike zelo pogumna dejanja označujejo za neumna, nora in nepremišljena.

Tudi v kategoriji A – Nase usmerjen odziv, da bi vplival na zunanje okoliščine, je nekaj dejanj zaznanih kot pogumnih, zlasti: A1/1 – Vztraja v težkih situacijah (30 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); A2/5 – Obvlada težke situacije, polne pritiska (20 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); A7/24 – Bori se kljub bolečinam in trpljenju (20 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); A8/27 – Deluje tudi, ko ga je strah (23 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); A9/18 – Sooča se s tistim, kar povzroča strah (32 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za

izrazito pogumno). Poudariti je treba, da vprašanja A1/1, A2/5, A7/24 dosegajo pri izračunih povprečnih vrednosti ugodnejše razmerje v korist poguma kakor vprašanja A8/27, A9/18, ker imajo manj odklonilnih odgovorov in so večkrat označena kot pozitivna vrednota. Iz tega lahko zaključim, da bolj ko je dejanje ekstremno, bolj se mnenja delijo na pozitivna in negativna.

Dejanja iz kategorije D – prevzemanje odgovornosti za dejanja – niso razumljena kot posebej pogumna, temveč bolj kot pozitivna ali celo kot normalna, vsakdanja.

Dejanja iz kategorije B – Nefizična/socialno orientirana dejanja – notranja motivacija – so zaznana kot najmanj pogumna, predvsem kot nekaj normalnega, najslabše zaznana med njimi pa celo kot nekaj negativnega. Najbolj negativno je ocenjeno dejanje B8/31 – Naredi, kar je prav, tudi če je to nepopularno; ocenjeno je kot izdajalsko. Sledita mu dejanji B2/8 – Zoper opozicijo se postavi za tisto, kar je prav – in B10/38 – Živi v skladu z osebnimi ideali.

Seveda je treba vse te odgovore pogledati tudi upoštevajoč scenarije, na podlagi katerih so bila postavljena vprašanja. Najslabšo oceno je na primer dobilo dejanje B8/31 – Naredi, kar je prav, tudi če je to nepopularno – na podlagi vprašanja št. 31: »Pri pisnem preverjanju znanja je vojak N prepisoval od vojaka X; ko je vodja preverjanja vprašal vojaka X, ali je vojak N prepisoval od njega, je vojak X to potrdil. Označite obnašanje vojaka X.« Večina anketiranih je obnašanje vojaka X enotno označila kot izdajalsko. Kar 53 od 78 vprašanih vojakov je obnašanje vojaka X označilo izrazito negativno, kar je praktično več kot dve tretjini.

Z vidika osnovnošolskega pogleda na svet je morda taka ocena povsem na mestu, v profesionalni vojaški organizaciji, ki naj bi temeljila na posebnih vrednotah in standardih, pa so taki odgovori zavajajoči in kažejo na temeljno nerazumevanje poslanstva vsakega posameznika in organizacije kot celote. Ne gre toliko za vprašanje ovajanja oziroma tožarjenja kolega oziroma tovariša kot za temeljno vprašanje, kaj je treba odgovoriti častniku ali podčastniku, ki zastavi vprašanje. Resnico vendar, in ker je laž oziroma lažno poročanje hud prekršek, imajo za to na primer v vojski Velike Britanije predpisano tudi zaporno kazen. Poleg tega lahko ugotovimo tudi, da je ščitenje kolega, ki ne zna opravljati in ne opravlja svojega dela, korektno in bolj pomembno od tega, da bo zaradi njegovega neznanja lahko ogrožena vsa enota. In to je povsem neprofesionalno. Seveda cilj teh ugotovitev ni, da bi morali vojake spodbujati k tožarjenju in ovajanju kolegov, ampak da bi se tudi vojaki pričeli

zavedati pomembnosti svojega profesionalnega vedenja in bi lahko kolega, ki neprestano ogroža uspešnost kolektiva, izločili sami oziroma ga pripravili k drugačnemu vedenju.

Drugo najslabšo oceno je dobilo vprašanje B10/38 – Živi v skladu z osebnimi ideali – na podlagi vprašanja št. 38: »Vojak X je prepričan, da v življenju vedno zmaga pravica, zato se tako obnaša tudi v službi in vedno nasprotuje nepravičnim odločitvam. Označite obnašanje vojaka X.« Dejanje vojaka X je bilo mnogokrat označeno kot pravilno, vendar prav tako tudi kot utopično, neizkušeno in nerealno. Kar 25 od 78 vprašanih vojakov je dejanje vojaka X označilo za izredno negativno. Take odgovore lahko razumemo kot pozitivne in jih pripišemo realizmu vojakov, ki se ne prepuščajo idealiziranju življenja, ali pa kot negativne, ker vojaki menijo, da verjeti v pravičnost ni preveč smiselno, iz česar bi lahko sklepali, da razmere v vojaški organizaciji niso ravno na zavidljivi ravni. Tako presojanje razmer bom prepustil komu drugemu ali kateri drugi raziskavi.

Tretjo najslabšo oceno je dobilo dejanje B2/8 – Zoper opozicijo se postavi za tisto, kar je prav – na podlagi vprašanja št. 8: »Na terenskem usposabljanju se po napornem dnevu zberete v šotorih in po krajši debati ugotovite, da ima eden od vojakov pri sebi steklenico alkohola in da bi si lahko večer popestrili. Vojak X temu nasprotuje in vztraja, da pitje alkohola na delovnem mestu ni dovoljeno. Označite obnašanje vojaka X.« Dejanje vojaka X je bilo mnogokrat označeno kot striktno, pametno in pošteno, vendar prav tako tudi kot netimsko, nedružabno in celo noro. Izrazito negativno je obnašanje vojaka X označilo 25 od 78 vojakov, kar je praktično tretjina vseh vprašanih. Zloraba alkohola je velik problem za vso slovensko družbo, in še vedno ostaja vprašanje, kako bi se SV lahko bolj konstruktivno spopadla s tem problemom.

Glede vpliva izbranih spremenljivk starosti (glej sliko 7.1), statusa (glej sliko 7.2), okolja izvora (glej sliko 7.3) in religioznosti anketirancev (glej sliko 7.4) ugotavljam, da razen starosti in statusa v vojski, ki je neposredno povezan s starostjo, nisem opazil večjega vpliva na zaznavanje poguma.

Pri negativnem ocenjevanju dejanj iz kategorije B, ki so bila, kot sem že omenil, zaznana kot najmanj pogumna, so pri spremenljivki starosti (glej sliko 7.1) izstopali najmlajši iz skupine od 20 do 35 let. Podobno se ponovi pri statusu (glej sliko 7.2), kjer zopet izstopajo najmlajši vojaki.

Okolje izvora anketiranih (glej sliko 7.3) praktično nima vpliva na odgovore.

Pri spremenljivki religioznosti (glej sliko 7.4) sem opazil, da med nevernimi anketiranci ter vernimi, ki ne obiskujejo verskih obredov, ter vernimi, ki jih obiskujejo, rahlo izstopajo slednji, in sicer v pozitivnem smislu, kar pomeni, da navedenim dejanjem bolj pogosto pripisujejo pogum oziroma pozitivne vrednote kot neverni ali verni, ki ne obiskujejo obredov.

7.7.2 Anketa 2 Pomembnost vrednot za pripadnike Slovenske vojske

Drugo anketo sem oblikoval na podlagi enega vprašanja zaprtega tipa, pri katerem morajo anketiranci dvanajst vrednot razvrstiti na lestvici od 1 do 12. Za osnovo anketnega vprašanja sem vzel vojaške vrednote, ki so opredeljene v Vojaški doktrini SV (2006, 18), in prevladujoče vrednote med Slovenci (DELO, Anketa 2012).

Zanimalo me je predvsem, katere vrednote postavljajo v ospredje pripadniki SV. So to morda družbene vrednote ali vrednote SV, saj so se na deklarativni ravni zavezali k spoštovanju predpisanih vrednot.

Rezultati kvantitativne analize anketne raziskave o pomembnosti vrednot so naslednji (glej tabelo 7.5 in sliko 7.5):

1. kot izrazito najpomembnejši vrednoti so anketiranci izbrali zdravje in družinsko srečo, ki sta izrazito družbeni vrednoti in sta v marsikaterem pogledu lahko v nasprotju z zahtevami, ki jih postavlja vojaška organizacija;
2. najmanj pomembni vrednoti za anketirance sta organizacijska vrednota lojalnosti in družbena vrednota uspeha v službi, kar je s stališča vojaške organizacije lahko zaskrbljujoče;
3. med najbolj in najmanj pomembnimi vrednotami so se po vrsti zvrstili mir in varnost, tovarštvo, čast, pogum, domoljubje in materialna preskrbljenost. Zanimivo je, da so njihove povprečne vrednosti zelo blizu najmanj pomembnim vrednotam. V tem srednje ocenjenem razredu vrednot so tako družbene kot organizacijske vrednote;
4. razen pri najpomembnejših vrednotah anketiranci niso vzpostavili povsem jasne distinkcije med družbenimi in organizacijskimi vrednotami.

5. Lestvica vrednot, narejena na podlagi odgovorov anketirancev iz SV, je tako naslednja:

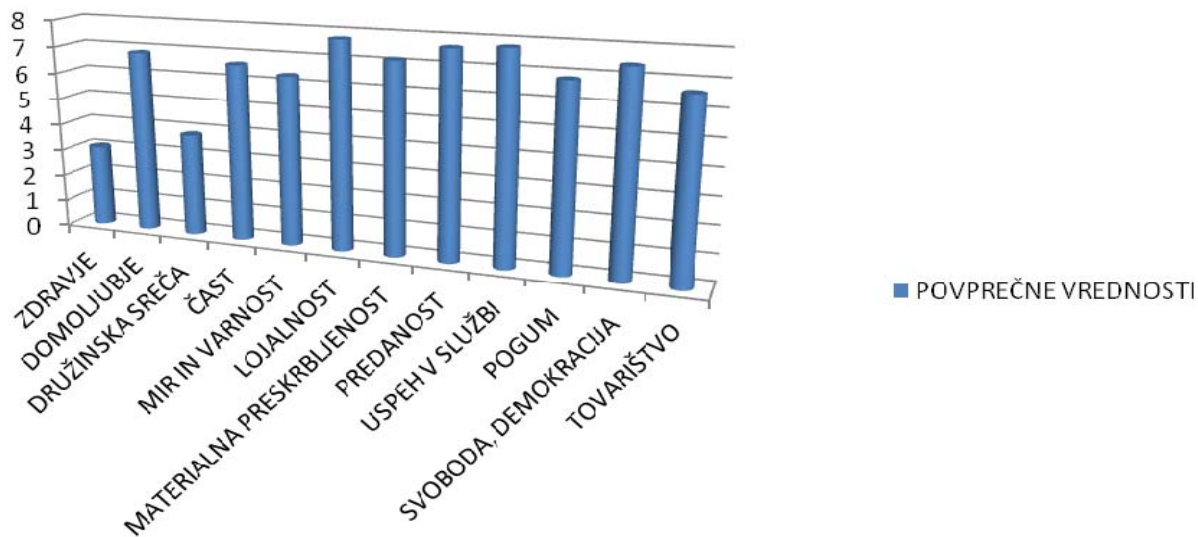
1. zdravje,
2. družinska sreča,
3. mir in varnost,
4. čast,
5. tovarištvo,
6. pogum,
7. domoljubje,
8. materialna preskrbljenost,
9. svoboda in demokracija,
10. lojalnost,
11. uspeh v službi.

Tabela 7.5: Povprečne vrednosti pomembnosti vrednot za anketirance (nižja vrednost pomeni večjo pomembnost)

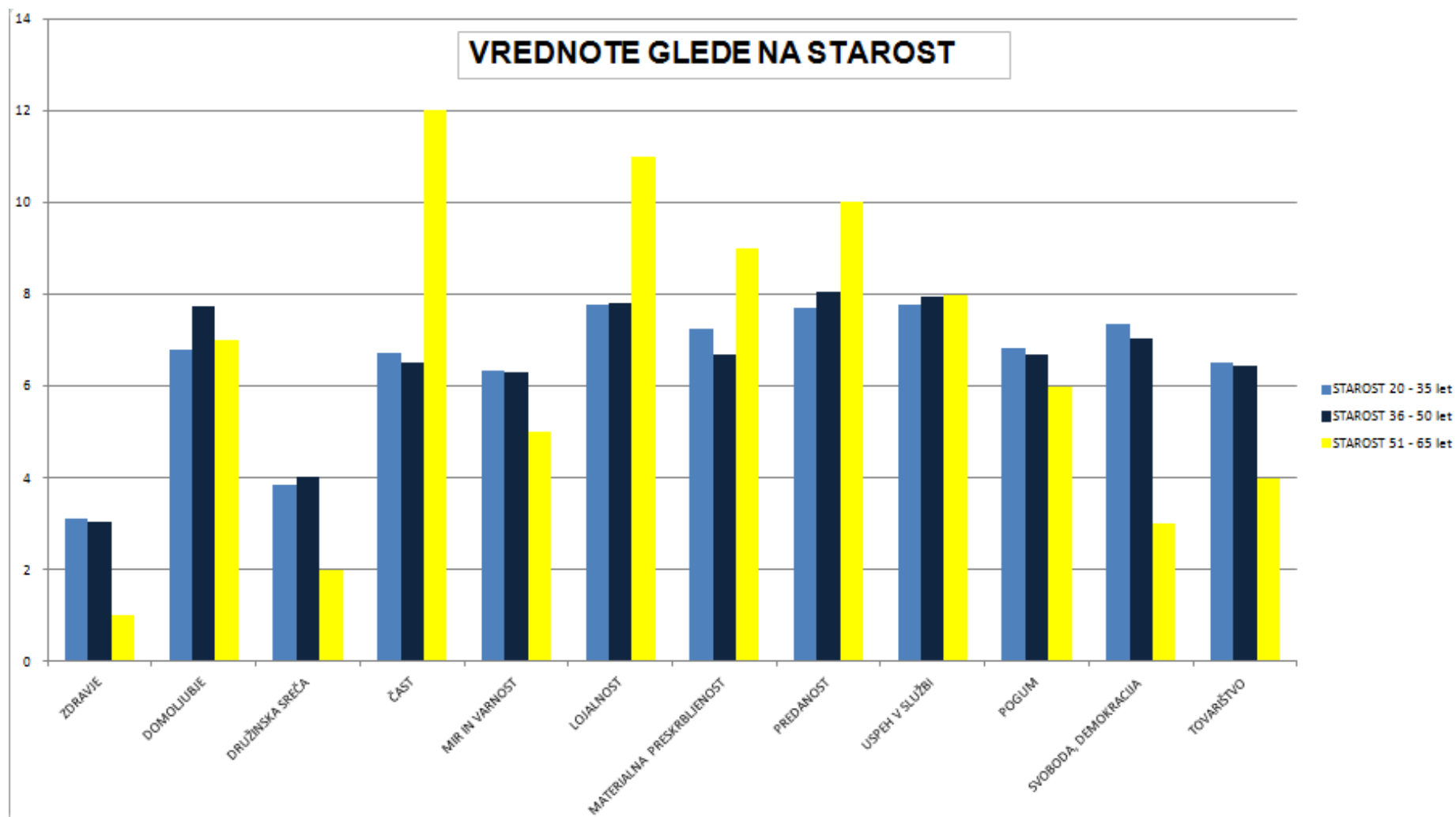
VREDNOTE	ZDRAVJE	DOMOLJUBJE	DRUŽINSKA SREČA	ČAST	MIR IN VARNOST	LOJALNOST	MATERIALNA PRESKRBJENOST	PREDANOST	USPEH V SLUŽBI	POGUM	SVOBODA, DEMOKRACIJA	TOVARIŠTVO
POVPREČNE VREDNOSTI	3,067	6,851	3,837	6,635	6,337	7,77	7,148	7,675	7,797	6,837	7,418	6,635

Slika 7.5: Povprečne vrednosti pomembnosti vrednot za anketirance (nižja vrednost pomeni večjo pomembnost)

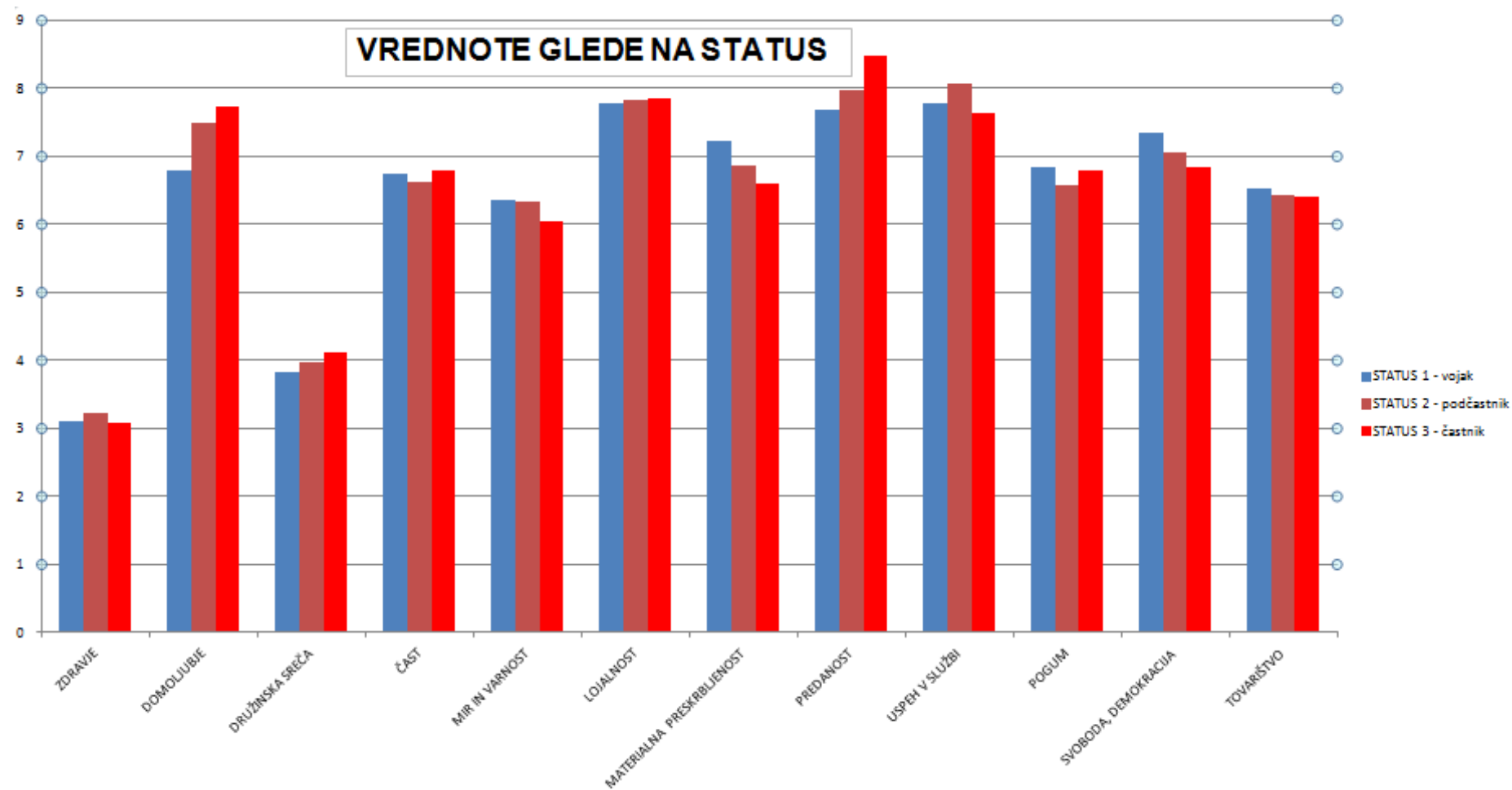
POVPREČNE VREDNOSTI

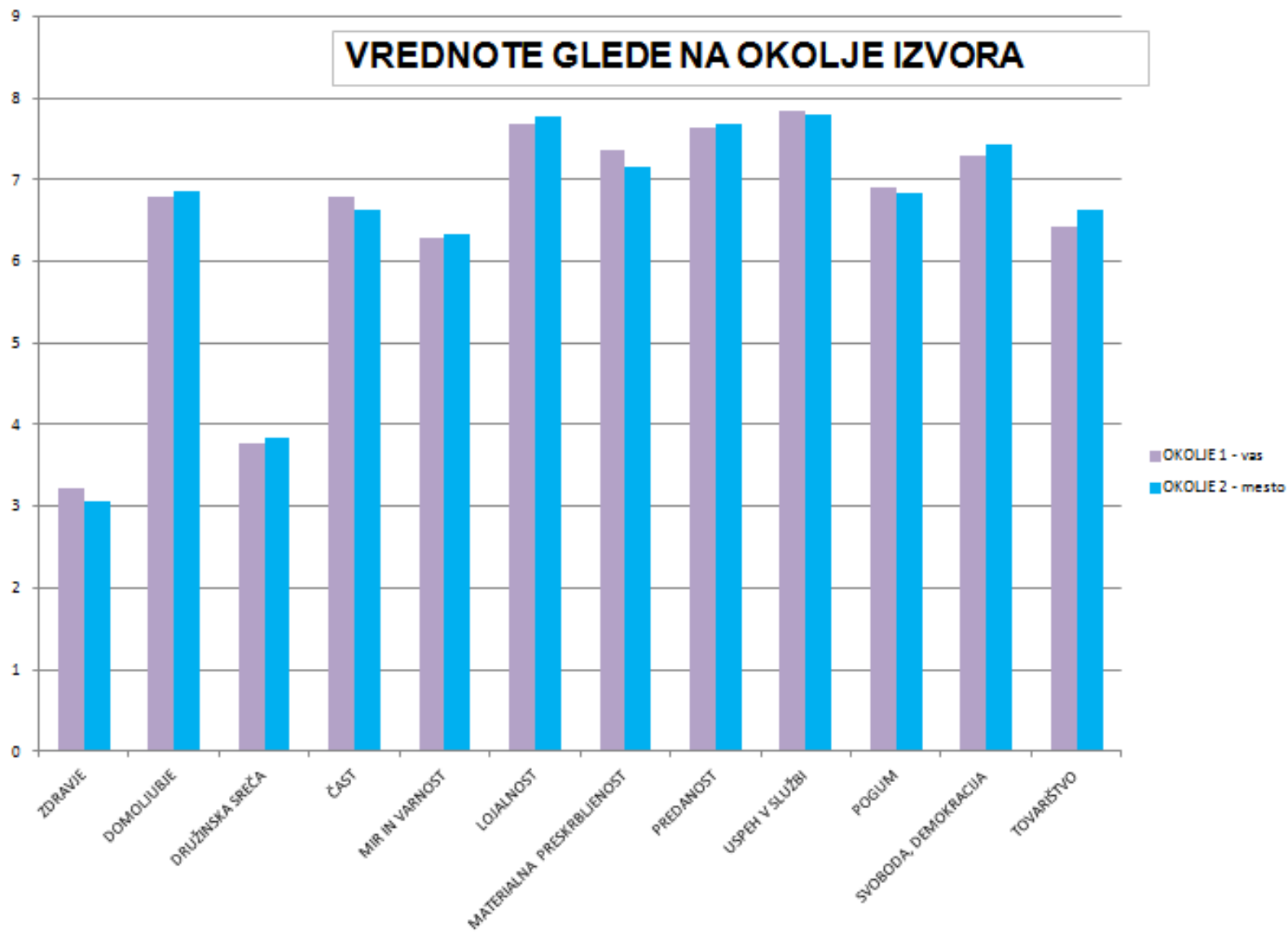
Slika 7.6: Pomembnost vrednot glede na starost anketirancev (nižja vrednost pomeni večjo pomembnost)

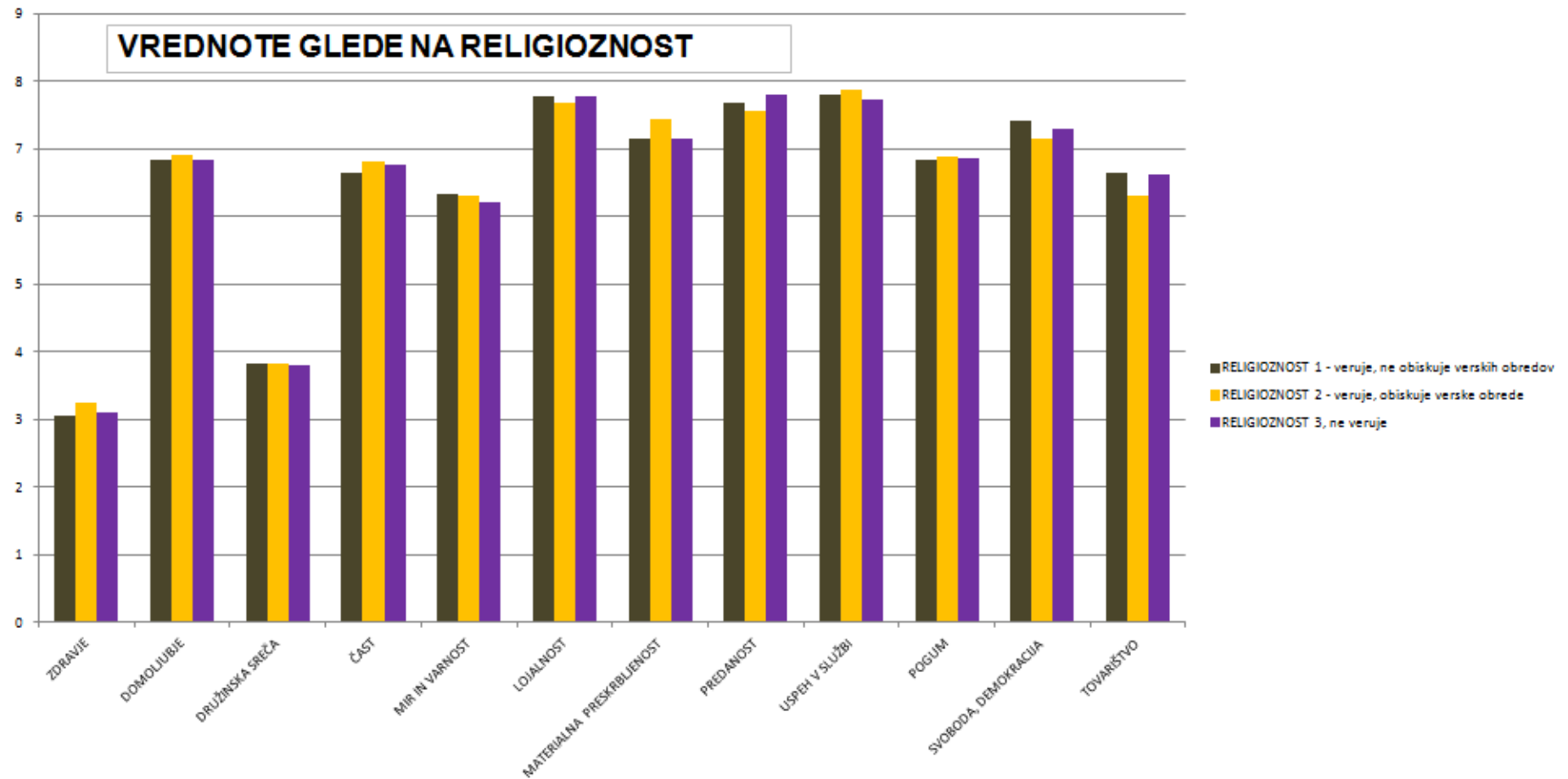
Slika 7.7: Pomembnost vrednot glede na status anketirancev (nižja vrednost pomeni večjo pomembnost)

Slika 7.8: Pomembnost vrednot glede na okolje izvora anketirancev (nižja vrednost pomeni večjo pomembnost)

Slika 7.9: Pomembnost vrednot glede na religioznost anketirancev (nižja vrednost pomeni večjo pomembnost)

Pri raziskavi o pomembnosti vrednot za pripadnike SV sta bili zbrani sto dve ankete, od katerih je bilo osemindvajset neveljavnih. Neveljavne ankete so bile tiste, ki so bile neizpolnjene ali le delno izpolnjene ali pa so bile izpolnjene nesmiselno, tako da odgovorov nisem mogel razvrstiti.

Kot problem raziskave lahko izpostavim vzorec, ki je sestavljen pretežno iz vojakov, ki spadajo v mlajšo starostno kategorijo, saj so v enotah, kamor sem anketo poslal, častniki in podčastniki zelo redko sodelovali. V veljavnem vzorcu anket je sodelovalo 65 vojakov, 4 podčastniki in 5 častnikov. Na to, v katero enoto so nadrejena poveljstva poslala ankete, nisem imel vpliva. Zato bi lahko bilo posploševanje rezultatov na celotno SV problematično, kljub temu pa je vzorec veljavnih anket tako velik, da predstavlja praktično 1 odstotek pripadnikov SV. Poleg tega moram dodati tudi, da je iz najstarejše starostne skupine sodeloval samo en pripadnik SV, kar je tudi vidno na diagramu, kjer najstarejša starostna skupina izstopa z visokimi povprečnimi vrednostmi.

Ugotavljam, da so, ne glede na spremenljivke, anketirani pripadniki SV na prvi dve mesti nesporno uvrstili tako imenovani družbeni vrednoti: zdravje in družinsko srečo, ki sta s povprečnima vrednostma 3,1 in 3,8 daleč pred ostalimi (glej tabelo 7.5 in sliko 7.5). Zdi se, da so vse ostale vrednote bistveno manj pomembne, čeprav lahko tudi te razdelim na dva dela.

V drugi del bi uvrstil vrednote mir in varnost (6,3), tovarištvo (6,6), čast (7), pogum (7), domoljubje (7) in materialno preskrbljenost (7,15), ki so si po svojih povprečnih vrednostih zelo blizu (glej tabelo 7.5 in sliko 7.5).

Na zadnje mesto pa sta se nedvomno uvrstili vrednoti lojalnosti (7,8) in uspeha v službi (7,8) (glej tabelo 7.5 in sliko 7.5).

Glede vpliva izbranih spremenljivk starosti (glej sliko 7.6), statusa (glej sliko 7.7), okolja izvora (glej sliko 7.8) in religioznosti anketirancev (glej sliko 7.9) ugotavljam, da razen starosti in statusa v vojski, ki je neposredno povezan s starostjo, nisem opazil večjega vpliva na pomembnost vrednot.

Pri spremenljivki starosti (glej sliko 7.6) je najbolj zanimivo to, da najstarejšemu anketiranemu pripadniku iz starostne skupine od 51 do 65 let največ pomenita zdravje in

družinska sreča, najmanj pa čast, lojalnost, predanost in materialna preskrbljenost. Pomembnost drugih vrednot je glede na različne starostne skupine precej uravnotežena, večje razlike se pojavijo samo pri domoljubju in materialni preskrbljenosti. Domoljubje pomeni bistveno več starostni skupini od 36 do 50 let, medtem ko materialna preskrbljenost največ pomeni najmlajši starostni skupini od 20 do 35 let.

Tudi pri vojaškem statusu anketiranih (glej sliko 7.7) prihaja do zanimivih razlik pri pomembnosti vrednot. V oči najbolj bode, da domoljubje in predanost najmanj pomenita podčastnikom in častnikom, največ pa vojakom. Na drugi strani pa materialna preskrbljenost ter svoboda in demokracija največ pomenijo ravno častnikom in podčastnikom, vojakom pa najmanj.

Okolje izvora (glej sliko 7.8) anketiranih nima večjega vpliva na odgovore.

Pri spremenljivki religioznosti (glej sliko 7.9) sem opazil, da anketiranci, ki so verni in obiskujejo verske obrede, več pomena pripisujejo lojalnosti, predanosti, svobodi in demokraciji ter tovarištvu. Zdravju, domoljubju, časti, materialni preskrbljenosti, uspehu v službi in pogumu pa pripisujejo nekaj manj pomena kakor neverni in verni, ki ne obiskujejo verskih obredov. Neverni anketiranci in verni, ki ne obiskujejo verskih obredov, so podajali zelo podobne odgovore.

8 SKLEP

Osnovna ugotovitev, ki se ponuja kar sama po sebi, je, da bi si morali pripadniki iste organizacije, ki želi biti uspešna, deliti podobne vrednote. Vsaj ključne temelje bi morali razumeti na enak način.

Zadržal se bom pri vprašanju, na katero so anketiranci odgovarjali najbolj enotno. Torej, kaj odgovoriti častniku ali podčastniku, ki te vpraša, ali je tvoj sosed na izpitu prepisoval. Tukaj seveda ni dileme, resnico vendar, saj le tako v kolektivu odnosi temeljijo na zaupanju. Kljub temu so si naši vojaki zelo edini, da je tako ravnanje izdajalsko, netovariško, nepravilno itd. Morda je tako res v osnovnošolskem okolju, v profesionalni vojski pa je izdaja to, da s svojim neznanjem ter neodgovornim in nečastnim vedenjem prispevamo k neuspehu svoje enote in celo ogrožamo življenja svojih sodelavcev.

Ta fenomen bi si nedvomno zaslužil nadaljnjo raziskavo, kljub temu pa lahko ugotovim, da je mogoče razlog za tako vedenje iskati tudi drugje. Vprašati se je treba, ali pripadniki SV živijo za svojo organizacijo oziroma ali je vojska kot organizacija za pripadnike sekundarna družbena celica. Rezultati anketne raziskave kažejo, da ni. V nekaterih državah je vojska povsem ločen družbeni sistem, ki svoje pripadnike loči od družbe, družine in prijateljev, pripadniki pa nadomestilo za vse to najdejo v organizaciji. Tako postanejo od organizacije tudi socialno odvisni. Slovenski vojaki so najprej odvisni od svoje lastne družine, nato od svojih staršev, nato od prijateljev in znancev in šele nato od vojaške organizacije. V tem vrstnem redu si sledi tudi lojalnost, ki je tudi po rezultatih anketne raziskave pomembnosti vrednot na zadnjem mestu (glej tabelo 7.5 in sliko 7.5).

Če bi želeli odpraviti ta nesorazmerja, bi bil potreben velik miselni preskok. Za to pa je potrebno nekaj več kot le nekaj vrstic besedila v raznih uradnih publikacijah. Potreben je dolgotrajen proces vzgoje in sekundarne socializacije oziroma indoktrinacije.

8.1 Hipoteza H1

V hipotezi H1 sem postavil trditev, da individualne predstave pripadnikov SV o pogumu niso skladne z navedbami definicije o pogumu, ki je navedena v Vojaški doktrini SV:

Pripadnik SV je pri izvajanju nalog pripravljen uporabiti orožje s skrajnim namenom odvzeti življenje. Zaveda se, da je lahko pri uresničevanju poslanstva enote ogroženo njegovo življenje, življenje njegovih soborcev in podrejenih. Nadaljuje z izvajanjem nalog, čeprav so njegovi soborci ranjeni ali so izgubili življenje. Izraža iniciativo in vztraja na visokih standardih ne glede na čas trajanja naloge, intenzivnost naporov ali morebitno negativno sprejemanje njegovih naporov v javnosti.

Na podlagi rezultatov anketne raziskave o zaznavanju poguma lahko postavljeno hipotezo le delno potrdim, saj rezultati kažejo, da so individualne predstave anketiranih pripadnikov SV o pogumu skoraj natančno take, kot govori tisti del definicije, ki se nanaša na fizične oblike poguma, zlasti na lastno žrtvovanje, veliko tveganje in tako dalje. Kot najbolj pogumna dejanja anketirani pripadniki zaznavajo dejanja iz kategorije C – Nesebična požrtvovalnost/tveganje – zunanja motivacija, in sicer C2/9 – Žrtvuje sebe, da bi rešil drugega (58 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); C6/11 – Žrtvuje življenje za preživetje nekoga drugega (52 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); C1/3 – Tvega življenje, da bi zaščitil druge (49 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); C9/34 – Tvega življenje za višje dobro (42 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno). Tudi v kategoriji A – Nase usmerjen odziv, da bi vplival na zunanje okoliščine – je nekaj dejanj zaznanih kot pogumnih, zlasti: A1/1 – Vztraja v težkih situacijah (30 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); A2/5 – Obvlada težke situacije, polne pritiska (20 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); A7/24 – Bori se kljub bolečinam in trpljenju (20 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); A8/27 – Deluje tudi, ko ga je strah (23 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno); A9/18 – Sooča se s tistim, kar povzroča strah (32 od 78 vprašanih pripadnikov označuje dejanje vojaka X za izrazito pogumno).

Očitno smo ljudje nagnjeni k temu, da z lahkoto pripisujemo pogum ekstremnim fizičnim dejanjem, ki so zelo redka in že skoraj nemogoča, toda takoj, ko prestopimo v bolj realni svet, s katerim se soočamo vsak dan, se naše predstave povsem spremenijo. Drugi del definicije poguma iz Vojaške doktrine, ki govori o izražanju iniciative posameznika in vztrajanju pri visokih standardih, ne glede na čas trajanja naloge, intenzivnost naporov ali morebitno negativno sprejemanje teh naporov v javnosti, se v analizi anketne raziskave zaznavanja

poguma pokaže v povsem drugačni luči. Najslabšo oceno kot najmanj pogumna oziroma kar napačna dejanja so dobila ravno dejanja, kjer se demonstrira vztrajanje pri visokih standardih, ne glede na opozicijo, ne glede na mnenje večine. Najslabšo oceno je dobilo na primer dejanje B8/31 – Naredi, kar je prav, tudi če je to nepopularno; to dejanje je bilo ocenjeno kot izdajalsko. Drugo najslabšo oceno je dobilo dejanje B10/38 – Živi v skladu z osebnimi ideali, tretjo najslabšo oceno pa je dobilo dejanje B2/8 – Zoper opozicijo se postavi za tisto, kar je prav; to dejanje je bilo označeno predvsem kot netimsko, nedružabno in celo noro.

Zaključim lahko, da so predstave pripadnikov SV o fizičnem pogumu skladne z definicijo poguma v Vojaški doktrini SV, medtem ko predstave anketirancev o moralnem in socialnem pogumu nikakor niso skladne z definicijo, ki jo ponuja Vojaška doktrina SV.

8.2 Hipoteza H2

V hipotezi H2 sem postavil trditev, da če želi SV zmanjšati potrebo po vojaški indoktrinaciji, mora zmanjšati potrebo po spremembi vedenja po vstopu v SV, tako da redefinira pogum in preusmeri njegovo orientacijo s premagovanja strahu in nevarnosti na dobra in plemenita dejanja, »ki so pravilna«.

Pred podajanjem kakršnih koli zaključkov bi se želel še enkrat pomuditi pri specifičnih ciljih vojaške indoktrinacije (McGurk in sodelavci 2006, 14):

- odstraniti značilnosti, ki so škodljive za vojaško življenje, oziroma podrediti osebni interes spoštovanju ukazov;
- izuriti posameznike, da ubijajo, kadar je to potrebno;
- omogočiti rekrutom, da se vidijo kot del kolektiva.

Izhajajoč iz zgoraj navedenih specifičnih ciljev vojaške indoktrinacije in ugotovitev v okviru anketne raziskave zaznavanja poguma in pomembnosti vrednot, hipoteze H2 ne morem potrditi, saj ugotavljam, da bi z redefinicijo poguma le drugače zastavili cilje organizacije, same potrebe po spremembi vedenja novih pripadnikov vojske in po indoktrinaciji pa ne bi zmanjšali, saj rezultati anketne raziskave očitno kažejo na to, da moralni in socialni pogum sploh ne uživata ustreznega priznanja in da so bistveno bolj priznane fizične oblike poguma. V skladu z anketno raziskavo o pomembnosti vrednot za pripadnike SV se je izkazalo, da družbene vrednote daleč prednjačijo pred organizacijskimi vrednotami SV, pogum pa je v skupini dvanajstih vrednot šele na šestem mestu.

Kljub temu je treba poudariti, da ne glede na to, da pripadniki SV prepoznavajo ekstremne oblike fizičnega poguma kot pogumne, to še ne pomeni, da so na tak način pogumni tudi sami; enako velja tudi za moralni in socialni pogum.

Nedvomno bi SV zmanjšala potrebo po indoktrinaciji, če bi zmanjšala potrebo po spremembi vedenja po vstopu v SV, vendar se to s spremembo orientacije poguma s fizičnega, ki nam je vsem dobro razumljiv, na moralnega, ki ga očitno ne razumemo vsi enako, ne bi zgodilo. Najverjetneje bi za uvedbo novih moralnih norm potrebovali bistveno bolj dolgotrajno obdobje indoktrinacije kot za prepričevanje v fizični pogum.

8.3 Hipoteza H3

V hipotezi H3 sem postavil trditev, da je službena ocena spoštovanja Kodeksa vojaške etike SV in s tem tudi poguma pripadnika SV zaradi predvsem na fizični pogum orientirane definicije poguma v Vojaški doktrini SV, ki je le izjemoma preverljiv, in zaradi pomanjkanja standardov v obliki opredeljenih oblik obnašanja, ki ga prepoznavamo kot pogumnega, predvsem subjektivno mnenje nadrejenih.

Na podlagi neobstoja standardov pogumnega obnašanja, različnih definicij poguma v različnih doktrinarnih dokumentih SV in na podlagi rezultatov anketne raziskave o zaznavanju poguma, ki so pokazali subjektivno naravo zaznavanja vrednote poguma, saj praktično pri vsakem vprašanju lahko naletimo na odgovore, ki so skrajno pozitivni in skrajno negativni, potrjujem hipotezo H3.

8.4 Predlogi

V skladu s spoznanji, pridobljenimi v času priprave magistrske naloge, predlagam naslednje ukrepe za izboljšanje organizacijske kulture v SV:

- Zaradi izjemne specifike dela vojak ne more biti vsakdo, zato je ob vstopu v vojaško organizacijo potrebna selekcija. Ta mora poleg fizičnega in mentalnega zdravstvenega stanja preverjati tudi odpornost posameznika proti fizičnemu in mentalnemu neugodju, saj vojaški poklic že sam po sebi ni prijeten.
- Profesionalna vojska mora delovati predvsem kot sistem, ki sledi poslanstvu ne glede na zunanje vplive, zato je treba vse pripadnike, predvsem pa častnike visokostrokovno usposobiti in predvsem indoktrinirati, da so zmožni vrednote, ki so v posameznih doktrinarnih publikacijah le navedene, tudi živeti. Le na tak način bodo

namreč lahko uživali spoštovanje podrejenih, temu pa bo sledila tudi lojalnost. Častniki in podčastniki SV bi morali biti zaradi poklica, ki so si ga izbrali, utelešenje duha in vrednot organizacije, ki ji pripadajo, in šele nato posamezniki, ki imajo svoje slabosti.

- Za lažje razumevanje in razlago vrednot je treba vzgajati s pozitivnimi primeri, ki so se zgodili v preteklosti in se dogajajo tudi danes. Doktrinarne publikacije je treba opremiti s takimi primeri, ki dajejo jasno vedeti, kaj je zaželeno in kaj ni sprejemljivo; na tak način bi oblikovali standarde pri posameznih vrednotah.
- V skladu s postavljenimi standardi je treba neprestano ocenjevati stanje. Čeprav sta vzgoja in socializacija lahko dolgotrajen proces, so lahko rezultati ob pravilnem delu takojšnji.
- Razmisliti je treba tudi o tem, ali so vse vrednote, ki jih potrebuje častnik, primerne in potrebne za vojake.
- Ob analizi rezultatov anketne raziskave zaznavanja poguma se mi je porodila ideja, povezana z upoštevanimi spremenljivkami, ki bi bila morda zanimiva za kakšno raziskavo v prihodnosti. Glede na razmeroma veliko število pripadnikov SV, ki so bili in še bodo šolani v tujini, bi bilo zelo zanimivo izvesti raziskavo, ki bi primerjala zaznavanje vrednot med vojaki, podčastniki in častniki, šolanimi doma, in tistimi, ki so šolani v tujini. Iz take raziskave bi lahko ocenili, kakšen je vpliv vzgojnih in indoktrinacijskih procesov na slovenske vojake v tujini in kako se njihov pogled na vrednote po takem šolanju spremeni.
- Poudariti moram, da vzgojni proces vojaka, podčastnika, častnika ni končan z zaključkom neke oblike vojaškega izobraževanja; vzgoja je neprestan in nikoli končan proces, ki bi ga na primer lahko podprli s sistemom mentorstva in pripravo seznamov obveznega branja za posamezne statusne ravni, ki bi ju pripravljale in posodabljale posamezne izobraževalne katedre. Mentor je predvsem nadrejeni častnik, ki mora neprestano skrbeti, da se podrejeni razvijajo večdimenzionalno, tako da jih intelektualno usmerja, jim predpisuje branje klasične in strokovne literature, organizira razprave, posvete, vojne igre ter preverja znanje.

Za zaključek še misel, da se vrednote ne ustvarijo s tem, da jih napišemo, opišemo in nato v vednost podpišemo. Vrednote je treba uresničevati s trdim delom, pri katerem se gradijo

medsebojno zaupanje, zanesljivost in spoštovanje ter tudi vse druge vrednote. To je dolgotrajen proces, ki ga je treba vojaški organizaciji omogočiti in dovoliti.

9 LITERATURA IN VIRI

1. ADP Vol. 5. 2000. The Military Covenant. *Soldiering*.
2. Aristotel. 2002. *Nikomahova etika*. Ljubljana: Slovenska matica.
3. Avramenko, Richard. 2011. *Courage: The Politics of Life and Limb*. University of Notre Dame Press.
4. Baron, S. Robert. 1986. Distraction conflict theory: Progress and problems. *Advances in experimental social psychology*, Vol. 19: 1–40. Dostopno prek: http://www.google.si/books?hl=sl&lr=&id=UplPadJSRQC&oi=fnd&pg=PA1&dq=Baron,+R.+S.+1986.+Distraction+conflict+theory:+Progress+and+problems&ots=sdp5gqaKkT&sig=UA8yXvYw9i2_WTTrWciwSNZp1uo&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (2. maj 2012).
5. --- 2000. Arousal, capacity, and intense indoctrination. *Personality and Social Psychology Review*, (4): 238–254.
6. Baumeister, F. Roy, in Mark R. Leary 1995. The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*. (117): 497–529.
7. Bezjak Ivanuša, Marija. 2006. *Zaposleni, največji kapital*. Maribor. Pro – Andy.
8. Born, Hans. 2003. *Parlamentarni nadzor nad varnostnim sektorjem: načela, mehanizmi in praksa*. DCAF. Ženeva.
9. Cialdini, B. Robert. 1993. *Influence: Science and practice*. New York: Harper Collins College Publishers.
10. Clausewitz, Carl von. 2004. *O vojni*. Studia humanitatis. Ljubljana.
11. Cogle, Jesse Ray. 2008. *An Examination of Courageous Behavior in a Laboratory Setting*. BA, msc, MA The University of Texas at Austin.
12. Cox, Danny, Richard Hallam, K. O'Connor in Stanley Rachman. 1983. An experimental analysis of fearlessness and courage. *British Journal of Psychology*, 74(1): 107–117.
13. Crittenden, Paul. 1990. *Learning to be Moral*. New Jersey: Humanities Press International, Inc.: 112–113.
14. Damasio, Antonio. 1994. *Descartes' Error: Emotion, Reason and the Human Brain*. Avon New York. Dostopno prek: http://www.protevi.com/john/Morality/Descartes_Error.pdf (1. maj 2012).

15. DELO, Anketa. 2012. Dostopno prek: <http://delo.si/novice/politika/anketa-dela-najpomembnejsa-vrednota-je-zdravje.html> (4. maj 2012).
16. Department of the Army, Training and Doctrine Command. 2003. *TRADOC Regulation 350-6. Enlisted initial entry training (IET) policies and administration.*
17. Diener, Edward. 1975. Effects of altered responsibility, cognitive set, and modeling on physical aggression and deindividuation. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol 31(2): 328–337.
18. Dungate, Lisa. 2011. Dostopno prek: <http://www.lionswhiskers.com/2011/02/what-is-physical-courage.html> (30. april 2012).
19. du Picq, Ardant. 1870. *Battle studies ancient and modern battle*. Translated from the eight edition in French by Colonel John N. Ggreely, U.S. Army. Harrisburg, PA: Military Service Publishing Co., 1947.
20. Ekman, Paul, in Davidson, J. Richard. 1994. *The Nature of Emotion*. Oxford University Press.
21. Evans, Phil in D. G. White 1981. Towards an empirical definition of courage. *Behavioral Research and Therapy*. 19: 419–424.
22. FM 1 The Army 2005. Dostopno prek: <http://www.army.mil/fm1/> (2. maj 2012).
23. FM 6-22 *Army Leadership*. 2006. Dostopno prek: <http://usacac.army.mil/cac2/Repository/Materials/fm6-22.pdf> (2 maj 2011).
24. FM 7-21.13 *The Soldiers Guide*. 2003. Dostopno prek: http://www.smdc.army.mil/2008/CSM/docs/FM7_21_13.pdf (2. maj 2012).
25. Tao Te Chin – Lao Ce. prevod, Ganson, C.. Dostopno prek: <http://www.edepot.com/tao13.html> , odstavek 67 in 73 (30. april 2012).
26. Garb, Maja in Ljubica Jelušič. 2005. The Cultural Gap Between The Military And The Parent Society in Slovenia. *Military Missions and their Implications Reconsidered: The Aftermath of September 11th. Contributions to Conflict Management, Peace Economics and Devellopment*, Volume 2. Elsevier.
27. Garb, Maja. 2010. Poklicna Slovenska vojska 2002–2009. *Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije. Knjižna zbirka Varnostne študije*. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
28. Grossman, Dave. 2004. *On Killing*. Warrior Science Publications.
29. Homer. *Iliada*. 1992. Mihelač. Ljubljana.
30. Courage Awards. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Courage_awards (1. maj 2012).

31. Kant, Immanuel. 1987. Odgovor na vprašanje: kaj je razsvetljenstvo? *Filozofski vestnik* 8 (1), 9–13.
32. Kant Immanuel. 2003. *Kritika praktičnega uma*. Analecta.
33. Kilpatrick, William. 1992. *Why Johnny Can't Tell Right from Wrong: And What We Can do About it*. Simon and Schuster. New York.
34. *Kodeks vojaške etike*. 2009. Vlada Republike Slovenije. Št. 00718-3/2009/5.
35. *Koncept voditeljstva v Slovenski vojski*. 2007. NGŠSV. Št. 603-65/2006-2.
36. Kruglanski, W. Arie in Donna M. Webster. 1991. Group members' reactions to opinion deviates and conformists at varying degrees of proximity to decision deadline and of environmental noise. *Journal of Personality and Social Psychology*, (61): 212–225.
37. LWD 0-2 *Leadership*. 2002. Dostopno prek:
http://www.cadetnet.gov.au/aac/unitsites/aachqnt/ResourceArea/Publications/Documents/LWD_0-2_Leadership.pdf (2. maj 2011).
38. McCain, John in Marshall Salter. 2004. *Why courage matters: The way to a braver life*. New York: Random House, Inc.
39. McDonnell, Myles Anthony. 2006. *Roman manliness: virtus and the Roman Republic*. Cambridge University Press.
40. McGurk, Denis, Dave I. Cotting, Thomas W. Britt in Amy B. Adler. 2006. Joining the Ranks: The Role of Indoctrination in Transforming Civilians to Service Members. *Military Life. The Psychology of Serving in Peace and Combat. Vol. 2. Operational Stress*. Praeger Security International. Connecticut.
41. Miller, Rielle. 2005. *Moral courage: definition and development*. Ethics Resource Center.
42. Mowat, Joanne. 2002. *Corporate Culture*. Dostopno prek:
http://www.herridge.ca/pdfs/corp_cultures.pdf (4. januar 2011).
43. Musek, Janek. 1993a. *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educy.
44. --- 1993b. *Znanstvena podoba osebnosti*. Ljubljana: Educy.
45. --- 2000. *Nova psihološka teorija vrednot*. Ljubljana.
46. Nichols, W. R. 2001. *Random House Websters Unabridged Dictionary*. 2. izdaja. New York.
47. Nietzsche, Friedrich. 2004. *Volja do moči*. Slovenska matica. Dostopno prek:
<http://www.prisluhni.si/Biseri-zahodne-filozofije/Vse-strani/Vse-strani.html> (29. april 2012).

48. Nitobe, Inazo. 1900. *Bushido: The Soul of Japan*. Dostopno prek: <http://manybooks.net/titles/nitobeiother07bushido.html> (24. april 2012).
49. Peterson, Christopher in Martin M.E. Seligman. 2004. *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. New York: Oxford University Press.
50. Platon. 1976. *Država*. DZS. Ljubljana.
51. --- 2002. *Izbrani dialogi in odlomki*. Mladinska knjiga, Zbirka Kondor.
52. *Pravila službe v SV*. 2009. Vlada Republike Slovenije. Št. 00718-4/2009/4.
53. *Pravilnik o službeni oceni*. Uradni list RS, št. 1/10 z dne 8. januarja 2010.
54. *Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o službeni oceni*. Uradni list RS, št. 92/10 z dne 19. novembra 2010.
55. *Priročnik za usposabljanje poveljstev in enot Slovenske vojske*. 2011. NGŠSV. Št.: 603-39/2011-1.
56. Putman, Dan. 2001. The emotions of courage. *Journal of Social Philosophy*. 32: 463–470.
57. Rate, R. Christopher, Jennifer A. Clarke, Douglas R. Lindsay in Robert J. Sternberg. 2007. Implicit theories of courage. *The Journal of Positive Psychology*, april 2007, 2(2): 80–98.
58. Roberts, Robert C. 1984. »Will Power and the Virtues«. *The Philosophical Review*, 93 (2): 227–247.
59. Ryan, Richard M. in Edward L. Deci. 2000. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, (55): 68–78.
60. Schein, H. Edgar. 1961. *Coercive persuasion: A socio-psychological analysis of the »brainwashing« of American civilian prisoners by the Chinese Communists*. New York. Norton.
61. Schmidt, Norman B. in Margaret Koselka. 2000. Gender differences in patients with panic disorder: Evaluating cognitive mediation of phobic avoidance. *Cognitive Therapy and Research*, 24(5): 533–550.
62. Seligman, Martin. E. P. in Mihaly Csikszentmihalyi. 2000. Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, (55): 5–14.
63. Slovar slovenskega knjižnega jezika. 2000. Dostopno prek: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=vrlina&hs=1 (6. maj 2012).

64. Stahelski, Anthony. 2004. Terrorists are made, not born: Creating terrorists using social psychological conditionig. *Journal of Homeland Security*.
65. Summa Theologia: Secunda Secundae Partis. 2010. NewAdvent.org., Dostopno prek: <http://www.newadvent.org/summa/3.htm> (24. april 2012).
66. Szagun, Gisela. 1992. Age-Related Changes in Children's Understanding of Courage. *The Journal of Genetic Psychology*, 153(4): 405–420.
67. Szagun, Gisela, in Schäuble, Martina. 1997. »Children's and Adult's Understanding of the Feeling Experience of Courage.« *Cognition and Emotion*, 11(3): 291–306.
68. *Values and Standards of the British Army*. 2008. Dostopno prek: <http://www.army.mod.uk/join/20217.aspx> . (2. maj 2012).
69. *Vojaška doktrina*. 2006. Ljubljana. Defensor.
70. Zimbardo, Philip. Why The World Needs Heroes. *Europe's Journal of Psychology*. 7(3), 402–407. Dostopno prek: <http://www.ejop.org/images/2011/08/1.-Editorial-Zimbardo.pdf> (15. januar 2012).
71. Walk, R. D. 1956. Self ratings of fear in a fear-invoking situation. *Journal of Abnormal & Social Psychology*, (52): 171–178.
72. Walsh. J. S. 2000. *Moral factors: The tenth principle of war*. Newport. RI: Naval War College.
73. Woodard, Cooper R. 2004. Hardiness and the concept of courage. *Consulting Psychology Journal: Practice and research*, (56): 173–185.

PRILOGA A: ANKETNI VPRAŠALNIK

ANKETNI VPRAŠALNIK ZAZNAVANJE VREDNOT PRI PRIPADNIKIH SV

Spoštovani!

V okviru magistrske naloge izvajam raziskavo zaznavanja vrednot pri pripadnikih Slovenske vojske. Prosim, da si vzamete nekaj časa in odgovorite na spodnji anonimni anketni vprašalnik. Zaradi potreb raziskave prosim, da v spodnji razpredelnici obkrožite ustrezne navedbe o svoji starostni skupini, vojaškem statusu, okolju izvora in religioznosti.

Anketni vprašalnik je razdeljen na dva dela; v prvem delu odgovarjate na vprašanja odprtega tipa, kar pomeni, da so vaši odgovori lahko poljubni, v drugi del ankete pa spada zgolj zadnje vprašanje, ki se od ostalih razlikuje po tem, da boste v razpredelnici razvrstili navedene vrednote glede na to, koliko vam pomenijo.

Vprašanja v prvem delu ankete so oblikovana na podlagi situacij, v katerih se lahko znajdete kot vojak. Izraz vojak uporabljam kot splošno oznako, ne glede na čin in spol, razen v primerih, kjer je to izrecno navedeno.

Prosim, da pri vsakem vprašanju osebi X oziroma skupini X z velikimi tiskanimi črkami pripišete pridevnik – lastnost, ki bi po vašem mnenju najbolj ustrezala njihovemu obnašanju. Želel bi, da na vsa vprašanja odgovarjate odkrito, tako kot mislite, da je prav, in ne v skladu s pričakovanji družbe ali svoje organizacije.

Hvala, ker ste si vzeli čas in odgovorili na vprašanja.

Stotnik Aleš Kunstelj

OBKROŽI USTREZNO

Starostna skupina	20–35 LET	36–50 LET	51–65 LET
Vojaški status	VOJAK/-INJA	PODČASTNIK/-ICA	ČASTNIK/-ICA
Okolje izvora	Vaško – ruralno okolje	Mestno – urbano okolje	
Religioznost	Sem veren/-rna in ne obiskujem verskih obredov	Sem veren/-rna in obiskujem verske obrede	Nisem veren/-rna

I. DEL

1. Vojak X je zadnji preživeli od manjše izvidniške enote, ki je bila pred dvema tednoma poslana na izvidniško patroljo za sovražnikovo črto. V skrajno nemogočih razmerah sam, brez hrane in v hudem mrazu vztraja v skriti opazovalnici in po radijski postaji sporoča dragocene podatke o lokaciji sovražnika.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

2. Vojaka N in X ležita na obrambnem položaju in pričakujeta prihod sovražnika. V grmovju pred sabo zagledata sovražnikovo pehotno skupino, v kateri eden od vojakov nosi raketomet. Vojak N poroča nadrejenemu, in ta vojakoma ukaže: »Ogenj!« Vojak X ne strelja, vstane in zapusti položaj.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

3. Vojak X v prostem času med sprehodom ob jezeru opazi utapljajočega se človeka, takoj skoči v vodo in ga začne reševati.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

4. V vašem oddelku imate sodelavca N, ki je na zadnjem neformalnem srečanju povedal, da je homoseksualec, zato se drugi pripadniki oddelka ne družijo več z njim in ga zasmehujejo. Le vojak X meni, da je obnašanje sodelavcev sovražno in neustrezno, ter še vzdržuje stik s sodelavcem N.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

5. Vojaka X so izsiljevale tuje obveščevalne službe, in ker ni pokazal prave volje za sodelovanje, so grozile tudi njegovi družini. Vojak X kljub temu ni podlegel pritiskom in je o vsem obvestil nadrejene.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

6. Na terenskem usposabljanju je zaradi neodgovornega ravnanja poveljnika X prišlo do hude poškodbe vozila in opreme na njem. Med preiskavo dogodka poveljnik X prevzame odgovornost za svoje napake, čeprav se zaveda, da lahko izgubi službo.

Označite obnašanje poveljnika X:

_____.

7. Vojak X si je želel postati poveljnik oddelka, vendar so mu pojasnili, da zaradi prenizke izobrazbe in pomanjkljivega strokovnega znanja to ni mogoče. Zato se je vpisal v šolo, opravil vse izpite in tudi nekaj tečajev v tujini. Danes je vojak X poveljnik oddelka.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

8. Na terenskem usposabljanju se po napornem dnevu zberete v šotorih in po krajši debati ugotovite, da ima eden od vojakov pri sebi steklenico alkohola in da bi si večer lahko popestrili. Temu nasprotuje le vojak X in vztraja, da pitje alkohola na delovnem mestu ni dovoljeno.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

9. Vašo enoto, ki je zaradi dolgega pohoda in ranjencev zelo počasna, zasledujejo sovražniki, ki so v premoči. Vojak X se prostovoljno javi, da jih bo zadržal, da bi se vaša enota lahko varno umaknila.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

10. Vojaka N in X se z vozilom peljeta po gozdni cesti in pred sabo zagledata prizorišče prometne nesreče. Povzročitelj, ki je vozil avtomobil, je pobegnil, na tleh pa je obležal hudo poškodovan motorist, ki krvavi. Vojak N zmedeno sprašuje, kaj naj stori, vojak X pa mu daje jasna navodila, naj zavaruje kraj nesreče in obvesti policijo, on pa bo ponesrečencu medtem nudil prvo pomoč.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

11. Sovražnik z ročnimi bombami napada obrambne rove, v katerih se nahajate. Ko ena od bomb pade v vaš oddelčni zaklonilnik, jo vojak X s telesom pokrije, da bi obvaroval svoje soborce.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

12. Pri strelskem usposabljanju z orožjem pride do nesreče, v kateri vojak N izgubi življenje. Poveljnik X prevzame odgovornost, čeprav ni neposredno povzročil nesreče.

Označite obnašanje poveljnika X:

_____.

13. Vaš vod je dobil nalogo, naj zaradi identifikacije trupel odkoplje množično grobišče in pomaga pri identifikaciji pobitih. Večini vojakov se taka naloga upira, zato izražajo pomisleke. Poveljnik voda X ostaja neomajen in zagotavlja, da bo vaš vod to nalogo odlično opravil.

Označite obnašanje poveljnika X:

_____.

14. Vojak X pride iz objektivnih razlogov na pisno preverjanje znanja nepripravljen. Čeprav bi odgovore lahko prepisoval, tega noče, zavrne opravljanje testa in zapusti učilnico. Test bo opravil, ko se bo naučil.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

15. V vasi v Afganistanu je množica starcev, žensk in otrok, ki jim grozi gotova smrt, če bodo v vas prišli oboroženi pripadniki druge etnične skupine. Vaša enota je dobila ukaz za umik, skupina X iz vaše enote pa se odloči, da se ne bo umaknila in da bodo branili nemočne.

Označite obnašanje skupine X:

_____.

16. Poveljnik X je s svojo enoto izvajal usposabljanje plezalnih veščin v gorah. Zaradi pomanjkljivega varovanja je vojak N zdrsnil in omahnil 6 m globoko ter se pri padcu hudo poškodoval. Pri ugotavljanju odgovornosti za nesrečo je poveljnik X dejal, da vodja skupine, ki ji je pripadal vojak N, ni izvedel ustreznih varovalnih ukrepov, ki jih je on zahteval.

Označite obnašanje poveljnika X:

_____.

17. Na oddaljenem območju, kjer v kratkem času ne morete pričakovati pomoči, je vozilo vaše enote zapeljalo na minsko polje. V vozilu sta dva ranjena vojaka, ki bosta umrla, če ne bo hitre pomoči. Poveljnik X takoj organizira delo za zavarovanje in izdelavo prehoda čez minsko polje do ranjenih vojakov.

Označite obnašanje poveljnika X:

_____.

18. Z vojakom X sta v ujetništvu pri upornikih. Iz sosednjih prostorov se slišijo kriki ujetnikov, ki jih uporniki mučijo, in očitno je, da bosta prišla na vrsto tudi vidva. Vojak X to dejstvo sprejema in se razumno pripravlja na soočenje z mučitelji.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

19. Četa, ki ji poveljuje poveljnik X, je na terenskem usposabljanju, kjer je že četrty dan zelo hladno in dežuje. Enoto obišče poveljnik nadrejenega poveljstva in poveljniku X predlaga, da bi šla skupaj na toplo večerjo v bližnjo vas. Poveljnik X vljudno odkloni povabilo in pojasni, da bo večerjal skupaj s svojimi vojaki.

Označite obnašanje poveljnika X:

_____.

20. V enoti imate novega pripadnika, za katerega večina meni, da je zguba, in ga šikanira. Vojak X se postavi zanj in zahteva, da ga obravnavate enakopravno.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

21. Vojaka X in N sta v boju pogrešana. Vojak N je hudo ranjen, vendar ga vojak X ni zapustil kljub veliki nevarnosti navzočega sovražnika. Vojaka se skupaj skrivata in skušata najti pot do svoje enote.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

22. V jedrskem reaktorju je prišlo do nesreče. Za ohladitev reaktorja je treba fizično posredovati, in vojak X se prostovoljno javi za nevarno delo pri reaktorju.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

23. Pri popisu materialnih tehničnih sredstev v enoti je bilo zaradi napake vojaka N poročilo poveljniku napačno. Odgovornost za napako je prevzel vodja popisa X.

Označite obnašanje vodje popisa X:

_____.

24. Vojak X že drugi dan na svojem hrbtu nosi ranjenega soborca. Ker ima tudi sam poškodovano nogo, zelo trpi, vendar vztraja.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

25. Vojak X se vrne s samostojne naloge. Nadrejeni mu ukaže, naj napiše poročilo o opravljenem delu. Čeprav bi vojak X lahko navedel večje število delovnih ur, saj pri opravljanju naloge ni bilo prič, jih navede točno toliko, kolikor jih je izvedel.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

26. Zaradi že zelo dolgega pomanjkanja hrane so nekateri pripadniki enote zelo slabotni, vojak X, ki se čuti še dovolj močnega, pa svojo hrano odstopi najbolj slabotnim.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

27. Na mednarodni operaciji je vas in tri druge vojake ujela paravojaška uporniška enota in vas obsodila na smrt. Usmrtili naj bi vas z ustrelitvijo že naslednji dan, toda vojak X vas kljub temu spodbuja k begu in kuje načrt za beg.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

28. Na sestanku pri zelo avtokratskem in zamerljivem poveljniku, vojak X odkritosrčno izrazi mnenje, da poveljnikova kolektivna kazen za enoto Y ni ustrezna, saj je pravila prekršil le vojak N, zato bi moral biti kaznovan le on.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

29. Ste na misiji v afriški vasi, kjer vlada epidemija zelo nalezljive bolezni. Vojak X se prostovoljno javi, da bo pomagal bolnim, čeprav se sam lahko okuži.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

30. Na vojaškem tekmovanju v skupinskem patroljnem teku na 50 km je vaša ekipa 10 km pred ciljem v odličnem položaju, vendar ima vojak X vedno večje težave z žulji na stopalih in še komaj hodi. Ker se zaveda, da je uspeh ekipe odvisen od njega, ne odneha.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

31. Pri pisnem preverjanju znanja je vojak N prepisoval od vojaka X. Ko vodja preverjanja vpraša vojaka X, ali je vojak N od njega prepisoval, vojak X to potrdi.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

32. V vaš oddelek je prišla nova vojakinja, ki je fizično šibka in ni najbolj komunikativna. Vojak N jo je takoj po prihodu pričel zbadati in verbalno nadlegovati, temu pa je sledilo tudi fizično nadlegovanje. Ko je vojak X to videl, je vojaku N pojasnil, da je njegovo vedenje nesprejemljivo in da ga bo prijavil nadrejenemu.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

33. V skupini vojakov sta bila dva vojaka ranjena, vojaka N in X pa sta bila na srečo še vedno brez praske. Ker je nevarnost zaradi neposredne bližine sovražnika velika, se mora skupina

čim prej umakniti, vendar vojak X noče izgubljati časa, češ da zaradi dveh ranjencev že ne bo tvegala lastnega življenja.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

34. Domovino je napadel sovražnik, po vojaških enotah zbirajo prostovoljce za izjemno nevarno nalogo. Vojak X se javi za nalogo.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

35. Vojak N večkrat nadleguje vojaka X, ga verbalno zbada, pri športni vadbi pa ga večkrat tudi fizično nadleguje. Vojak N je v dobrih odnosih z nadrejenim, zato vojak X prenaša nadlegovanje.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

36. Sodelavec N vojaka X prosi, ali bi ob 15.30 lahko registriral tudi njegov odhod domov, da bi sam lahko neopaženo predčasno zapustil delo in pri tem ne bi izgubljal kompenzacijskih ur. Vojak X odkloni tako dejanje.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

37. Na preverjanju individualnih veščin ocenjevalec neupravičeno odloči, da vojak N ni dosegel ustrezne ravni znanja, zato se vojak X, ki je celotno dogajanje videl, pritoži nadrejenemu in predlaga ponavljanje preverjanja.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

38. Vojak X je prepričan, da v življenju vedno zmaga pravica, zato se tako obnaša tudi v službi in vedno nasprotuje nepravilnim odločitvam.

Označite obnašanje vojaka X:

_____.

II. DEL

39. Koliko vam pomenijo spodaj navedene vrednote?

Vrednote, navedene v spodnji razpredelnici, razvrstite po pomembnosti. V desnem stolpcu označite pomembnost vrednot glede na ostale vrednote v razpredelnici, tako da izberete številko od 1 do 12, pri čemer 1 označuje vrednoto, ki se vam zdi najpomembnejša, 12 pa vrednoto, ki se vam zdi najmanj pomembna. Vsako številko od 1 do 12 lahko uporabite le enkrat, tako da niti dve vrednoti ne moreta biti razvrščeni enako.

VREDNOTE	RANG OD 1 DO 12
ZDRAVJE	
DOMOLJUBJE	
DRUŽINSKA SREČA	
ČAST	
MIR IN VARNOST	
LOJALNOST	
MATERIALNA PRESKRBLJENOST	
PREDANOST	
USPEH V SLUŽBI	
POGUM	
SVOBODA, DEMOKRACIJA	
TOVARIŠTVO	

Hvala za sodelovanje!